Muş Alparslan Üniversitesi

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

International Vision University MMXIV

ULUSLARARASI DİL, TARİH ve MEDENİYET ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LANGUAGE, HISTORY, AND CIVILIZATION STUDIES

30-31 EKİM 2025

BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI

BOOK OF ABSTRACTS

ULUSLARARASI DİL, TARİH VE MEDENİYET ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF LANGUAGE, HISTORY AND CIVILAZITION STUDIES

ÖZET KİTABI

(ABSTRACT BOOK)

Muş Alparslan Üniversitesi / Muş Alparslan University, Muş, Türkiye

30-31 Ekim 2025 / Oct 30-31, 2025

Web sayfası / Web Page: dtm.alparslan.edu.tr

SEMPOZYUM BİLGİLERİ / SYMPOSIUM INFORMATION

e-ISBN: 978-605-5137-22-9

Yayın Editörleri / Publishing Editors

Prof. Dr. Canser KARDAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Derya ŞEVLİ

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KILIÇ

MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ-2025©

Not: Kitapta yayınlanan özet metinlerinden yazarları sorumludur.

SEMPOZYUM KÜNYESİ

(SYMPOSIUM INTRODUCTION)

SEMPOZYUM ADI / NAME OF SYMPOSIUM

ULUSLARARASI DİL, TARİH VE MEDENİYET ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

SEMPOZYUM ONURSAL BAŞKANLARI

(HONORARY CHAIRS)

Prof. Dr. Mustafa ALİCAN

(Muş Alparslan Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Yusuf YILMAZ

(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Rektörü)

DÜZENLEME KURULU BAŞKANLARI

(ORGANIZATION COMMITTEE CHAIRMANS)

Prof. Dr. Canser KARDAŞ (Muş Alparslan Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

DÜZENLEME KURULU
(ORGANIZATION COMMITTEE)

Prof. Dr. Canser KARDAŞ (Muş Alparslan Üniversitesi)

Prof. Dr. Erdem KARACA (Bitlis Eren Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet PINAR (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Doç. Dr. Çağatay YÜCEL (Dicle Üniversitesi)

Doç. Dr. Hidayet KARA (Muş Alparslan Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet ÇELİK (Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Derya ŞEVLİ (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Esra ÇIPLAK (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KILIÇ (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Memet ABUKAN (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Fatih SAYIR (Muş Alparslan Üniversitesi)

Öğr. Gör. Esra AKA (Muş Alparslan Üniversitesi)

SEKRETERYA
(SECRETARIAT)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KILIÇ (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Derya ŞEVLİ (Muş Alparslan Üniversitesi)

Öğr. Gör. Esra AKA (Muş Alparslan Üniversitesi)

Arş. Gör. Arif Umut NİGAR (Muş Alparslan Üniversitesi)

Arş. Gör. Bilal ÖZTEKİN (Muş Alparslan Üniversitesi)

BİLİM KURULU
(SCIENTIFIC COMMITTEE)

Prof. Dr. Ayşe YILDIZ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Beyhan KESİK (Giresun Üniversitesi)

Prof. Dr. Bünyamin SARİKAYA (Muş Alparslan Üniversitesi)

Prof. Dr. Canser KARDAŞ (Muş Alparslan Üniversitesi)

Prof. Dr. Esma ŞİMŞEK (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Funda KARA (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Gülhan ATNUR (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Hanife KONCU (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)

Prof. Dr. Hüseyin YAŞAR (Siirt Üniversitesi)

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK (Adıyaman Üniversitesi)

Prof. Dr. İrşad Sami YUCA (Muş Alparslan Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Bakır ŞENGÜL (Bitlis Eren Üniversitesi)

Prof. Dr. Muhammed Abdulbasit SEZER (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)

Prof. Dr. Tamella ALİYEVA (Muş Alparslan Üniversitesi)

Prof. Dr. Ümit HUNUTLU (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Doç. Dr. Birol AZAR (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Birol İPEK (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ (İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Celal ÖNEY (Muş Alparslan Üniversitesi)

Doç. Dr. Çağatay YÜCEL (Dicle Üniversitesi)

Doç. Dr. Eyüp KUL (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Doç. Dr. Hidayet KARA (Muş Alparslan Üniversitesi)

Doç. Dr. Hülya KAYA HASDEMİR (Muş Alparslan Üniversitesi)

Doç. Dr. İsa IŞIK (Muş Alparslan Üniversitesi)

Doç. Dr. İsmail SÜPHANDAĞI (Muş Alparslan Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet BOZKOYUN (Harran Üniversitesi)

Doç. Dr. Nilüfer YILDIRIM (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Sadrettin BAĞDU (Muş Alparslan Üniversitesi)

Doç. Dr. Sedat ÇELİK (Şırnak Üniversitesi)

Doç. Dr. Sedat KARDAŞ (Muş Alparslan Üniversitesi)

Doç. Dr. Serhat Aras TUNA (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Derya ŞEVLİ (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Esra ÇIPLAK (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fethullah ÇİFTÇİ (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fırat TAŞ (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hulusi EREN (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Erkan BEDİRHANOĞLU (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim GÜNEŞ (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İhsan ŞEHİTOĞLU (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KILIÇ (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nurcihan GÜNEŞ (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Servet ŞENGÜL (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Sevda ÇETİN (Muş Alparslan Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER

Online Oturumlar 2

Muş Eski Çarşısında Üç İmge Cami: Güncel Durum, Kentsel Kimlik ve Bağlam 4

Kerâmetin Retoriği: Klâsik Türk Şiirinde Kerâmet 6

Kadın Kimliğinin Yeniden İnşası: Fatma Aliye'den Halide Edip'e Roman Sayfalarında Kadın 8

Dijital Osmanlı Derlem Projesinde Metin Temizleme İşlemi 10

AI in Addressing First Language Interference: Detecting and Correcting Errors in Foreign Language Writing 12

Firdevsî'nin *Süleymân-nâme-i Kebîr*'inde Ahenk ve Söyleyiş Unsurları: 78. Cilt Örneği 14

Süleymân-nâme-i Kebîr'in 78. Cildinin Manzum Bölümlerinde Nasihat Temaları 16

Melceü't-Tabbâhîn'nde Mutfak Gereçleri 18

İlkel Zihnin Meteorolojik Yansımaları: Elazığ Örneği 20

16. Yüzyıl Nesrinde Özgün Bir İşret-nâme Örneği: *'İşret-nâme-i Mevlânâ Fazlî* 22

İktidar, Mülkiyet ve Kültürel Kimlik Aktarımının Bir Aracı Olarak Moğollarda Çeyiz Geleneği 24

Muş Sınırları İçinde Yer Alan Surp Arak'elots (Kutsal Havariler) Manastırı: Tarihsel Süreç, Mimari Özellikler ve Ermeni Kilise Tarihi Bağlamında Bir İnceleme 26

Yapay Zekâ Çağında Kültürel Bellek: Yukarı Mezopotamya Figürin ve İdollerinin Medeniyet Hafızasındaki Yeri 28

Halk Edebiyatına ve Halk Kültürüne Ramazan Ayının Yansımaları 30

Tercüme-i Vefeyâtü'l-A'yân'da Hoca-Talebe İlişkilerini Gephi Ağ Analizi ile Okumak 32

İzdıvaç ve İlhak: İlhanlı–Salgurlu Münasebetlerinde Abiş Hatun'un Etkisi 34

1719 Tarihli 993 Numaralı Şikâyet Defterine Göre Osmanlı'da Cizye Uygulamaları ve Şikâyetleri 36

Ayşe Hubbî'nin *Hurşîd ü Cemşîd* Mesnevisinde Sevgiliye Medhiye 38

Sınırların Ötesinde Savaş Sanatı: Furûsiyye ve Tactica Üzerine Karşılaştırmalı Bir Okuma 40

İslam ve Batı İlişkilerine Bir Neşter: Medeniyetler Çatışması'ndan İslamofobi'ye Açılan Yol 42

Nizameddîn Abdulvasî-i Nizamî'nin Münşeâtu'l-İnşâsı'na Göre Timurlularda Bir Daruga Atanma Fermanı 44

19. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Ülkesine Gelen Yabancı Ressamlar 46

Kalemle Taç Giyen Sultan: Selçuklu Kroniklerinde İdeoloji ve Hükümdar İmajı 48

Trabzon Yöresi Ağızlarında Hayvanlara Seslenmede Kullanılan Ünlemler 52

Tezkirelerin Odağında "Sihir" Kavramına Yönelik Bir Değerlendirme .. Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

18. Yüzyılda Askerî Reformların Şiirdeki İzleri: Hamdullah'ın Tarih Manzumeleri 57

İslam Medeniyetinin Birleştirici Unsuru Olarak Tekfir Karşıtı Söylem: İbn Nasırüddin'nin *er-Reddü'l-Vâfir* Adlı Eseri 59

Şânîzâde Tarihi'nde Avrupa ile Diplomatik Müzakereler (1808–1821) 61

Manzum Bir Esmâ-i Hüsnâ Şerhi Örneği: Abdülhalim Efendi'nin Cevâhirü'l-Esma Adlı Eseri 63

Marshall G. S. Hodgson'da İslam Medeniyeti Araştırmalarında Yöntem Sorunu 65

Klasik Türk Edebiyatında Evliya Tezkireleri ve Nasîr'in Tezkire-i Evliyâ-yı Bağdâd İsimli Eseri 67

Şakıro'nun Anlatımıyla Îbo Begê Parsînî 69

Yûsuf u Zelîhâ Mesnevisinde Bir İç Hikâye: "Dâstân-ı Bâziga Binti Melik Tâbûr-ı 'Âdî" 71

Havâs-ı Refiâ Sicillerine Göre 17. Yüzyılın İlk Yarısında Gayrimüslim Nikâh Akitleri 73

Oğuz Atay'ın Günlük'ündeki Bazı Tespitleri Tanpınar Üzerinden Okuma Denemesi 77

Başkurt Türkçesinde Kullanılmış Olan Arap Harfleri ile Osmanlıcada Kullanılmış Olan Arap Harflerinin Karşılaştırması 79

Zihin, Tarih ve Kültür: Felsefe Tarihinde Dil 81

Bir Asır Önceki Aile Bireylerimizin Birbirlerine Yönelik Kullandıkları Hitap ve Lakaplar Penceresinden Bir Bakış 86

Niyazi Sabri Ergül'ün Şiirlerinde Malazgirt Zaferi: "Üç Bahar" 88

Bitlis Yurd Yolu Gazetesi Reklam ve Resmi İlanları Üzerine Bir İnceleme (1938) 90

Türk Basınında II. Karabağ Savaşı: İdeolojik Yansımalar ve Medyanın Rolü 92

Mensubiyet Bildiren +gil Ekinin Kökeni Üzerine Bir Değerlendirme 94

Klasik Türk Şairlerinin Bir Hayal Aracı Olarak Çadır 96

The Engineered Desire: Systemic Exploitation in *Maggie: A Girl of the Streets* 98

Modernleşme Sürecinde Klasik Bir Ses: Ömer Fahrî Bey ve *İncilâ-yı Dil* Adlı Eseri 100

Kulp İlçesinde Yaşayan Geleneksel El Sanatları 102

Duruş Noktası Epistemolojisi (*Standpoınt Epistemology*) Tarih Yazımını Nasıl Etkiledi? 104

Tandoğan Köyünde (Muş) Konuşulan Zazacada Soru Zamirleri: Bingöl ve Varto Varyasyonları Karşılaştırması 106

Muş Halkevi Öncülüğünde Dördüncü Dil Bayramı Kutlamaları (1936) 108

Güfte Mecmualarında Rüzgâr Esintisi 110

Halide Edip Adıvar'dan Adalet Ağaoğlu'na Türk Romanında Entelektüel Kadın Kahramanın Dönüşümü 112

Bulgaristan Sahası Deliorman Bölgesi Türk Ağzından *Derleme Sözlüğü'*ne Katkılar 114

Erken 20. Yüzyıldan Günümüze *İslam Sanatı Tarihi*nin Türkiye Serüveni 116

Direnişin ve Yıkımın Ekseninde Moğolların Afganistan Tecrübesi (1219-1222) 118

Belh Coğrafya Ekolü Gözünden Mâverâünnehir Coğrafyası 122

Şuarâ Suresi Işığında Şiir: Hakikat ve Mimesis 124

14. Yüzyıl İran'ında İşkence ve İnfaz Uygulamaları 126

Asur Saray Mimarisinin Önemli Bir Ögesi Olarak Bahçeler 128

Yüzdeki Üç Unsur: "Sâde-Rû-Hat-Rîş" Üzerine Mülahazalar 130

19. Yüzyılda Rusya İmparatorluğu Asya Departmanı'nın Faaliyetine Dair 132

Varka vü Gülşah Mesnevisi'nin Cambridge Üniversitesi'ndeki Nüshasına Dair Tespitler 134

Fuzûlî'nin Edebî Mirasının Kürt Edebiyatındaki İzleri 136

Hamdullah Hamdî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisinde Tipler ve Motifler 138

Muş'un 19. Yüzyıl Tarihsel Kaynakları Üzerine Bir İnceleme: Batılı Seyyahların Anlatıları 140

İrfan Yalçın'ın "Ölümün Ağzı" Romanı Romanında Sosyalist Gerçekçiliğin İzleri 142

Hıdırellez Ritüellerinin Modern Spiritüel Uygulamalarla Buluşması 144

Romantik Amerikan Edebiyatında Doğu Konusu 146

TÜBİTAK 3005 Projesi "Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Tarım Terimleri 150

Feriba Vefi Eserlerinde Kadın Kimliyi 152

Keçecizade İzzet Molla'nın *Mihnet-Keşân* Adlı Eserinde Giyim-Kuşam 154

Fıkıhtan İslam Hukukuna 156

Kaçarlar Döneminde İran'da Türkçe Basının Gelişimi ve Toplumsal Etkileri 160

مدرسة الحوليات الفرنسية وأثرها في تطوير الكتابة التاريخية 162

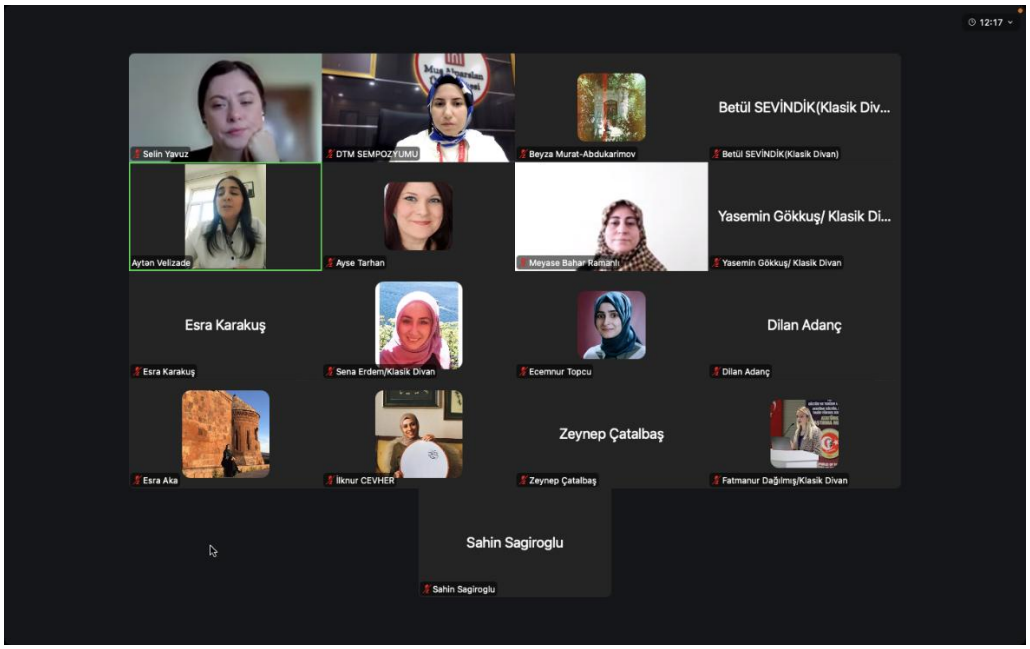
ماهية منهج دراسة التاريخ الجديد 164

BİLDİRİ ÖZETLERİ

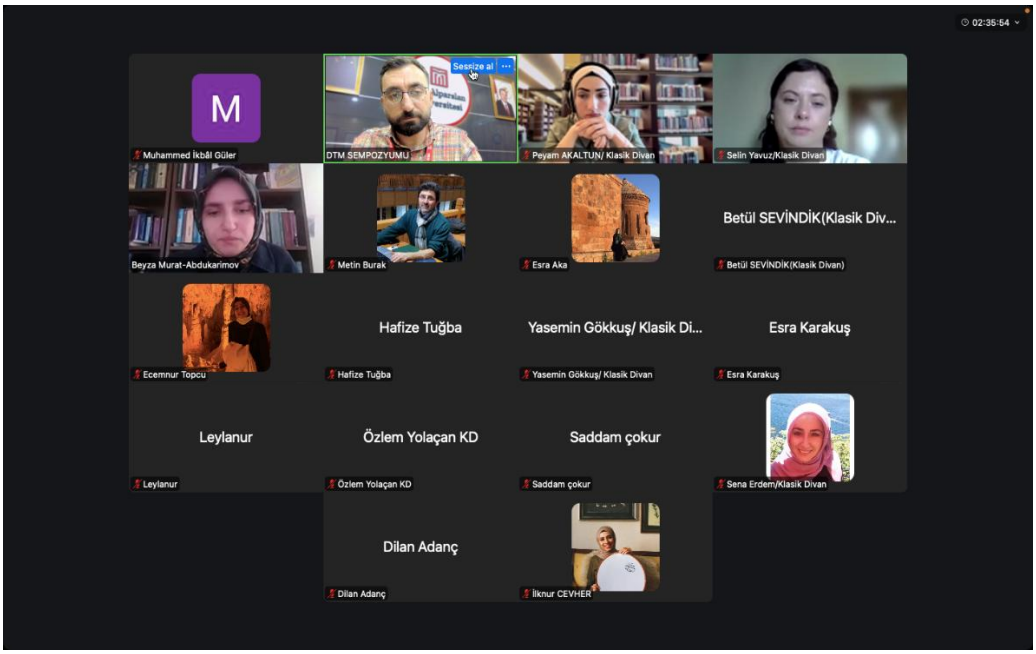
(ABSTRACTS)

Online Oturumlar

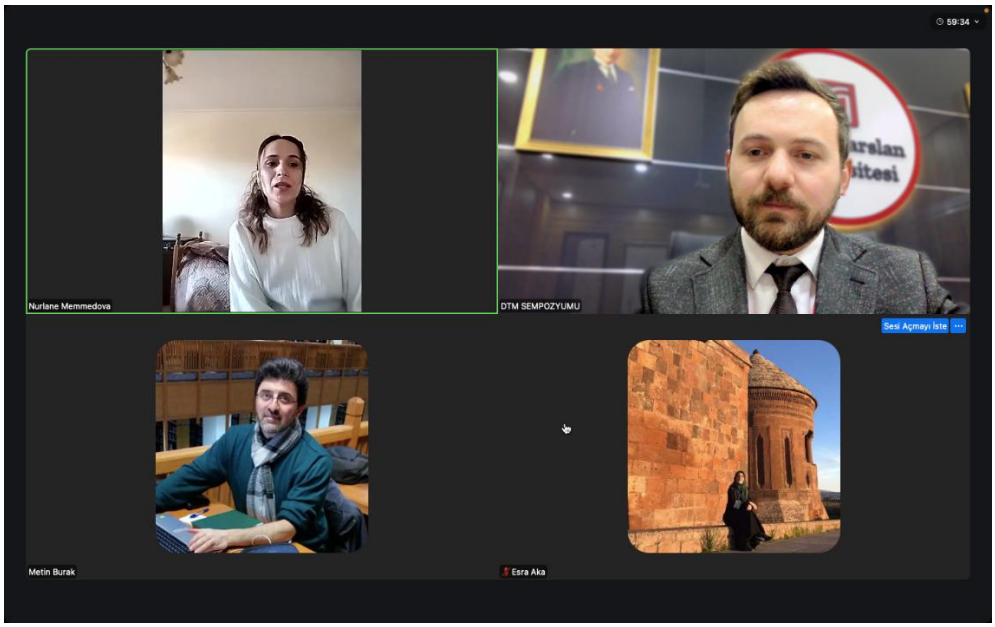
1. Oturum

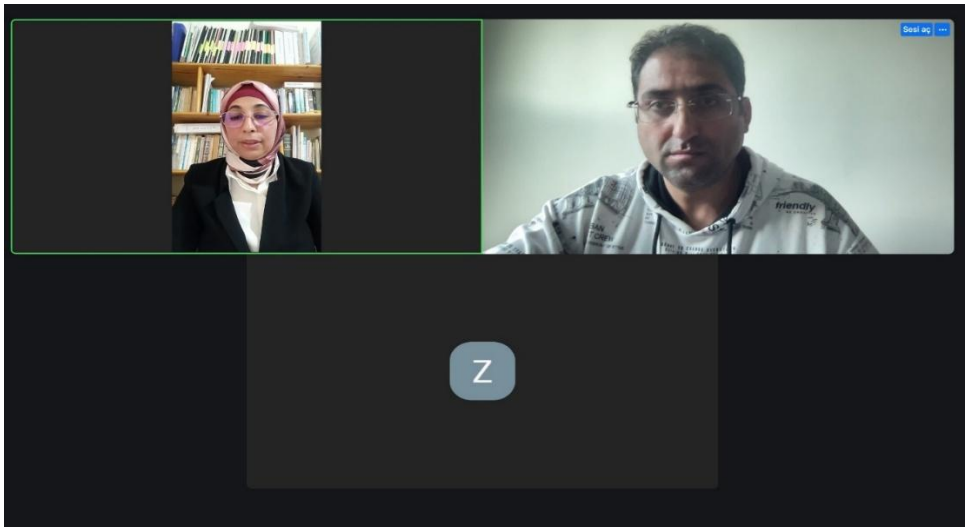
2. Oturum

3. Oturum

4. Oturum

Muş Eski Çarşısında Üç İmge Cami: Güncel Durum, Kentsel Kimlik ve Bağlam

Aras NEFTÇİ, Abdulkerim BOZYEL

Doç. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı,
https://orcid.org/0000-0001-7032-0497

YL Öğrencisi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarlık Tarihi,
https://orcid.org/0009-0004-1835-199X

Özet

Muş kentinin eski çarşı dokusu içinde konumlanan; Ulu Camii (1571), Alaaddin Bey Camii (1746–48) ve Hacı Şeref Camii (ilk inşa 1331/32; yenileme 1891/92) okunabilirliği en yüksek odak yapılardır. Kentin uzun bir süre merkezini teşkil eden ve günümüzde de kentsel gelişimini ovaya doğru sürdürmesiyle dinamiğini kısmen kaybeden eski çarşısında birer kent imgesi olarak hayatlarını sürdüren bu yapıların kentin kimliğinde ne kadar görünür oldukları ve kent dokusu içerisinde nasıl bir bağlama oturdukları sorgulanmalıdır. Bu çalışma, söz konusu yapıların mimarlık tarihleri, dönüşüm evreleri, yakın dönem müdahaleleri ve güncel durumları üzerinden konumlarını saptamakta ve koruma–tasarım odaklı öneriler geliştirmektedir. Yerel malzemelerin ve yapım tekniklerinin kullanıldığı bu çok katmanlı çarşıda camilerin yanı sıra; hanlar, hamamlar, kiliseler ve geleneksel konutlar bölgenin mimari zenginliğini tarih boyunca beslemiştir. Bu yapıların başında gelen Muş Ulu Camii, mimari özgünlüğünü büyük ölçüde korumakla birlikte; 2016 yılında batı ve güneyindeki TOKİ bloklarının kentin tarihi bölgesine inşa edilmesiyle bağlamından koparılmış; son restorasyonuyla cami geç dönem yanlış eklentilerinden ve müdahalelerinden kurtarılarak mimari anlamda olumlu sonuçlar üretmiş ve yapı tekil olarak iyi bir duruma getirilmiş olsa da çevresiyle kurduğu ilişki zayıf kaldığından kentsel kimliğe eklemlenen bir imge rolünü bugün yeterince üstlenememektedir. Alaaddin Bey Camii, son restorasyonla özgün mimarisini belirginleştirir; almaşık taş örgülü beden duvarları ve minaresi estetik bir bütünlük sunarken, yağmur iniş boruları, klima üniteleri ve türbeyi örten branda gibi niteliksiz eklentiler okunurluğu düşürür. Kentin yeni merkezinden gelişte ilk karşılanan bu yapı için mimariyi ve tarihi anlatan bilgi–yönlendirme panolarının eksikliği belirgindir ve öncelikli müdahale konusudur. Hacı Şeref Camii, çok erken tarihlenmesine rağmen ek son cemaat mahalli ve batı bölümündeki yakın dönem cami büyütülmesiyle eklektik bir görünüm kazanmış; özgün kütle ve yüzeyler içeride kalmıştır. Ulu Camii örneğine benzer biçimde, yapının özgün hâline mümkün olduğunca yaklaştıracak bir restorasyon gereklidir. Aynı zamanda Ulu Camii–Hacı Şeref arasında halihazırda boş olan ve otopark olarak kullanılan alanın yaya odaklı kültürel bağlantı alanı tasarımı ve çok dilli bilgi–yönlendirme panoları ile kentsel imgenin güçlendirilmesi elzemdir. Üç caminin de ortak sorunu; kentsel bağlam süreksizliği, görsel kirlilik üreten eklentiler ve bilgilendirme eksikliğidir. Çalışmada yalnızca koruma odaklı risk tespitleri ile görsel kirliliğin azaltılmasına yönelik öneriler geliştirilmekle kalınmamış; bunlara çözüm olarak kentsel tasarım senaryoları, bilgi–yönlendirme panosu tasarımları ve yapıların üç boyutlu modelleri mimari tasarım yazılımlarıyla üretilmiştir. Bu görselleştirmelerin, camilerin anlaşılmasına ve kentsel bağlam içinde doğru konumlanmalarına destek sağlaması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muş, kent imgesi, mimari doku, cami, bağlam.

Three Landmark Mosques in Muş's Historic Town: Current Condition, Urban Identity and Context

Abstract

Situated within Muş's historic town, the Grand Mosque (1571), Alaaddin Bey Mosque (1746–48), and Hacı Şeref Mosque (first construction 1331/32; rebuilding 1891/92) constitute the most legible focal monuments. Although these mosques have long functioned as urban images/landmarks in a district that historically formed the city's core—and whose vitality has partially waned as urban growth has shifted toward the plain—the extent to which they remain visible within urban identity and how they are positioned within the urban texture warrants re-examination. This study identifies the position of each mosque by analyzing architectural history, phases of transformation, recent interventions, and current condition, and advances conservation- and design-conserving proposals. In this multilayered town—shaped by local materials and building techniques—inns, baths, churches, and traditional houses have historically enriched the architectural environment alongside the mosques. Within this ensemble, the Grand Mosque has largely retained its authenticity; however, the construction of TOKİ blocks to its west and south in 2016 has severed contextual ties. While the most recent restoration removed improper late additions and improved the building as a standalone monument, its relationship with the surroundings remains weak, limiting its capacity to act as an image carrier for urban identity. The Alaaddin Bey Mosque has had its original architecture clarified by recent restoration; its alternating stone masonry and minaret craftsmanship present a coherent aesthetic, yet low-quality appendages—rainwater downpipes, air conditioner units, and a screen obscuring the tomb of Alaaddin Bey—diminish legibility. As the first mosque encountered when approaching from the new city center, the lack of interpretive and wayfinding panels is conspicuous and should be addressed as a priority. Despite its early dating, the Hacı Şeref Mosque has acquired an eclectic appearance due to a later narthex and a westward enlargement, leaving original masses and surfaces partially concealed; a restoration aimed at approximating the original configuration—analogous to the Grand Mosque case—is required. Moreover, the currently vacant, car-parked area between the Grand Mosque and Hacı Şeref Mosque should be redesigned as a pedestrian-oriented cultural connector, supported by multilingual interpretive/wayfinding panels, to reinforce the urban image. Across the three mosques, shared challenges include contextual discontinuity, visual clutter from ancillary fixtures, and a deficit of information systems. Beyond diagnosing risks and proposing measures to reduce visual pollution, the study develops urban design scenarios, interpretive signage schemes, and 3D models of the buildings using architectural design software; these visualizations are intended to enhance understanding of the mosques and to support their appropriate emplacement within the urban context.

Keywords: Muş, city image, architectural texture, mosque, context.

Kerâmetin Retoriği: Klâsik Türk Şiirinde Kerâmet

Ahmet Can ALTIOK

YL Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,
https://orcid.org/0009-0002-6771-4297

Özet

Klâsik Türk şiirinde kerâmet, salt bir olağanüstülük göstergesinden ziyade aynı zamanda şairin kelam kudretiyle ilahî lütfu birleştirdiği bir söylem olarak ortaya çıkar. XIII. Asırdan XIX. Asra uzanan edebî sahada kerâmet gerek velâyet noktasında gerek de estetik güç bağlamında yorumlanmış ve şairin kendi sanatsal meşruiyetini yani poetikasını destekleyen bir retorik unsur hâline gelmiştir. Bu çalışmada, 107 divan taranarak kerâmet kavramının poetik ve retorik işlevi incelenmiş; şairin "söz mucizesi" fikrini nasıl inşa ettiği örneklerle ortaya konulmuştur. Elde edilen örnekler, klâsik Türk şiirinde kerâmet olgusunun üç ana eksende şekillendiğini göstermektedir: (1) Velâyet merkezli kerâmet, sûfîlerin ilahî lütfa mazhar oluşlarını işler; (2) Aşk merkezli kerâmet, beşerî duygunun metafizik bir kudrete dönüşmesini simgeler; (3) Söz merkezli kerâmet ise şairin kelâmı bir mucize kudretiyle donatmasını ifade eder. Böylece kerâmet hem velînin ilahî nefesini hem de şairin sanatsal kudretini temsil eden bir retorik yapı olarak belirir.

Bu çalışmada "kerâmet retoriği", klasik şiirin kendi poetikasını kurma biçimlerinden biri olarak değerlendirmiştir. Kerâmet, hakikatle temsil arasında bir söylem katmanı oluşturur; hem Allah'ın kudretini hem de insanın yaratıcı imkânını yansıtır. Tasavvufî düzlemde kerâmet, Hak'tan insana inen bir lütuf iken; poetik düzlemde şairden okuyucuya uzanan bir estetik tecellî hâline gelir. Şair, kelimeler aracılığıyla velâyet alanını dil düzleminde yeniden üretir. Bu yönüyle kerâmet, kelâmın metafizik derinliğiyle estetik ihtişamını birleştiren çok katmanlı bir poetik olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Klasik şiirde kerâmet, bir hakikat değil, hakikatin söze dönmüş biçimidir; dolayısıyla olağanüstülük, dilin kendi kudreti içinde yeniden tanımlanır. Bu bildiride, kerâmet kavramının hem sûfî hem retorik boyutu örnek beyitler aracılığıyla çözümlenmiş; klasik Türk şiirinin "sözle mucize yaratma" iddiası hermenötik bir bakışla değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klâsik Türk Şiiri, Kerâmet, Retorik, Söz Kudreti, Tasavvuf.

The Rhetoric of Miracles: Miracles in Classical Turkish Poetry

Abstract

In Classical Turkish poetry, kerâmet (a miracle or saintly wonder) emerges not merely as a sign of the supernatural, but also as a discourse where the poet combines the power of his word (kelam) with divine grace (lütuf). In the literary field spanning the 13th to the 19th centuries, kerâmet has been interpreted both in terms of sainthood (velâyet) and aesthetic power, becoming a rhetorical element that supports the poet's own artistic legitimacy, or poetics. This study, by examining 107 divans (collections of poems), analyzes the poetic and rhetorical function of the concept of kerâmet, presenting examples that demonstrate how the poet constructed the idea of a "miracle of the word." The examples obtained show that the phenomenon of kerâmet in Classical Turkish poetry is shaped along three main axes: 1- Sainthood-centered kerâmet (Velâyet): This focuses on the divine grace bestowed upon the mystics (sûfîs). 2- Love-centered kerâmet (Aşk): This symbolizes the transformation of a human emotion into a metaphysical power. 3- Word-centered kerâmet (Söz): This expresses the poet's act of endowing their speech (kelâm) with the power of a miracle. Thus, kerâmet appears as a rhetorical structure representing both the divine breath of the saint (velî) and the artistic power of the poet.

In this study, the "rhetoric of kerâmet" (miracle/saintly wonder) is evaluated as one of the ways Classical Poetry establishes its own poetics. Kerâmet forms a layer of discourse between reality (hakikat) and representation (temsil), reflecting both the power of God and the creative potential of humanity. On the mystical level (Tasavvufî düzlem), kerâmet is a grace (lütuf) descending from God (Hak) to man. On the poetic level, it becomes an aesthetic manifestation (estetik tecellî) extending from the poet to the reader. The poet re-creates the realm of sainthood (velâyet) on the plane of language through words. In this respect, kerâmet emerges as a multi-layered poetic phenomenon that unites the metaphysical depth and aesthetic splendor of the word (kelâm). In Classical Poetry, kerâmet is not a truth itself, but the truth transformed into word (söz); consequently, the extraordinary is redefined within the inherent power of language. In this paper, both the Sufi and rhetorical dimensions of the concept of kerâmet are analyzed through exemplary couplets, and the claim of Classical Turkish Poetry to "create a miracle with words" is evaluated from a hermeneutic perspective.

Keywords: Classical Turkish Poetry, Kerâmet, Rhetoric, Power of the Word, Mysticism.

Kadın Kimliğinin Yeniden İnşası: Fatma Aliye'den Halide Edip'e Roman Sayfalarında Kadın

Arif Umut NİGAR

Arş. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
https://orcid.org/0009-0005-3515-7424

Özet

Türk edebiyatının kozmopolit bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti'nden millî çizgiler etrafında inşa edilmiş Cumhuriyet Devri'ne geçiş sürecinde, yalnızca estetik bir üretim alanı değil aynı zamanda toplumsal ve kültürel dönüşümlerin önemli bir aynası olduğu görülmektedir. Bu dönüşüme ilişkin önemli bir gösterge olarak kadın yazarların edebiyat sahnesine çıkışı ve kadına ait kimlik olgusunun farklı bağlamlarda temsil edilişi örnek gösterilebilir. Doğu ile Batı medeniyetleri arasındaki çatışmaya dair Tanzimat Dönemi ile kadın-erkek ilişkilerinin edebiyatın başat konusu olması, kadının sahip olduğu kimliğe ilişkin çeşitli sorgulamaları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, Fatma Aliye Hanım'ın döneme dair net bir tarih hususunda ittifak olmasa da bazı edebiyat tarihçileri tarafından Ara Nesil olarak nitelendirilen Tanzimat ile Servetifünun arasında yer alan bir dönem içerisinde edebiyat tarihlerinde yer almaktadır. Kadın kimliği ile kadına ilişkin çeşitli meseleleri romanlarında yer veren Fatma Aliye Hanım, toplumsal cinsiyet araştırmalarına dair kadınların kamusal alanda görünürlük kazanması ile Türk edebiyatı tarihinde ilklerden birisi olarak literatüre geçmesi bakımından önemli bir yazardır. Kadın yaşamındaki aile, evlilik, ilişki gibi konularda muhafazakâr bir çizgiyi takip ederek ahlak düzlemini sürdürmektedir. Buna karşılık Halide Edip Adıvar'ın Millî Mücadele yıllarını konu edinen romanlarında yer alan kadınların ev sınırından çıkarak cephede ve toplumsal yaşamda önemli bir rol kazandığı görülmektedir. Yaşanan medeniyet algısındaki değişim ve bireyleşme olgusunun kadın üzerindeki etkisi hususunda önemli göstergeler veren Halide Edip, kadına dair sınırlı özgürlük alanını genişletir. Bu iki yazar arasındaki karşılaştırma ile Tanzimat ve öncesinden Cumhuriyet'e kadar uzanan süreç, kadına dair kimliksel kırılmaları anlamak açısından önemlidir. Bu bildiride, Fatma Aliye Hanım ve Halide Edip Adıvar üzerinden kadın sesinin ev içinden kamusal alana doğru yaşadığı dönüşüm incelenecektir. Bu bağlamda bildiri, yalnızca iki önemli kadın yazarın eserlerine ışık tutmakla kalmayıp, aynı zamanda edebiyatın toplumsal dönüşümdeki rolünü de gözler önüne sermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk romanı, Kadın, Fatma Aliye Hanım, Halide Edip Adıvar, Toplumsal Cinsiyet.

Reconstructıng Female Identıty: Women in Novels From Fatma Aliye to Halide Edip

Abstract

During the transition period from the cosmopolitan Ottoman Empire to the Republic Era, which was built around national lines, Turkish literature is seen not only as an aesthetic field of production but also as an important mirror of social and cultural transformations. The emergence of female writers on the literary scene and the representation of female identity in different contexts can be cited as important indicators of this transformation. The conflict between Eastern and Western civilisations during the Tanzimat period and the prominence of male-female relationships in literature brought with it various questions regarding female identity. In this context, Fatma Aliye Hanım is included in literary histories within a period between the Tanzimat and Servetifünun, which some literary historians describe as the Intermediate Generation, although there is no clear consensus on the exact date of this period. Fatma Aliye Hanım, who addressed issues related to female identity and women in her novels, is an important writer in terms of her contribution to gender studies and her place in Turkish literary history as one of the first to gain visibility for women in the public sphere. She maintains a conservative line and moral stance on issues such as family, marriage, and relationships in women's lives. In contrast, Halide Edip Adıvar's novels, which focus on the years of the National Struggle, show that women broke out of the confines of the home and gained an important role on the front lines and in social life. Halide Edip provides important indicators of the change in the perception of civilisation and the effect of individualisation on women, expanding the limited sphere of freedom for women. The comparison between these two writers is important for understanding the identity crises experienced by women during the period from the Tanzimat and earlier to the Republic. This paper will examine the transformation of women's voices from the domestic sphere to the public sphere through the works of Fatma Aliye Hanım and Halide Edip Adıvar. In this context, the paper aims not only to shed light on the works of two important female writers, but also to reveal the role of literature in social transformation.

Keywords: Turkish novel, Women, Fatma Aliye Hanım, Halide Edip Adıvar, Gender.

Dijital Osmanlı Derlem Projesinde Metin Temizleme İşlemi

Ayşe TARHAN, Meyase Bahar RAMANLI

Doç. Dr., Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi,
https://orcid.org/0000-0003-0493-7928

Dijital Osmanlı Projeleri,
https://orcid.org/0009-0003-9584-5347

Özet

Dijital Beşerî Bilimler, edebiyat gibi kültür değerlerinin korunması ve ortaya çıkarılması gibi amaçlarla araştırmacılara bilgisayar teknolojileriyle beşerî bilimleri birleştiren yeni yöntemler önermektedir. Edebî metinler birer kültür hazineleridir ve bunlar üzerinde derinlemesine incelemeler yapılması için benzer yapıların birbiriyle bağlantılarının kurulması gerekmektedir. Bunlar yer adları olabildiği gibi tematik unsurlar da olabilmektedir. Bu gibi işlemler bilgisayarların sunduğu imkânların öncesinde yılları alan fişlemeler aracılığıyla yapılmaktaydı. Şimdi bilgisayar teknolojileriyle bu işlemleri yapmak kolaylaşsa da araştırmacıyı inceleme öncesinde bazı önişlemler beklemektedir. Bu çalışmada Dijital Beşerî Bilimlerin inceleme yöntemlerinin uygulanabilmesi için Dijital Osmanlı Derlem Projesinde araştırmacılar tarafından metinler üzerinde uygulanan metin madenciliğinin metin temizleme önişlemi anlatılacaktır. Dijital Osmanlı Derlem Projesinin amacı ve alana yapacağı katkı üzerinde durulacaktır. Çalışmada derlem nedir tanımlanacak ve derlemler üzerinde oluşturulmuş mevcut projeler hakkında kısaca bilgi verilecektir. Ardından derlemlerde uygulanan metin temizleme işlemlerinin aşamaları sırasıyla Stopwords Listesinin Silinmesi ve Normalizasyon vb. başlıklarıyla açıklanacaktır. Her bir işlemin de kendi içinde alt başlıkları oluşturulacak ve örnekler açıklanarak görselleştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Osmanlı Derlem Projesi, Dijital Beşerî Bilimler, Edebî Metinler, Metin Madenciliği, Metin Temizleme Önişlemi.

Text Cleansing Processes in the *Digital Ottoman Corpus Project*

Abstract

Digital Humanities offers researchers new methods for the preservation and discovery of cultural values such as literature. Literary texts are cultural treasures, and for in-depth analysis, it is necessary to establish connections between similar structures, such as place names or thematic elements. Before the advancements in computers, such processes were carried out through years of indexing. While these processes are now easier with computer technology, certain processes await researchers before analysis. This study will explain the text cleansing pre-processes used by researchers in the Digital Ottoman Corpus Project to apply Digital Humanities analysis methods to texts. The purpose of the Digital Ottoman Corpus Project and its potential contribution to the field will be discussed. This study will define corpus structure and briefly discuss existing projects based on corpora. The steps of text cleansing processes applied to corpora will then be explained, starting with the Stopwords List Deletion and Normalisation. Each process will be further subheaded, and examples will be explained and illustrated.

Keywords: Digital Ottoman Corpus Project, Digital Humanities, Literary Texts, Text Mining, Text Cleansing Preprocesses.

AI in Addressing First Language Interference: Detecting and Correcting Errors in Foreign Language Writing*

Çilem AYDOĞDU, Ahmet KESMEZ

Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu,
https://orcid.org/0000-0001-5991-9589

Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu,
https://orcid.org/0000-0002-6663-794X

Abstract

This study, using a quasi-experimental design, aims to explore how AI could identify and correct first language (L1) interference in foreign language (FL) writing. Student writing improvement was compared between an artificial intelligence (AI) feedback group and a control group receiving traditional feedback. The focus was on identifying specific errors related to L1 transfer in students' writing, including grammar, syntax, vocabulary, and sentence structure, and analyzing how AI tools could support students in overcoming these challenges. 50 students, participated in the study, with each group consisting of 25 students. Pre- and post-test English writing tasks were completed by both groups. The pretest established a benchmark of each student's writing skills and the degree of L1 interference. The experimental group received feedback powered by AI tools that detected and suggested corrections for L1 interference, while the control group received traditional teacher feedback lasted 6 weeks for each group. To gain qualitative insights, students were interviewed after the intervention, in addition to completing pre- and post-tests, focusing on their feedback experiences (AI). Student perceptions of feedback effectiveness, L1 influence on their writing, and how feedback affected their writing process were the focus of these interviews. This study comprehensively analyzed how AI tools impacted L1 interference detection and correction in FL writing, comparing AI and traditional feedback's effectiveness on writing skills.

Keywords: Artificial intelligence feedback, first language interference, foreign language writing.

* Bildiri İngilizce sunulmuştur.

Yabancı Dilde Yazmada Birinci Dil Aktarım Hatalarının Tespit Edilmesi ve Düzeltilmesinde Yapay Zeka Kullanımının Rolü

Özet

Bu çalışma, yarı-deneysel bir tasarım kullanarak, yapay zekâ (YZ) araçlarının yabancı dildeki yazılarda anadil aktarımının nasıl tespit edip düzeltebileceğini araştırmayı amaçlamaktadır. Öğrencilerin yazma gelişimi, YZ geri bildirim grubu ile geleneksel geri bildirim alan kontrol grubu arasında karşılaştırılmıştır. Çalışmanın odak noktası, öğrencilerin yazılarındaki anadil transferi ile ilgili belirli hataları tespit etmektir; bu hatalar arasında dilbilgisi, sözdizimi, kelime dağarcığı ve cümle yapısı yer almaktadır. Çalışmaya 50 öğrenci katılmıştır ve her iki grup 25 öğrenciden oluşmaktadır. Her iki grup da ön-test ve son-test İngilizce yazma görevlerini tamamlamıştır. Ön test, her öğrencinin yazma becerilerini ve anadil transferinin derecesini ölçmek için bir referans noktası oluşturmuştur. Deneysel grup, anadil enterferansını tespit edip düzeltmeler öneren YZ araçlarıyla geri bildirim alırken, kontrol grubu geleneksel öğretmen geri bildirimi almıştır. Her grup için uygulama süresi 6 haftadır. Niteliksel veriler elde etmek amacıyla görüşme aracı kullanılıp, öğrencilerin YZ geri bildirim deneyimlerine odaklanılmıştır. Bu çalışma, YZ araçlarının anadil enterferansını tespit etme ve düzeltme üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde analiz etmiş ve YZ geri bildirimi ile geleneksel geri bildirimin yazma becerilerine olan etkisini karşılaştırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ geri bildirimi, anadil aktarımı, yabancı dilde yazma.

Firdevsî'nin *Süleymân-nâme-i Kebîr*'inde Ahenk ve Söyleyiş Unsurları: 78. Cilt Örneği

Bahir SELÇUK, Esma SAYLAN

Prof. Dr. Fırat Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
https://orcid.org/0000-0001-9915-3100

YL Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,
https://orcid.org/0009-0005-3899-5060

Özet

Klasik Türk şiirinde ahenk ve üslup, yalnızca estetik bir unsur olmanın ötesinde, şiirin anlam dünyasını ve etkileyiciliğini şekillendiren temel bileşenlerdendir. Şairler, sözün hem mana değerine hem de ses potansiyeline odaklanarak ahenk unsurlarına başvurmuş; böylece eserlerinde musiki tesirini güçlendirerek okuyucuda kalıcı bir izlenim bırakmayı hedeflemişlerdir. Bu bağlamda ahenk ve retorik (söyleyiş) özellikleri, klasik şiirin müzikalitesini inşa eden, ritmik yapısını pekiştiren ve edebî kudretini artıran vazgeçilmez sanat unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır.

XV-XVI. yüzyıl yazar/şairlerinden olan Firdevsî-i Rûmî, klasik edebiyat geleneğinin bu yönünü eserlerinde dikkatle işleyen sanatkârlardan biridir. Onun *Süleymân-nâme-i Kebîr* adlı hacimli mensur eseri, sadece içerdiği kıssalar ve tarihî unsurlarla değil, aynı zamanda metne serpiştirilmiş manzum parçalarla da dikkat çekmektedir. Firdevsî, bu manzum kısımlarda mecaza ve anlama dayalı söz sanatlarının yanı sıra, özellikle ahenge (lafza) ve söyleyişe (hitabete) dayalı sanatları yoğun bir biçimde kullanmıştır.

Manzumelerde görülen ahenge dayalı *cinas, iştikak, tarsi, tekrir, aliterasyon* ve *asonans*" gibi lafzî sanatların yanı sıra; söylemin gücünü ve retorik etkiyi pekiştiren *nidâ* ve *istifham* gibi sanatlara da sıkça başvurulmuştur. Bu yolla, kelime oyunlarıyla metne farklı bir katman kazandırılmış; harf/ses tekrarları ve paralel yapılarla ritim ve müzikalite güçlendirilmiş; seslenme ve soru sorma yoluyla da metnin duygusal etkisi ve hitabet gücü artırılmıştır.

Bu çalışmada, *Süleymân-nâme-i Kebîr*'in 78. cildi özelinde, ahenge ve söyleyişe dayalı söz sanatlarının kullanıldığı beyitler tespit edilerek bu beyitlerdeki ses, kelime ve söylem örgüsü çözümlenecektir. Elde edilen veriler ışığında, Firdevsî'nin üslup anlayışı ve bu anlayışın klasik Türk şiiri estetiği içerisindeki konumu değerlendirilecektir. Çalışmanın amacı, Firdevsî-i Rûmî'nin manzum metinlerinde ahenk ve hitabet stratejilerini somut örnekler üzerinden ortaya koymak ve klasik şiir geleneğinde üslubun işlevine dair derinlikli bir bakış açısı sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Firdevsî-i Rûmî, *Süleymân-nâme-i Kebîr*, 78. cilt, edebi sanat, ahenk.

Elements of Harmony and Rhetorıc in Firdevsî's Süleymân-

Nâme-i Kebîr: The Case of the 78th Volume

Abstract

In Classical Turkish poetry, harmony and style are fundamental components that shape the poem's semantic world and overall impact, extending beyond being merely aesthetic elements. Poets employed elements of harmony, focusing on both the semantic value and the sonic potential of the word; they thus aimed to strengthen the musical effect in their works and leave a lasting impression on the reader. In this context, harmony and rhetorical features emerge as indispensable artistic elements that construct the musicality of classical poetry, reinforce its rhythmic structure, and enhance its literary power.

Firdevsî-i Rûmî, an author/poet of the 15th-16th centuries, is one of the artists who meticulously incorporated this aspect of the classical literary tradition into his works. His voluminous prose work, *Süleymân-nâme-i Kebîr*, draws attention not only for its religious narratives (qıssas) and historical elements but also for the poetic passages interspersed throughout the text. In these poetic sections, in addition to figurative language and semantic-based tropes, Firdevsî intensively utilized literary devices based on harmony (verbal) and rhetoric (discourse).

In the poetic passages, alongside verbal devices (lafzî sanatlar) based on harmony such as *cinas* (paronomasia), *iştikak* (polyptoton/derivation), *tarsi* (parallel construction), *tekrir* (repetition), *alliteration*, and *assonance*, other devices that reinforce the power of discourse and rhetorical effect, such as *nidâ* (apostrophe/vocal address) and *istifham* (rhetorical question), were also frequently employed. Through these means, an additional layer was added to the text via wordplay; rhythm and musicality were strengthened by letter/sound repetitions and parallel structures; and the text's emotional impact and rhetorical power were enhanced through vocal address and questioning.

In this study, focusing specifically on the 78th volume of *Süleymân-nâme-i Kebîr*, the couplets (beyits) where devices of harmony and rhetoric are used will be identified, and the structure of sound, word, and discourse in these couplets will be analyzed. In light of the data obtained, Firdevsî's understanding of style and the position of this understanding within the aesthetics of Classical Turkish poetry will be evaluated. The aim of the study is to reveal Firdevsî-i Rûmî's strategies for harmony and rhetoric in his poetic texts through concrete examples and to present an in-depth perspective on the function of style in the classical poetry tradition.

Keywords: Firdevsî-i Rûmî, *Süleyman-nâme-i Kebîr*, volume 78, literary art, harmony.

Süleymân-nâme-i Kebîr'in 78. Cildinin Manzum Bölümlerinde Nasihat Temaları

Bahir SELÇUK, Serpil GÜRDAP

Prof. Dr. Fırat Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
https://orcid.org/0009-0004-8319-6578

YL Mezunu,
https://orcid.org/0000-0001-9915-3100

Özet

Nasihat (öğüt), bireyin kendisini ve içinde bulunduğu toplumu ahlaki bir çizgide yönlendirmeyi amaçlayan, tarih boyunca önemini koruyan temel bir kavramdır. Geçmişten günümüze sözlü ve yazılı kültürle aktarılan bu öğütler, insan hayatının farklı safhalarında rehberlik işlevi görmüştür. Klasik Türk edebiyatı sahası, didaktik metinler açısından zengin bir birikime sahip olup bu metinlerde nasihat unsuru önemli bir edebî araç olarak kullanılmıştır. Ahlaki ve didaktik metinlerde yazar/şair; bilgi, görgü ve tecrübelerinden süzülenler ışığında okuyucusuna yol gösterici bir rol üstlenerek dinî, tasavvufi, ahlaki ve toplumsal öğütlerde bulunmuştur.

15. yüzyılın sonları ile 16. yüzyılın başlarında yaşamış olan Firdevsî-i Rûmî'nin kaleme aldığı *Süleymân-nâme-i Kebîr* adlı çok ciltli ve manzum-mensur yapıdaki eseri, bu geleneğin önemli örneklerindendir. Eserde mitolojik unsurlar ve peygamber kıssaları ekseninde, özellikle manzum bölümlerde, hem bireysel hem de toplumsal bilinçlenmeyi hedefleyen nasihatlere sıkça yer verilmiştir. Şair, bu bölümlerde okuyucusuna ahlaki ve tasavvufi bir derinlik sunarak; dünyaya aldanmama, nankörlükten kaçınma, hırstan uzak durma, Allah'ın kudretine teslimiyet, sır saklama, dua ve ibadetin ehemmiyeti, nefsin kötü arzulardan arındırılması, dost ile düşmanı ayırt etme, iyiliği emredip kötülükten sakınma, edebin önemi ve gerçek aşkı bulma gibi temel değerler etrafında öğütler vermektedir.

Bu çalışma, Süleymân-nâme-i Kebîr'in 78. cildindeki manzum bölümlere odaklanmaktadır. Araştırmanın amacı, bu ciltte yer alan nasihat temalarını tespit etmek, içeriklerine göre tasnif etmek ve şairin sunduğu ahlaki/tasavvufi mesajları analiz etmektir. Çalışma, yalnızca metnin kendi tarihsel bağlamındaki anlamıyla sınırlı kalmayacak; aynı zamanda bu 16. yüzyıl öğütlerinin günümüz toplumundaki geçerliliğini ve modern insana sunduğu mesajları da tartışacaktır. Böylece, Süleymân-nâme-i Kebîr örneğinden hareketle, klasik edebî metinlerdeki nasihatlerin bireysel ve toplumsal yansımalarının dünden bugüne nasıl bir değişim ve süreklilik gösterdiği irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme-i Kebîr, 78. cilt, şiir, nasihat.

Themes of Advıce in the Verse Chapters of Volume 78 of the Süleyman-Nâme-i Kebir

Abstract

Advice (counsel) is a fundamental concept that aims to guide individuals and their society along moral lines, maintaining its importance throughout history. This advice, passed down through oral and written culture from past to present, has served as guidance at various stages of human life. Classical Turkish literature possesses a rich heritage of didactic texts, and in these texts, the element of advice is used as a significant literary tool. In moral and didactic texts, the author/poet, guided by their knowledge, experience, and experience, assumed a guiding role, offering religious, Sufi, moral, and social advice to their readers.

The multi-volume work in verse and prose, Suleyman-name-i Kebir, written by Firdevsî-i Rûmî, who lived in the late 15th and early 16th centuries, is a significant example of this tradition. The work frequently incorporates advice aimed at raising both individual and social awareness, particularly in the verse sections, centered around mythological elements and prophetic stories. In these sections, the poet offers his readers a moral and mystical depth, advising them on fundamental values such as not being deceived by the world, avoiding ingratitude, avoiding ambition, surrendering to God's power, keeping secrets, the importance of prayer and worship, purifying the soul from evil desires, distinguishing friend from foe, enjoining good and forbidding evil, the importance of good manners, and finding true love.

This study focuses on the verse sections of the 78th volume of the Süleyman-nâme-i Kebîr. The purpose of the research is to identify the themes of advice contained in this volume, classify them according to their content, and analyze the moral/mystical messages the poet presents. The study will not be limited solely to the meaning of the text within its own historical context; It will also discuss the relevance of these 16th-century pieces of advice in today's society and the messages they offer to modern people. Thus, using the example of Suleyman-name-i Kebir, it will examine how the individual and social reflections of advice in classical literary texts have changed and continued from past to present.

Keywords: Firdevsî-i Rûmî, Süleyman-nâme-i Kebîr, volume 78, poetry, moral advice.

Melceü't-Tabbâhîn'nde Mutfak Gereçleri

Beyza ABDUKARİMOV

YL Mezunu, University of Hamburg, Manuscript Cultures Master of Arts,
https://orcid.org/0000-0003-1115-8236

Özet

İnsanın temel gereksinimlerinden biri olan beslenme, Türk kültüründe yalnızca fizyolojik bir ihtiyaç olarak görülmemiş, aynı zamanda zengin bir medeniyetin aynası hâline gelmiştir. Türk toplumu, tarih boyunca oluşturduğu gelişmiş mutfak geleneğiyle yemek olgusunu doyumun ötesine taşıyarak paylaşmanın, misafirperverliğin ve toplumsal dayanışmanın bir göstergesi hâline getirmiştir. Bu anlayış; misafiri ağırlamaktan, bir vefatın ardından yemek ikramına ya da zorlu hava koşullarına karşı imece ile kışlık hazırlamaya kadar uzanan geniş bir sosyal pratiğe dönüşmüştür. Böylelikle yemek, yalnızca bireysel bir eylem değil, aynı zamanda toplumsal kimliğin önemli bir parçası olmuştur.

Türklerin yemeğe atfettiği bu değer, zamanla mutfak sınırlarını aşarak gündelik hayatımızda da kendine güçlü bir yer edinmiştir. "Bir ekmeği bölüşmek" veya "tuz-ekmek hakkı" gibi ifadeler, bu kültürün dilimize ne kadar köklü biçimde yerleştiğini açıkça gösterir. Yeme-içme kültürüne dair sözlü miras oldukça zengin olmasına rağmen, yazılı kaynaklarda bu kültürün izini sürmek o kadar da kolay değildir. Edebiyatımızda yeme-içme kültürünün izlerini sürmek için menâkıbnâme, sûrnâme gibi muhtelif eserlerin içinden bu malzeme toplanabilir. Çeşitli mecmualarda, yazma eserlerin muhtelif sayfalarında yahut arşiv belgelerinde dolaylı da olsa malumat bulunmaktadır. Bu konuda sözlü kültürün daha hâkim olması elimizdeki yemekle ilgili bilgilerin sınırlı kalmasına sebebiyet vermektedir.

Kültürümüzün en önemli unsurlarından biri olan yeme-içme geleneği üzerine turizm ve gastronomi alanlarında pek çok çalışma yapılmasına rağmen, edebiyat nokta-i nazarından bu kültürün yeterince ele alınmamış olması dikkat çekicidir. Müstakil olarak kaleme alınmış yemek kitapları oldukça azdır. Oysa bu konu, yalnızca maddi kültürü değil; toplumsal değerleri, sembolleri ve insan ilişkilerini anlamak açısından da son derece kıymetlidir. İlk basılı Türk yemek kitabı olan Melceü't-Tabbâhîn, dönemin mutfak yaşamını, kullanılan araç gereçleri ve tarifleri gözlemlememize imkân tanıyan temel kaynaklardan biridir. Bildiride sözü edilen eser mutfak gereçleri açısından incelenerek somut kültürel mirasın ögeleri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mutfak kültürü, yeme-içme kültürü, Melceü't-Tabbâhîn, mutfak gereçleri, sosyal hayat.

Kitchen Utensils in Melceü't-Tabbâhîn

Abstract

Nutrition, one of humanity's fundamental needs, has not been regarded merely as a physiological necessity in Turkish culture, but rather as a reflection of a rich civilization. Throughout history, the Turkish people have transformed the act of eating beyond mere satiation, turning it into a symbol of sharing, hospitality, and social solidarity through their well-established culinary tradition. This understanding has evolved into a broad social practice, extending from hosting guests to offering food after a death, or preparing provisions collectively for winter through *imece* (communal labor). Thus, food has become not only an individual act but also an essential component of social identity.

The value Turks have attributed to food has, over time, extended beyond the kitchen, securing a powerful place in daily life. Expressions such as "bir ekmeği bölüşmek (to share a loaf of bread)" or "tuz-ekmek hakkı (the right of salt and bread)" clearly show how deeply this culture has taken root in our language. Although the oral tradition regarding food and dining culture is quite rich, tracing this culture in written sources is not as easy. To trace the presence of food culture in our literature, materials can be gathered from various works such as *menâkıbnâmes* (hagiographies) and *sûrnâmes* (festival books). Indirect information can also be found in various *mecmuas*, manuscript pages, or archival documents. The dominance of oral culture in this field has resulted in the limited amount of written information we possess about food.

Although numerous studies have been conducted on the Turkish culinary tradition within the fields of tourism and gastronomy, it is noteworthy that this culture has not been sufficiently examined from a literary perspective. Independent works devoted entirely to food are quite rare. Yet, this subject is highly valuable not only for understanding material culture but also for grasping social values, symbols, and human relations. *Melceü't-Tabbâhîn*, the first printed Turkish cookbook, is one of the primary sources that allows us to observe the culinary life of its era, including the utensils and recipes it contains. This paper examines the work in terms of kitchen utensils, evaluating the elements of tangible cultural heritage reflected therein.

Keywords: Culinary culture, food culture, Melceü't-Tabbâhîn, kitchen utensils, social life.

İlkel Zihnin Meteorolojik Yansımaları: Elazığ Örneği

Birol AZAR

Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
https://orcid.org/0000-0001-6992-1762

Özet

İnsanoğlunun kadim zamanlardan beri en büyük uğraşı ayakta kalmak hayatta kalabilmek yarına çıkabilmek dolayısıyla yarın endişesi olmuştur. Avcı toplayıcılık dönemlerinden sonra kültür tarihindeki en büyük buluş olan toprağa yerleşmeği neolitik dönemde keşfetmiş bu keşfedişle birlikte bambaşka bir safhaya geçmiştir. Yaşam tabiattaki mevsimsel değişikliğe ve meteorolojik olaylara bağlı olarak şekillenmiştir. Yaşamın tabiattaki olaylara göre düzenlenmesi tabiatın çok dikkatli olarak gözlemlenmesini beraberinde getirmiştir. Bu ilişki biçimi tabiata birtakım anlamlar yükleyerek onu canlı bir varlık olarak tasavvurunu getirmiş dolayısıyla tabiatla uyum içinde olma ona saygı gösterme anlayışı oluşmaya başlamıştır. Tabiat zamanla koruyan kollayan ana metaforu ile ifade edilmeye başlanmış tabiattaki en küçük değişim insanın hayatını etkilemiş bu değişim anlamlandırılmaya çalışılmış ritüeller oluşmaya kutsal zamanlar belirginleşmeye başlamış neticede insan-tabiat-inanç eksenli uygulamalar yaşam çizgisini oluşturmuştur. Meteorolojik olaylar gökyüzü ve yeryüzündeki izlerde aranmış istenilen ve istenilmeyen olaylar için bir takım inanış ve ritüeller oluşmuştur. Tabiata kanlı kansız kurban sunmak, kirletmemek ihtiyaçtan fazlasını avlamamak, tüketmemek, tabiat içerisindeki tüm görünen ve görünmeyen canlılarla uyum içerisinde onlara saygı duyarak yaşamayı öğrenmek ilkel zihnin bize miras bıraktığı uygulamalardır. Günümüzde dahi yağmurun yağmamasını, aşırı sıcaklıkları meteorolojik olaylara değil inanç merkezli bir yaklaşımla kadına ve onun yaptıklarına bağlanması da zihnimizin ilkel yönünde hala durmaktadır. Bu çalışmada Elazığ yöresindeki meteorolojik olayların inanç-inanış-ritüel merkezli örnekleri üzerinde durulacak sebep-sonuç ilişkisinden ziyade insanın ilkel yönünün onca zamandır bilinç altında hala varlığını koruması insanın var olma düzleminde değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnanç, inanış, ritüel, meteoroloji, ilkel zihin.

Meteorological Reflections of the Primitive Mind: The Elazıg Example

Abstract

Since ancient times, humanity's greatest preoccupation has been to survive, to make it to tomorrow, and therefore, to worry about the future. After the hunter-gatherer era, the most significant invention in cultural history, settling on land, was discovered in the neopolitical era. With this discovery, life entered a completely new phase. Life has been shaped by seasonal changes in nature and meteorological events. Organizing life according to natural events has led to the meticulous observation of nature. This relationship has imbued nature with meaning, leading to the concept of a living being, thus fostering a sense of harmony and respect for nature. Over time, nature began to be expressed through the metaphor of a mother who protects and cares for others. Even the smallest changes in nature impacted human life, and attempts were made to understand this change. Rituals emerged, sacred times became prominent, and ultimately, practices centered on humanity, nature, and faith formed the foundation of life. Meteorological events were sought in the sky and on Earth, and beliefs and rituals emerged to address both desirable and undesirable events. Offering sacrifices to nature, whether bloody or not, avoiding pollution, not hunting or consuming more than necessary, and learning to live in harmony and respect all living things, both visible and invisible, are practices bequeathed to us by the primitive mind. Even today, attributing the lack of rain and extreme temperatures not to meteorological events but to women and their actions, a belief-centered approach, remains a part of our primitive mindset. This study will focus on examples of meteorological events in the Elazığ region centered on belief, faith, and ritual. Rather than a cause-and-effect relationship, we will attempt to evaluate the persistence of this primitive aspect of humanity within the subconscious for so long, within the framework of human existence.

Keywords: Faith, belief, ritual, meteorology, primitive mind.

16. Yüzyıl Nesrinde Özgün Bir İşret-nâme Örneği: *'İşret-nâme-i Mevlânâ Fazlî*

Burak BEKEN

Öğr. Gör. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi,
https://orcid.org/0000-0002-3371-0135

Özet

İşret-nâmeler; genellikle "sâkî-nâme" adıyla da anılan, işret meclislerinin âdâbını ve erkânını konu edinen edebî metinlerdir. Bu eserlerde sâkinin ve meclis ehlinin uyması gereken davranış kurallarıyla birlikte kadeh, mum, mûsikî aletleri ile mecliste ikram edilen yiyecek ve içecekler ayrıntılı biçimde tasvir edilir. Çoğunlukla manzum olarak kaleme alınan işret-nâmeler, dönemin sosyal yaşamına ve estetik anlayışına ışık tutarak işret meclislerinin kültürel hayat içindeki yerini edebî bir üslupla yansıtır. Bu bildiri, söz konusu edebî türe mensur olarak kaleme alınması ve münşiyâne bir üslupla yazılması bakımından özgün bir örnek teşkil eden *'İşret-nâme-i Mevlânâ Fazlî* adlı eseri tanıtmayı ve işret-nâme türü içerisinde taşıdığı farklı nitelikleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Eser, Yapı Kredi Araştırma Kütüphanesi Nadir ve Yazma Eserler Bölümü'nde nu. 0474/4'te bir inşâ mecmuasının dördüncü risalesi olarak yer almakta olup Kanuni Sultan Süleyman'a sunulmuştur. Mecmuanın ilk parçasında müstensihin Mahmud b. Musa olduğu ve eserin Manisa'da 977/1569 yılında kaleme alındığı belirtilmektedir. *'İşret-nâme*'nin de aynı kalemden çıktığı yazı özelliklerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca Kanuni Sultan Süleyman'a sunulan methiye bölümü, eserin XVI. yüzyılda telif edildiğini doğrulamaktadır. Klasik Türk edebiyatında genellikle manzum biçimde kaleme alınan işret-nâmelerden farklı olarak Fazlî'nin eseri mensur ve münşiyâne bir üslupla yazılmıştır. Bu yönüyle hem inşâ geleneği hem de işret konusunun ele alınma tarzı bakımından dikkat çekici bir konuma sahiptir. Eser, Türkçe, Arapça ve Farsça metinlerden oluşan çok dilli bir yapıya sahiptir. Ana gövde Türkçe olup secili ve süslü bir nesirle kaleme alınmıştır. Arapça kısımlar ayetlerden, Farsça bölümler ise "nazm" ve "beyt" başlıkları altında yer alan manzum parçalardan oluşur. Müellifin kendi şiirlerinden örnekler de bağlama uygun biçimde eserde yer yer konumlandırılmıştır. Eserdeki ayet kullanımının fazlalığı dikkat çekerken, anlatım tarzında tasavvufi bir derinlik hâkimdir. Fazlî'nin *'İşret-nâme*'si, mensur biçimi, çok dilli yapısı ve inşâ tarzındaki anlatımıyla işret-nâme geleneği içerisinde özgün bir değeri ifade etmekte; klasik Türk edebiyatı araştırmaları için yeni bir inceleme alanı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, işret-nâme, sâkî-nâme, Fazlî, mensur.

An Original Example of a 16th Century Nesr: *'İşret-nâme-i Mevlânâ Fazlî'*

Abstract

İşretnâmes, also known as *sâkînâmes*, are literary works that depict the etiquette and customs (*âdâb* and *erkân*) of convivial gatherings. These texts elaborate on the conduct expected from the *sâkî* and the participants of the assembly, while providing detailed descriptions of the goblet, candle, musical instruments, and the food and beverages served during such gatherings. Usually composed in verse, *işretnâmes* illuminate the social life and aesthetic sensibilities of their time, reflecting the cultural significance of convivial assemblies through an artistic literary style. This paper introduces '*İşret-nâme-i Mevlânâ Fazlî*, a distinctive example of the genre written in prose with an ornate (*münşiyâne*) style, and aims to reveal the unique features it embodies within the *işret-nâme* tradition. The work is located in the Rare and Manuscript Works Section of the Yapı Kredi Research Library under number 0474/4, where it appears as the fourth treatise of an inşâ mecmua, and it was presented to Sultan Süleyman the Magnificent. The first part of the collection indicates that the scribe was Mahmud b. Musa and that the text was written in Manisa in 977/1569. It is understood from the handwriting features that the '*İşret-nâme* was also produced by the same hand. Furthermore, the eulogy section dedicated to Sultan Süleyman confirms that the work was composed in the sixteenth century. Unlike the predominantly versified *işretnâmes* of classical Turkish literature, Fazlî's work is written in prose, employing a highly rhetorical and ornate style. In this respect, it occupies a distinctive position both within the tradition of *inşâ* (epistolary prose) and in the literary representation of convivial themes. The text displays a multilingual structure consisting of Turkish, Arabic, and Persian passages: the main body is written in Turkish using rhythmic and embellished prose; the Arabic portions derive from Qur'anic verses, while the Persian sections appear under the headings "*nazm*" and "*beyt*" and contain poetic excerpts. Samples of Fazlî's own poetry are also interspersed throughout the work in relevant contexts. The frequent use of Qur'anic citations and the presence of a mystical undertone are notable features of the narrative style. With its prose form, multilingual composition, and a stylistic approach rooted in the *inşâ* (ornate prose) tradition, Fazlî's '*İşret-nâme* represents an original contribution to the *işretnâme* tradition and offers a new field of exploration for scholars of classical Turkish literature.

Keywords: Classical Turkish Literature, işretnâme, sâkînâme, Fazlî, prose.

İktidar, Mülkiyet ve Kültürel Kimlik Aktarımının Bir Aracı Olarak Moğollarda Çeyiz Geleneği

Büşra GÖRDEGİR

Dr. Öğr. Görevlisi, Batman Üniversitesi, Kariyer Geliştirme Uygulama ve Araştırma Merkezi, https://orcid.org/0000-0002-5728-7677

Özet

Moğol toplumunda çeyiz (ince) geleneği, yalnızca bir evlilik ritüeli değil, iktidar, mülkiyet ve kültürel kimlik aktarımının sembolik bir aracı olarak toplumsal yapının merkezinde yer almıştır. Bu çalışma, Cengiz Han döneminden İlhanlıların yıkılışına kadar geçen süreçte çeyiz uygulamalarının tarihsel gelişimini, ekonomik işlevini ve siyasi yansımalarını incelemektedir. Moğol geleneğinde koca, kadına yurt ve hizmetkâr tahsis etmekle yükümlüydü; bu durum, kadının hem toplumsal hem de ekonomik konumunu güçlendiren bir teamül oluşturmuştur. İlhanlı döneminde ise çeyiz, yalnızca aileler arası bir anlaşma değil, siyasi güç devrinin bir aracı hâline gelmiştir. Abaka Han'ın Padişah Hatun'la evliliğinde Kirman'ın kontrolü, Abiş Hatun'un evliliğinde Fars topraklarının paylaşımı çeyiz üzerinden şekillenmiştir. Olcaytu Han döneminde belirlenen mehir miktarları, ekonomik göstergelere dayalı biçimde düzenlenmiş; Gazan Han ise mehir oranlarını 19,5 dinar ile sabitleyerek sosyal adaleti sağlamaya çalışmıştır. Öte yandan Bizans prenseslerinin İlhanlı sarayına gönderilen zengin çeyizleri, çeyizin devletlerarası diplomatik ilişkilerde bir müzakere ve kültürel etkileşim unsuru hâline geldiğini göstermektedir. Dolayısıyla çeyiz geleneği, Moğol dünyasında yalnızca bir evlilik pratiği değil, toplumsal hiyerarşinin, iktisadi düzenin ve kültürel temsilin somut bir tezahürü olarak değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Çeyiz, Ekonomi, İktidar, Kültürel Kimlik.

Dowry Tradition among the Mongols as an Instrument of Power, Property, and Cultural Identity Transmission

Abstract

In Mongol society, the tradition of dowry (ince) was not merely a matrimonial ritual but a symbolic medium for transferring power, property, and cultural identity within the social structure. This study examines the historical evolution, economic function, and political implications of dowry practices from the era of Chinggis Khan to the fall of the Ilkhanate. According to Mongol custom, the husband was obliged to provide his wife with a yurt and servants, reinforcing her social and economic position. During the Ilkhanid period, dowry became not only a familial contract but also a means of political power transfer. The control of Kirman in the marriage of Abaka Khan and Padishah Khatun, and the division of Fars territories in Abish Khatun's marriage, were both determined through dowry arrangements Under Öljeitü Khan, dowry amounts were regulated based on economic indicators, while Ghazan Khan fixed the mahr at 19.5 dinars to ensure social equity Moreover, the lavish dowries of Byzantine princesses sent to the Ilkhanid court reveal that dowry functioned as a tool of diplomacy and cultural exchange. Hence, the dowry tradition in the Mongol world should be interpreted not merely as a marital custom, but as a tangible manifestation of social hierarchy, economic order, and cultural representation.

Keywords: Cultural Identity, Dowry, Economy, Power.

Muş Sınırları İçinde Yer Alan Surp Arak'elots (Kutsal Havariler) Manastırı: Tarihsel Süreç, Mimari Özellikler ve Ermeni Kilise Tarihi Bağlamında Bir İnceleme

Celal ÖNEY

Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
https://orcid.org/0000-0001-5034-5056

Özet

Bu çalışma, Muş ili sınırları içerisinde, tarihsel olarak Taron bölgesine bağlı Kepenek (eski adıyla Arak) köyü yakınlarında yer alan Surp Arak'elots Vank (Kutsal Havariler Manastırı)'nın tarihsel gelişimini, mimari özelliklerini ve Ermeni Kilise Tarihi içindeki yerini kapsamlı biçimde incelemektedir. Ermeni Hristiyanlık tarihinde önemli bir merkez olan manastır, yalnızca ibadet mekânı değil; aynı zamanda Orta Çağ boyunca eğitim, yazı üretimi ve dini düşünce faaliyetlerinin yürütüldüğü bir manastır kompleksi olarak işlev görmüştür. Ermeni kaynakları, manastırın kuruluşunu 4. yüzyıla ve Aziz Grigor Lusavoriç'e (Aydınlatıcı Grigor) atfetmektedir; ancak mimari biçim, malzeme ve epigrafik bulgular, yapının esas olarak 11. yüzyılda inşa edildiğini göstermektedir. Bu durum, erken Orta Çağ Ermeni manastır mimarisinden yüksek Orta Çağ biçimciliğine geçişin somut bir örneğini teşkil eder. Manastırın ana yapısı haç içinde kare (cross-in-square) planlı olup, dört yöne açılan beşik tonozlu kollarla merkezi kubbeye bağlanmaktadır. Kompleks, ana kilisenin yanı sıra şapeller, rahip hücreleri, zhamatun (narteks), çan kulesi ve sur duvarlarından oluşmaktaydı. Doğu cephesindeki dokuz haçkar (khatçkar), Ermeni taş işçiliğinin seçkin örneklerini yansıtır. Yaklaşık 300 metre uzaklıktaki Surp Tadevos Şapeli, kutsal emanetlerin korunduğu ikinci bir ibadet alanı olarak kullanılmıştır. 11.–13. yüzyıllar arasında manastır, el yazması üretimi, ilahiyat eğitimi ve çeviri çalışmaları açısından bölgesel bir entelektüel merkez hâline gelmiştir. Günümüzde yalnızca Aziz Stefanos ve Aziz Datevos şapellerinin kalıntıları ayakta kalabilmiştir. Surp Arak'elots'un önemi, dini kimliğinin ötesine geçer. Yapı, Ermeni manastır geleneğinde kutsal emanetlerin korunması, litürjik eğitim ve metin üretiminin mekânsal birlik içinde nasıl gerçekleştirildiğini göstermesi açısından model niteliğindedir. Taş işçiliği, oyma sanatı ve yazı kültürü üzerinden Ermeni kimliğinin maddi temsillerini günümüze taşır. Modern dönem arkeolojik gözlemleri, orijinal planın tahrip olmasına karşın temel duvar kalıntıları ve zhamatun girişinin hâlâ okunabilir olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak Surp Arak'elots Manastırı, tarih boyunca hem ruhani hem entelektüel bir merkez olarak Ermeni kültür mirasının simgelerinden biri olmuştur. Bu çalışma, manastırın tarihini, mimari gelişimini ve kültürel anlamını Ermeni Kilise Tarihi içinde bütüncül biçimde ele alarak, Ermeni manastır geleneğinin Anadolu coğrafyasındaki yansımalarına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arak Kilisesi, Surp Arak'elots Manastırı, Muş, Ermeni Kilise Tarihi.

The Surp Arak'elots (Holy Apostles) Monastery Within the Borders of Muş: An Examination in the Context of Historical Process, Architectural Features, and Armenian Church History

Abstract

This study examines the historical development, architectural characteristics, and cultural significance of the Surp Arak'elots Vank (Holy Apostles Monastery) located near Kepenek (formerly Arak) village in Muş Province, historically part of the Taron region, within the framework of Armenian Church History. The monastery, a key center in Armenian Christianity, functioned not only as a place of worship but also as a medieval hub for education, manuscript production, and theological study. While Armenian sources attribute its foundation to the 4th century and Saint Grigor Lusavoriç (Gregory the Illuminator), architectural and archaeological evidence indicates that the main structure dates to the 11th century, exemplifying the stylistic transition from early to high medieval Armenian monastic architecture. The monastery followed a cross-in-square plan with four barrel-vaulted arms converging under a central dome. The complex included the main church, chapels, monks' cells, a zhamatun (narthex), a bell tower, and surrounding fortifications. Nine khachkars on the eastern façade exemplify the artistry of Armenian stone carving. The nearby Surp Tadevos Chapel, about 300 meters away, served as a secondary shrine preserving sacred relics. Between the 11th and 13th centuries, Surp Arak'elots became a major intellectual and manuscript center, producing theological works and translations. Today only the remnants of the Saint Stefanos and Saint Datevos chapels remain visible. Beyond its religious role, the Surp Arak'elots Monastery exemplifies the spatial and functional unity of relic preservation, liturgical education, and textual production within Armenian monasticism. Through its architectural remains, carving traditions, and written culture, it embodies the tangible heritage of regional Armenian identity. Modern archaeological studies reveal that, despite heavy destruction, traces of the original plan, foundations, and zhamatun entrance are still legible. In conclusion, the Surp Arak'elots Monastery stands as both a spiritual and intellectual symbol of Armenian cultural heritage. By addressing its history, architectural evolution, and cultural role through Armenian church history with an integrated approach, this study contributes to understanding the reflections of the Armenian monastic tradition across Anatolia's historical landscape.

Keywords: Arak Church, Surp Arak'elots Monastery, Muş, Armenian Church History.

Yapay Zekâ Çağında Kültürel Bellek: Yukarı Mezopotamya Figürin ve İdollerinin Medeniyet Hafızasındaki Yeri

Çağatay YÜCEL

Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, Sezai Karakoç Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü,
https://orcid.org/0000-0002-7997-7505

Özet

Dicle ve Fırat havzası boyunca gelişen Yukarı Mezopotamya kültürleri, insanlık tarihinin en eski inanç sistemleri ve kültürel bellek örneklerini barındırmaktadır. Bu çalışmada, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin ve Adıyaman müzelerinde bulunan Geç Neolitik Çağ'dan Hellenistik Dönem'e kadar uzanan figürin ve idoller tipolojik ve ikonografik açıdan incelenmektedir. Figürinler ve idoller yalnızca estetik ürünler değil, aynı zamanda dini inanışların, ritüellerin ve toplumsal kimliğin sembolleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu buluntular, geçmişteki toplumların sembol üretme ve anlam arayışı pratiklerinin izlerini taşımaktadır. Günümüzde ise yapay zekâ teknolojileri, sanatsal üretimden kültürel temsil biçimlerine kadar yeni semboller üretmekte ve medeniyet hafızasını dönüştürmektedir. Bu bağlamda, tarih öncesinden günümüze uzanan figürin ve idollerin incelenmesi, yapay zekâ çağında insanlığın sembol yaratma sürekliliğini anlamak açısından önemli bir zemin sunmaktadır.

Çalışma hem arkeolojik malzemeyi hem de güncel dijital üretim pratiklerini bir arada değerlendirerek, geçmiş ile geleceğin medeniyet anlayışını buluşturan bir perspektif geliştirmeyi amaçlamaktadır. Böylelikle Yukarı Mezopotamya kültürel mirasının, çağdaş dünyada yeni anlam katmanlarıyla nasıl yeniden yorumlanabileceği tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yukarı Mezopotamya, Figürin, İdol, Kültürel Bellek, Yapay Zekâ.

Cultural Memory in the Age of Artificial Intelligence: The Place of Upper Mesopotamian Figurines and Idols in Civilisational Memory

Abstract

The cultures of Upper Mesopotamia, shaped along the Tigris and Euphrates basins, contain some of the earliest examples of belief systems and cultural memory in human history. This study examines figurines and idols from the Late Neolithic to the Hellenistic Period preserved in the museums of Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, and Adıyaman, through typological and iconographic analyses. These objects are not only aesthetic artifacts but also symbolic representations of religious beliefs, rituals, and social identities.

They reflect the symbolic practices and meaning-making processes of ancient communities. Today, artificial intelligence technologies generate new forms of symbols in artistic production and cultural representation, thereby transforming collective memory. In this context, the study of figurines and idols from prehistoric to historical periods provides a valuable framework for understanding the continuity of humanity's symbol-making tendencies in the age of AI.

By integrating archaeological evidence with contemporary digital practices, this paper seeks to build a perspective that bridges past and future conceptions of civilization. Thus, the cultural heritage of Upper Mesopotamia is reconsidered with new layers of meaning within the context of today's digital age.

Keywords: Upper Mesopotamia, Figurine, Idol, Cultural Memory, Artificial Intelligence.

Halk Edebiyatına ve Halk Kültürüne Ramazan Ayının Yansımaları

Derya ŞEVLİ

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,

https://orcid.org/0000-0002-5674-002X

Özet

İslam dini pek çok millet tarafından kabul edilen semavi dinlerden biridir. Her dinde olduğu gibi İslam dininin de gerektirdiği çeşitli inanış ve uygulamalar bulunmaktadır. Bunlardan biri de İslam'ın şartlarından olan oruç tutmaktır. Oruç ibadeti "on bir ayın sultanı" olarak kabul edilen Ramazan ayında gerçekleştirilmektedir. Ramazan ayı ise, Hicri takvimin dokuzuncu ayına tekabül etmektedir. Farz olan ibadetlerden olan oruç, bu ayda yerine getirilmektedir. Bilinmektedir ki din ile yaşam arasında kopmaz bir ilişki mevcuttur. Toplumların kabul ettikleri dinin yansımaları yaşamlarının her alanında kendisini göstermektedir. Yansımaların en estetik olanını ise edebiyat alanında görmekteyiz. Öyle ki dini inanç ve uygulamalar edebiyata yön veren önemli unsurlardan olmuşlardır. İslam dini ve gerekleri de geçmişten günümüze kadar birçok şair ve yazarın kalemine konu olmuştur. Ramazan ayı içerisinde yapılan ibadetler ve uygulamalar atalarımızdan bize miras kalan geleneğin oluşumu içerisinde bir "Ramazan Medeniyeti" oluşturmuştur. Ramazan'ın gelişini haber eden davulcular, iftar vaktinin habercisi olarak atılan toplar, camilerin minarelerini süsleyen kandiller, teravih sonrası halkı sokağa çıkaran Karagöz oyunları, semai kahvehaneleri eğlenceleri gibi şerbetli bir gelenek oluşmuştur. Bu gelenek hem halk kültüründe hem de halk edebiyatında sağlam bir yer edinmiştir. Edebiyata yansıyan yönüyle de ortaya çıkan Ramazaniyelerin yanı sıra ilahiler, maniler, türküler, tekerlemeler Ramazan'ı en güzel şekliyle konu edinmiştir. Yine bu aya özgü olan kandil yakma (mahya), sadaka taşı, tuz hakkı, diş kirası gibi uygulama ve gelenekler kültürel zenginliğimizin göstergeleridir. Çalışmamızın amacı, halk edebiyatı ve halk kültüründe Ramazan ayı ve oruç ibadetinin yansımalarının nasıl olduğu hakkında tespitleri ortaya çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Ramazan, kültür, gelenek, halk.

Reflections of Ramadan in Folk Literature and Folk Culture

Abstract

Islam is one of the heavenly religions accepted by many nations. As with every religion, Islam has various beliefs and practices that it requires. One of these is fasting, which is one of the pillars of Islam. The act of fasting is performed during the month of Ramadan, which is considered the 'sultan of the eleven months'. The month of Ramadan corresponds to the ninth month of the Hijri calendar. Fasting, which is one of the obligatory acts of worship, is performed during this month. It is well known that there is an inseparable relationship between religion and life. The reflections of the religion accepted by societies manifest themselves in every area of their lives. We see the most aesthetic of these reflections in the field of literature. Indeed, religious beliefs and practices have been important elements shaping literature. The Islamic religion and its requirements have been the subject of many poets and writers from the past to the present day. The worship and practices performed during the month of Ramadan have formed a 'Ramadan Civilisation' within the tradition inherited from our ancestors. Drummers announcing the arrival of Ramadan, cannon shots signalling iftar time, lanterns adorning mosque minarets, Karagöz shadow plays drawing crowds into the streets after teravih prayers, and the festivities at semai coffee houses have all become part of a rich tradition. This tradition has secured a firm place in both folk culture and folk literature. In addition to the Ramazaniyets, which reflect this tradition in literature, hymns, rhymes, folk songs, and tongue twisters have also beautifully captured Ramadan. Practices and traditions unique to this month, such as lighting candles (mahya), almsgiving stones, salt rights, and tooth rent, are indicators of our cultural richness. The aim of our study is to reveal the reflections of the month of Ramadan and the practice of fasting in folk literature and folk culture.

Keywords: Literature, Ramadan, culture, tradition, folk.

Tercüme-i Vefeyâtü'l-A'yân'da Hoca-Talebe İlişkilerini Gephi Ağ Analizi ile Okumak

Dilan ADANÇ

Doktora Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, https://orcid.org/0000 0003 3496 6375

Özet

Rodosîzâde Muhammed b. Muhammed'in Tercüme-i Vefeyâtü'l-A'yân adlı eseri, İslam biyografi geleneğinin önemli örneklerinden biridir. Bu eserde, biyografilerine yer verilen âlimlerin yaşadıkları dönem, bulundukları bölge ve ilmî faaliyetlerine dair çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilerden hareketle, bilginin aktarımı ve bu aktarımın aktörlerine ilişkin önemli veriler elde edilmektedir. Çalışma, söz konusu biyografilerdeki hoca-talebe ilişkilerini ve bilginin yönünü ağ analizi yaklaşımıyla görselleştirerek ele almaktadır. Araştırmanın veri seti, 41 hoca ve 26 talebeden oluşmaktadır. Her bir şahıs bir düğüm (node), hoca-talebe ilişkileri ise bir kenar (edge) olarak belirlenmiştir. Elde edilen bu veriler Gephi yazılımına aktarılmış; ağın genel görünümü ve merkezîlik ölçütleri açısından incelenmiştir. Böylelikle metin içerisinde dağınık hâlde bulunan bu veriler, ölçülebilir bir boyut kazanmıştır. Analiz sonucunda, Tercüme-i Vefeyâtü'l-Aʿyân'da yer alan bazı isimlerin belirgin biçimde öne çıktığı görülmektedir. Özellikle âlimlerin doğdukları bölgeden ayrılarak farklı coğrafyalarda, belirli bir ilim dalında yetkin olan hocalardan eğitim almak üzere seyahat ettikleri tespit edilmiştir. Bu hareketlilikten yola çıkarak dönemin ilim şehirlerini tespit etmek mümkün olmuştur. Ayrıca ilmî hareketliliğin silsile şeklinde devam ettiği gözlemlenmiştir. Bu ilişkilerden hareketle Bağdat, Mısır, Kûfe ve Irak gibi bölgelerin ilim ve kültür merkezleri olarak öne çıktığı anlaşılmaktadır. Özellikle Kûfe'de dil, tarih, fıkıh, kelâm ve hadis gibi ilimlerde birçok âlimin yetişmesiyle birlikte, bu alanlara özgü bir ekolleşmenin meydana geldiği görülmektedir. Aynı zamanda Hanefi ve Şâfii geleneklerine ait alt grup ve topluluklara da ulaşılabilmektedir. Bu durum, eserdeki biyografi dağılımına ilişkin önemli veriler sunmakta; ilim çevrelerinin yalnızca tek bir ekole bağlı olmadığını, aynı zamanda çok yönlü bir etkileşim ağı oluşturduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, Tercüme-i Vefeyâtü'l-A'yân eserinden hareketle yapılan bu biyografik ağ analizi, metinler arası görünmeyen bağlantıları açığa çıkarmakta; klasik dönem âlimlerinin birbirleriyle kurdukları ilişkileri bütüncül bir biçimde ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tercüme-i Vefeyâtü'l-A'yân, Rodosîzâde Muhammed b. Muhammed, Gephi Ağ Analizi, İslam İlim Geleneği.

Reading Teacher–Student Relations in Tercüme-i Vefeyâtü'l-Aʿyân through Gephi Network Analysis

Abstract

Rodosîzâde Muhammed b. Muhammed's Tercüme-i Vefeyâtü'l-Aʿyân is one of the significant examples of the Islamic biographical tradition. The work contains various pieces of information concerning the periods, regions, and scholarly activities of the scholars whose biographies are included. Based on this data, valuable insights can be obtained regarding the transmission of knowledge and the actors involved in this process. This study examines the teacher-student relationships and the direction of knowledge transmission within these biographies by visualizing them through a network analysis approach. The dataset of the research consists of 41 teachers and 26 students. Each individual is represented as a node, while teacher–student relationships are represented as edges. The collected data were transferred into the Gephi software and analyzed in terms of the overall structure of the network and centrality measures. In this way, data that were dispersed throughout the text were transformed into a measurable form. The analysis reveals that certain figures mentioned in Tercüme-i Vefeyâtü'l-Aʿyân stand out prominently. It was observed that many scholars left their birthplaces to study under specialized teachers in different regions and specific fields of knowledge. This mobility made it possible to identify the centers of learning of the period. Moreover, it was found that scholarly mobility continued in the form of a chain (silsila) of transmission. Based on these connections, regions such as Baghdad, Egypt, Kufa, and Iraq were identified as prominent centers of knowledge and culture. Particularly in Kufa, the emergence of distinct schools (madhhabs) was observed in disciplines such as linguistics, history, jurisprudence (fiqh), theology (kalām), and hadith, with many scholars being trained in these fields. Furthermore, subgroups and communities associated with the Hanafi and Shafi'i traditions were also detected. This finding not only provides information about the distribution of biographies in the work but also demonstrates that scholarly circles were not confined to a single school of thought; rather, they formed a multi-dimensional network of interaction.

Keywords: Terceme-i Vefeyâtü'l-A'yân, Rodosîzâde Muhammed b. Muhammed, Gephi Network Analysis, Islamic Scholarly Tradition.

İzdıvaç ve İlhak: İlhanlı–Salgurlu Münasebetlerinde Abiş Hatun'un Etkisi

Ercan GÖRDEGİR

Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
https://orcid.org/0000-0002-9661-196X

Özet

İlhanlı hâkimiyetinin Fars bölgesinde kalıcı hâle gelmesinde, hanedan evlilikleri askerî güç kadar etkili bir siyasî araç olmuştur. Bu bağlamda, Salgurlu hanedanının son temsilcilerinden ve II. Sa'd'ın kızı olan Abiş (آبش) Hatun'un, İlhanlı hükümdarı Hülâgû' nun oğlu Mengü Timur ile uzun süren nişanlılık döneminin ardından gerçekleştirdiği evlilik, sıradan bir izdivaç olmanın çok ötesindedir. Her iki tarafın da birbirleriyle çelişen beklentileri çerçevesinde gerçekleşen bu evlilik, nihayetinde İlhanlıların Fars bölgesini ilhakıyla sonuçlanmış ve Salgurlu hanedanının siyasî bekası açısından bir dönüm noktası teşkil etmiştir.

Salgurlular, İlhanlıların yayılmacı politikaları karşısında onlara tabiiyet bildirerek ve akrabalık ilişkisi kurarak Fars bölgesindeki hâkimiyetlerini sürdürmeyi amaçlamışlardır. Buna karşılık İlhanlılar ise bölgede kalıcı bir otorite tesis etmeyi hedefleyen stratejiler geliştirmiştir. Evliliğin ardından İlhanlıların Salgurlulardan talep ettikleri zorunlu çeyiz, hazine gelirlerinden yıllık yüksek miktardaki paylar ve doğrudan idarî müdahaleleri gibi şartlar, zamanla Salgurluların Fars'taki bağımsızlıklarını bütünüyle yitirmelerine neden olmuştur.

Türkan Hatun'un naibeliğiyle başlayan kadın liderliği geleneğini devralan Abiş Hatun, başlangıçta İlhanlı sarayında itibarlı bir prenses konumundayken, idarî tecrübesi ve yetkisi ölçüsünde Fars halkı adına İlhanlılara karşı hâkimiyet mücadelesi vermiştir. Bu doğrultuda adına paralar bastırmış, hutbeler okutmuştur. Ancak Soğuncak Noyan'ın idarî düzenlemeleri, mukataa sistemi, Seyyid İmadeddin krizi ve üç yıl süren kıtlık, Salgurluların siyasî ve ekonomik gücünü bütünüyle ortadan kaldırmıştır. Abiş Hatun, İlhanlı merkezinde nüfuzunu kullanarak halkının sorunlarını dile getirmiş olsa da bu çabaları kalıcı sonuçlar doğurmamıştır. Onun ölümüyle birlikte Salgurlu Atabegliği tarih sahnesinden tamamen silinmiştir.

Sonuç olarak, Abiş Hatun'un evliliği, İlhanlıların "yumuşak güç" yoluyla uyguladıkları ilhak stratejisinin en somut örneği olarak değerlendirilmelidir. Onun hayatı, Ortaçağ'da hanedan kadınlarının siyasî süreçlerde oynadığı etkin fakat kırılgan rolü yansıtmakta; İlhanlı–Salgurlu münasebetlerinin evlilik, idarî müdahale ve ekonomik tahakküm üzerinden nasıl biçimlendiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Abiş Hatun, Hanedan Evlilikleri, İlhanlılar, Salgurlular.

Marriage and Annexation: The Influence of Abiş Hatun in the Relations between the Ilkhanids and the Salgurids

Abstract

In the consolidation of Ilkhanid rule in the Fars region, dynastic marriages proved to be as influential a political instrument as military power. In this context, the marriage of Abish (آبش) Hatun-daughter of Sa'd II and one of the last representatives of the Salghurid dynasty to Mengü Timur, son of the Ilkhanid ruler Hülegü, following a long engagement period, was far more than a mere union. Conducted amid conflicting expectations on both sides, this marriage ultimately resulted in the Ilkhanid annexation of Fars and marked a turning point in the political survival of the Salghurid dynasty.

Facing Ilkhanid expansionism, the Salghurids sought to preserve their regional authority by declaring allegiance to the Ilkhanids and establishing kinship ties through marriage. Conversely, the Ilkhanids developed strategies aimed at achieving permanent domination in the region. Following the marriage, the Ilkhanids' demands-such as an obligatory dowry, large annual shares from the treasury, and direct administrative interventions-gradually led to the complete loss of Salghurid independence in Fars.

Abish Hatun, inheriting the tradition of female leadership initiated by Türkan Hatun's regency, initially held a prestigious position at the Ilkhanid court. Within the limits of her administrative capacity and authority, she sought to defend her people's autonomy against Ilkhanid control, issuing coins and having sermons delivered in her name. However, Soğuncak Noyan's administrative reforms, the implementation of the mukataa (tax farming) system, the Seyyid Imad al-Din crisis, and a three-year famine collectively eradicated the Salghurids' political and economic strength. Although Abish Hatun used her influence at the Ilkhanid center to voice the grievances of her people, her efforts failed to produce lasting results. With her death, the Salghurid Atabegate disappeared completely from the stage of history.

Ultimately, Abish Hatun's marriage should be regarded as a quintessential example of the Ilkhanids' annexation strategy executed through "soft power." Her life reflects both the influential and fragile role of dynastic women in medieval political processes, revealing how Ilkhanid–Salghurid relations were shaped through marriage, administrative intervention, and economic domination.

Keywords: Abish Hatun, Dynastic Marriages, Ilkhanids, Salghurids.

1719 Tarihli 993 Numaralı Şikâyet Defterine Göre Osmanlı'da Cizye Uygulamaları ve Şikâyetleri

Ersin YILDIZ

Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı,
https://orcid.org/0000-0001-9895-9698

Özet

Çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti, sınırları içerisindeki toplulukları İslam Hukuku'na dayalı Millet Sistemi çerçevesinde yönetmiştir. Bu sistem kapsamında, gayrimüslim halka çeşitli hak ve yükümlülük tanınmış, dava ve şikâyetlerini en yüksek merci olan Dîvân-ı Hümâyun'a başvurma imkânı sağlamıştır. Çünkü taşrada bulunan yerel mahkemelerin vermiş oldukları kararları doğru ve adil bulmayan her Müslüman birey gibi gayrimüslimler de Dîvân'a başvurarak şikâyette bulunmuştur. Dîvân'a yapılan bu şikâyetler başlangıçta Mühimme Defterlerine, daha sonra ise yeni bir defter türü olarak Şikâyet Defterlerine kaydedilmiştir. Bu çalışmada, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde Bâb-ı Asafî, Defterhâne-i Amire Defterleri kataloğunda A.(DVN.ŞKT.d.993 koduyla yer alan H. 1131/ M. 1719 tarihli 993 numaralı cizye şikâyetlerini içeren defterde esas olarak, Osmanlı Devleti'nin gayrimüslimlerden şer'i bir vergi olarak aldığı cizye vergisinin uygulamaları, şikâyetleri, adalet anlayışı ve gayrimüslim politikası incelenmiştir. Farklı bölgelerden gelen ve sınırlı sayıda şikâyeti konu alan bu defterdeki hükümler hem gayrimüslimlerin hem de vergi toplayıcılarının şikâyetlerini içermektedir. Bu şikâyetlerin dayandığı hukuki zemin ve kararların uygulanma biçimi değerlendirilmiştir. Şikâyetlerin muhtelif bölgelerden gelmesi devletin vergilendirme usullerinin ve gayrimüslimlerin mahkemeyi kullanmasının genel bir çerçevesini çizmiştir. Yine devletin bu şikâyetlere eşit mesafede yaklaşımı, cizyenin uygulanma kanunlarını ve karşılaşılan sorunları ve bunlara karşı merkezi yönetimin yaklaşımının anlaşılmasında önemli bir rol almıştır. Bu hükümlerden, Osmanlı Devleti'nin XVIII. yüzyıldaki toplum anlayışı, yönetimi ve gayrimüslimlerin ekonomik düzeyleri gibi konular hakkında sınırlı da olsa malumat elde edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, gayrimüslimler, cizye, şikâyet defterleri, zimmîler.

According to Complaint Register Numbered 993 Dated 1719, the Application of The Jizya Tax and Related Complaints in the Ottoman Empire

Abstract

The Ottoman Empire, with its multinational structure, governed the nations within its borders under the Millet System established according to Islamic Law. Within this system, non-Muslim communities were granted numerous rights and obligations, and were afforded the opportunity to bring their cases and complaints to the Dîvân-ı Hümâyun, the highest court of the Ottoman Empire. Because this was non-Muslims, like any other citizen, had the right to file a complaint with the Dîvân-ı Hümâyun if they did not agree with the decisions of the local courts in the provinces. These complaints to the Dîvân were initially recorded in books called Mühimme Defteri and later in a new type of register called the Şikâyet Defterleri (Complaints Register). This article is based on the register containing the book numbered 993 tax complaints dated H. 1131/M. 1719, catalogued under the code A. (DVN.ŞKT.d.993), dated H. 1131/ M. 1719, which contains the book number 993 complaints about the jizya tax. The practices, complaints, concept of justice, and non-Muslim policy regarding the jizya tax, a religious tax levied by the Ottoman Empire on non-Muslims, have been examined. The rulings in this register, which covers a limited number of complaints from different regions, contain the complaints of both non-Muslims and tax collectors. The legal basis for these complaints and the manner in which the decisions were implemented have been evaluated. The fact that the complaints came from various regions and that the state approached these complaints impartially played an important role in understanding the laws governing the application of the jizya, the problems encountered, and the central administration's approach to them. These rulings provide limited but valuable information about the Ottoman Empire's understanding of society, its administration, and the economic status of non-Muslims in the 18th century.

Keywords: Ottoman Empire, non-Muslims, jizya, complaint registers, dhimmis.

Ayşe Hubbî'nin *Hurşîd ü Cemşîd* Mesnevisinde Sevgiliye Medhiye

Esra AKA

Öğr. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi, Türkçe ve Yabancı Dil Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
https://orcid.org/0000-0002-0971-1269

Özet

16. yüzyılda yaşamış ve tezkirelerde adından sıkça söz ettirmiş divan şairlerinden Ayşe Hubbî Hanım'ın 2020 yılına kadar Müjgan Cunbur tarafından gün yüzüne çıkarılan *İmâdü'l-cihâd* adlı eseri ve birkaç şiiri haricinde herhangi bir müstakil eseri olmadığı düşünülmekteydi. Fakat 2020 yılında Mücahit Kaçar ve Sevda Özden tarafından Ayşe Hubbî'ye ait olduğu tespit edilen, *Hurşîd ü Cemşîd* mesnevisi bir makale ile bilim dünyasına tanıtılmıştır. 3071 beyitlik *Hurşîd ü Cemşîd* mesnevisi; Mücahit Kaçar editörlüğü ile Sevda Özden, Yasemin Karakuş ve Ömer Arslan tarafından yayına hazırlanarak okuyuculara sunulmuştur (2023). Diğer *Cemşîd ü Hurşîd* mesnevilerinin aksine kadın kahramanın adı önde olacak şekilde isimlendirilen *Hurşîd ü Cemşîd*, kendinden önce yazılan bu mesnevilerle aynı konuyu içermektedir. Fakat eser, yapı bakımından farklılıklar ihtiva etmektedir. Bilindiği üzere mesneviler tertip edilirken tevhid, münacat, nat, methiye gibi bölümler eserin başında yer almaktadır. Bu düzen içinde yazılan methiyeler ise genel olarak din büyükleri, dönemin sultanı ya da eserin sunulacağı kişiye övgü olarak kaleme alınmıştır. *Hurşîd ü Cemşîd* mesnevisinde ise bu geleneğin dışına çıkıldığı görülmektedir. Mesnevide asıl konunun işlendiği 909'uncu beyitten sonra 65 beyitlik *Kasîde-i Der Medh-i Hurşîd* başlıklı bir methiye yer almaktadır. Bu methiye, *Cemşîd*'in *Hurşîd*'i ilk gördüğü anda söylenmiş ve *Hurşîd*'in güzellikleri ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Bu durum, 17. yüzyıldan itibaren mesnevilerde yaşanan tematik ve şekilsel değişimin 16. yüzyılda başladığını göstermektedir. Aşk mesnevilerinde, âşığın maşuku övdüğü birçok manzume yer alırken bunun müstakil bir kaside olarak esere dâhil edilmesi, geleneğin bozulduğunu ve dönemine göre yeni yaklaşımların ortaya atıldığını göstermektedir. Bu çalışmada, iki kahramanlı aşk mesnevilerinden *Cemşîd ü Hurşîd* özelinde bu konuya dikkat çekilmiştir. Hazırlık mahiyetindeki bu çalışma, bu konuda yapılacak diğer çalışmalar için örnek teşkil edecektir.

Anahtar Kelimeler: *Cemşîd ü Hurşîd*, Mesnevi, Methiye, Klasik Edebiyat Geleneği.

Praise for the Beloved in Ayşe Hubbî's *Hurşîd ü Cemşîd* Masnavi

Abstract

Until 2020, it was believed that Ayşe Hubbî Hanım, a prominent 16th-century Divan poet frequently mentioned in biographical anthologies (tezkires), had no independent works other than a few poems and the *İmâdü'l-Cihâd*, which had been brought to light by Müjgân Cunbur. However, in 2020, a mesnevi titled Hurşîd ü Cemşîd, attributed to Ayşe Hubbî, was introduced to the academic world through an article by Mücahit Kaçar and Sevda Özden. This 3,071-verse mesneviwas later edited by Mücahit Kaçar and prepared for publication by Sevda Özden, Yasemin Karakuş, and Ömer Arslan, and was made available to readers in 2023. Unlike other *Cemşîd ü Hurşîd* mesnevis, this work is titled with the female protagonist's name preceding the male's, though the narrative content remains similar to its predecessors. Nevertheless, the structure of the work presents notable differences. As is well known, mesnevis typically begin with sections such as tevhid (praise of God), munajat (supplication), na'ت(praise of the Prophet), and methiye (panegyric), with the latter generally written in praise of religious figures, the reigning sultan, or the patron to whom the work is dedicated. In *Hurşîd ü Cemşîd*, however, this convention is set aside. After the 909th verse, where the main narrative begins, a 65-verse panegyric titled *Kasîde-i Der Medh-i Hurşîd* is inserted. This panegyric is presented as a speech delivered by Cemşîd upon first seeing Hurşîd and includes a detailed depiction of her beauty. This deviation indicates that the thematic and structural shifts observed in mesnevis from the 17th century onward may have had their roots in the 16th century. While many romantic mesnevis include passages in which the lover praises the beloved, the inclusion of such praise in the form of an independent qasida suggests a break from tradition and the emergence of new literary approaches for the period. This study draws attention to this aspect through the specific example of *Cemşîd ü Hurşîd*, a mesnevi featuring two protagonists. As a preliminary work, it is intended to serve as a model for future studies on this subject.

Keywords: *Cemşîd ü Hurşîd*, Mesnevi, Panegyric, Classical Literary Tradition.

Sınırların Ötesinde Savaş Sanatı: Furûsiyye ve Tactica Üzerine Karşılaştırmalı Bir Okuma

Esra ÇIPLAK

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, https://orcid.org/0000-0003-4577-3026

Özet

Furûsiyye eserleri ve Tactica, Orta çağ'da farklı kültürlerin askeri stratejilerini ve savaş sanatlarını betimleyen önemli eserlerdir. Bu eserler, doğu ve batı toplumlarının askeri düşünce yapısını, eğitim yöntemlerini ve savaş tekniklerini anlamak için temel kaynaklar arasında yer alır. Tactica, Bizans İmparatoru VI. Leon tarafından 10. yüzyılda derlenmiştir. Bu eser, Bizans askerî stratejilerinin, savaş düzenlerinin ve savunma taktiklerinin ayrıntılı bir incelemesini sunar. İmparator VI. Leon'un amacı, imparatorluğun düşmanlarına karşı üstünlük kurmak için geçmiş savaş tecrübelerinden ve güncel askerî anlayıştan faydalanarak stratejiler geliştirmektir. Furûsiyye eserleri ise, İslam dünyasında savaş ve binicilik sanatını kapsayan bir disiplini ifade eder. Bir rehber niteliğinde olan Furûsiyye kitapları 9. ve 15. yüzyıllar arasında yazılmıştır ve sadece savaş stratejilerini değil, aynı zamanda etik, dinî vecibeler ve bir savaşçının sahip olması gereken fiziki ve ahlaki erdemleri de içerir. Bunların dışında veterinerlik bilgilerini de bu eserlerde görürüz. Tactica, stratejik düşünceye, çeşitli savaş durumlarına ve taktiksel manevralara odaklanır. Eser, piyade ve süvari birliklerinin iş birliğinden, kuşatma taktiklerinden ve savunma yöntemlerinden bahseder ve düşmanlara karşı nasıl hareket edilmesi gerektiğine dair detaylı bilgileri içerdiği gibi ordunun disiplini, askerî hiyerarşi ve yönetim konularına da yer verir. Furûsiyye kitapları ise daha geniş bir yelpazede bilgi sunar. Bu kitaplar savaş teknikleri ve binicilikle birlikte, okçuluk, kılıç kullanımı ve savaşçıların bireysel becerilerini kapsar. Ayrıca, İslami değerlere vurgu yaparak, savaşçının Allah'a olan bağlılığını, adil olma ilkesini ve savaşın ahlaki yönlerini de ele alır. Bu yönüyle, Furûsiyye hem pratik hem de manevi bir rehberdir. Tactica, rasyonel ve pragmatik bir yaklaşımla, düşmanları analiz etme ve savaş stratejileri geliştirme konusunda somut ve sistematik tavsiyelerde bulunur. Bizans İmparatoru IV. Romanos Diogenes'in Selçuklular karşısında Malazgirt Savaşını kaybetmesi hakkında Bizans kaynaklarında onun bu savaş strateji kitabını okumadığı veya uygulamadığına atıf yapılmıştır. Furûsiyye kitapları, İslam dünyasında savaş sanatları ve binicilik geleneğini uzun süre beslemiştir. Tactica ve Furûsiyye hem Bizans hem de İslam dünyasında askeri bilgi ve eğitimin ne derece önemli olduğunu gösteren eserlerdir. Her iki eser de kendi dönemleri ve kültürel bağlamları içinde savaşın farklı yönlerini ve savaşçının nasıl bir zihniyete sahip olması gerektiğini ortaya koyar. Bu iki eser, savaş sanatı tarihinin en önemli belgeleri arasında yer alır ve savaşın evrensel ve zamansız bir olgu olduğunu gözler önüne serer. Bu çalışmada doğu ve batı savaş sanatını anlatan iki eser mukayeseli olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Askerî stratejiler, Savaş sanatı, Memlûk, VI. Leon, Binicilik sanatı, Binicilik sanatı, furûsiyye.

The Art of War Beyond Borders: A Comparative Reading of Furūsiyya and the Tactica

Abstract

The Furūsiyya works and the Tactica are significant texts that depict the military strategies and arts of war of different cultures in the Middle Ages. These works stand as fundamental sources for understanding the military mindset, training methods, and combat techniques of Eastern and Western societies. The Tactica was compiled in the 10th century by the Byzantine Emperor Leo VI. This text provides a detailed analysis of Byzantine military strategies, battle formations, and defensive tactics. Emperor Leo VI's aim was to develop strategies by drawing on past warfare experiences and contemporary military understanding to establish superiority against the empire's enemies. The Furūsiyya works, on the other hand, represent a discipline in the Islamic world encompassing warfare and horsemanship. Written as guides between the 9th and 15th centuries, Furūsiyya books include not only military strategies but also ethics, religious obligations, and the physical and moral virtues a warrior should possess. Additionally, veterinary knowledge is found in these works. The Tactica focuses on strategic thinking, various combat scenarios, and tactical maneuvers. The text discusses the coordination of infantry and cavalry units, siege tactics, and defensive methods, while also detailing how to act against enemies; it further addresses army discipline, military hierarchy, and governance. Furūsiyya books, however, offer a broader range of knowledge. These works cover archery, swordsmanship, and individual combat skills alongside warfare techniques and horsemanship. Moreover, by emphasizing Islamic values, they explore the warrior's devotion to God, the principle of justice, and the moral aspects of war. In this respect, Furūsiyya serves as both a practical and spiritual guide. The Tactica, with its rational and pragmatic approach, provides concrete and systematic advice on analyzing enemies and developing military strategies. Byzantine sources reference Emperor Romanos IV Diogenes' defeat by the Seljuks at the Battle of Manzikert, noting that he either did not read or failed to apply this strategic manual. Furūsiyya texts sustained the tradition of martial arts and horsemanship in the Islamic world for centuries. Both the Tactica and Furūsiyya are works that demonstrate the importance of military knowledge and training in the Byzantine and Islamic worlds. Each text, within its own historical and cultural context, reveals different facets of war and the mentality a warrior should adopt. These two works rank among the most crucial documents in the history of the art of war, laying bare war's universal and timeless nature. This study presents a comparative examination of these two texts representing Eastern and Western martial traditions.

Keywords: Military strategies, Art of war, Leon VI, Horsemanship, Furūsiyya.

İslam ve Batı İlişkilerine Bir Neşter: Medeniyetler Çatışması'ndan İslamofobi'ye Açılan Yol

Fatih AKYÜZ

Arş. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
https://orcid.org/0000-0002-4467-3042

Özet

İslam ve Batı dünyası tarihsel olarak kadim bir etkileşime sahiptir. Bu iki medeniyet kimi zaman birlikte hareket etmiş kimi zaman ise karşı karşıya gelmiştir. Fakat Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından Batı'nın bizatihi kendisine yeni bir "öteki" yaratma çabası İslam ve Batı dünyasını yeniden karşı karşıya getirmiştir. Buna katkıda bulunan en önemli gelişmelerden biri ise 'Medeniyetler Çatışması' tezi olmuştur. Harvard Üniversitesi'nden Profesör Samuel Huntigton'un kaleme almış olduğu bu tez İslam ile Batı arasındaki çatışmayı meşru gören en temel araçlardan biri olarak kullanılmıştır. Bu kurama göre Soğuk Savaş'tan sonra artık uluslararası arenada veya yeni dünya sisteminde cereyan edecek olan çatışma ve mücadeleler ideolojik, ekonomik değil kültürel nedenlerden doğacaktır. Çatışmanın merkezinde ise İslam ve Batı medeniyeti olacaktır. Ortaya atılan bu tez dünya genelinde büyük ses getirmiş ve yoğun tartışmalara sebebiyet vermiştir. Öyle ki, kuram tartışılırken araştırmalar, özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde, ayrımcılık ve hoşgörüsüzlük ekseninde şekillenen; Müslümanlara karşı İslamofobi olarak adlandırılan olgunun yükselişe geçtiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmamızda AB ülkelerinde yükselmekte olan İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması tezi arasındaki ilişki irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Batı, İslam, İslamofobi, Medeniyet.

A Surgical Probe into Islam and Western Relations: The Path from the Clash of Civilisations to Islamophobia

Abstract

Islam and the Western world have a historically ancient interaction. These two civilizations sometimes acted together and sometimes opposed each other. However, after the collapse of the Soviet Union, the West's efforts to create a new "other" for itself brought the Islamic and Western worlds face to face again. One of the most important developments that contributed to this was the 'Clash of Civilizations' thesis. This thesis, written by Professor Samuel Huntington of Harvard University, has been used as one of the most fundamental tools to legitimize the conflict between Islam and the West. According to this theory, the conflicts and struggles that will occur in the international arena or in the new world system after the Cold War will arise from cultural rather than ideological or economic reasons. At the center of the conflict will be Islam and Western civilization. This thesis has resonated widely and sparked intense debate worldwide. So much so that, while the theory is being discussed, research reveals that the phenomenon called Islamophobia against Muslims, shaped by discrimination and intolerance, is on the rise, especially in the USA and European countries. In this context, our study will examine the relationship between the rising Islamophobia in EU countries and the Clash of Civilizations thesis.

Keywords: West, Islam, Islamophobia, Civilizations.

Nizameddîn Abdulvasî-i Nizamî'nin Münşeâtu'l-İnşâsı'na Göre Timurlularda Bir Daruga Atanma Fermanı

Fatih BOSTANCI

Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, Tarih Bölümü,
https://orcid.org/0000-0003-3432-0320

Özet

Bu çalışmada Ortaçağ Türk ve Moğol devletlerinde idarî ve askerî alanda görev yapan darugaların atanmalarına dair bir ferman metni incelenmiştir. Ortaçağ atama yarlıklarının bir arada bulunduğu münşeât mecmualarından biri Timurlular döneminin önemli kâtiplerinden Nizameddîn Abdulvasî-i Nizamî'ye ait *Münşeâtu'l-İnşâ* adlı eserdir. Adı geçen münşeat mecmuasında yer alan bir fermanda daruga görevine atanan birinin zikredilen görevler dışında iktisadî bir işletmenin başında bulunduğuna dair bilgiler bulunmaktadır. Bu çalışmada fermanda ataması yapılan şahıs üzerinde değil, görev aldığı müessese ve bunun tafsilatı üzerinde durulmuştur. Bundan dolayı bu çalışma iki kısımda incelenecektir. Birinci kısımda ferman metninin tercümesi verilmiştir. Daha sonra ferman metni hakkında bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmenin içinde ayrıca ferman metninde geçen özel hususlara dair açıklamalar yapılmıştır. Bu açıklamalar esnasında söz konusu görevlinin atandığı bölge hakkında bilgi verilmiştir. Aynı zamanda atandığı görev ile bu görevin tafsilatına da değinilmiştir. Daha sonra fermanda geçen önemli ıstılahlara dair açıklamalar yapılmıştır. Bu açıdan ferman metninin sonucunda Ortaçağ'da idarî ve askerî alanda görev alan bir memurun padişah fermanıyla daha farklı bir pozisyonda görevlendirildiği görülmüştür. Çalışma kaleme alınırken izlenen metotlardan biri ferman metninin aslına sadık kalınarak tercüme edilmiş olmasıdır. Bunun yanında değerlendirme kısmında ıstılahlar hakkındaki açıklamalar dönem kaynaklarındaki kullanımları esas alınarak verilmiştir. Böylece Ortaçağ siyasî dönem kaynaklarının yanında münşeât metinlerinin diline de vakıf olmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nizameddîn Abdulvasî-i Nizamî, Münşeâtu'l-İnşâ, Daruga, Ferman, Münşeât.

According to Nizam Aldin Abdolvasi-i Nizamî's Munshaat Al-Insha, An Edict of Appointment of a Darugha in the Timurids

Abstract

This study analyses the text of an edict on the appointment of darughas who served in the administrative and military fields in the medieval Turkish and Mongolian states. One of the munshaat compilations containing medieval appointments is Munshaat al-Insha by Nizam aldin Abdolvasi-i Nizamî, one of the most important scribes of the Timurid period. In one of the farmans in the aforementioned munşeat collection, there is information that a person appointed to the post of darugha was the head of an economic enterprise other than the mentioned duties. In this study, the focus is not on the person appointed in the farman, but on the institution and its details. Therefore, this study will be analysed in two parts. In the first part, the translation of the text of the edict will be given. Then, an evaluation of the text of the edict is made. In this evaluation, explanations are also made about the special issues mentioned in the text of the edict. During these explanations, information about the region to which the official in question was assigned is given. At the same time, the duty to which he was assigned and the details of this duty were also mentioned. Afterwards, explanations on the important terms mentioned in the decree were made. In this respect, as a result of the text of the edict, it is seen that a civil servant who worked in the administrative and military fields in the Middle Ages was assigned to a different position by the sultan's edict. One of the methods followed while writing the study is the faithful translation of the text of the edict. In addition, the explanations about the terms in the evaluation section are given based on their usage in the sources of the period. Thus, it is aimed to be familiar with the language of the munshaat texts as well as the sources of the medieval political period.

Keywords: Nizam aldin Abdolvasi-i Nizamî, Munshaat al-Insha, Darugha, Farman, Munshaat.

19. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Ülkesine Gelen Yabancı Ressamlar

Fatma AKIN

Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü,
https://orcid.org/0000-0001-6649-2026

Özet

Osmanlı Devlet'i ilk dönemlerden itibaren resim sanatına merak duymuş, ressamlara özel bir ilgi göstermiştir. Fatih Sultan Mehmet döneminde Rönesans döneminin önemli ressamlarından Bellini'nin İstanbul'a gelerek padişahın portresini çizdiği bilinmektedir. 19. yüzyıla gelindiğinde, dış dünya ile ilişkiler geliştikçe yabancıların, özellikle İstanbul ve diğer şehirlere olan ilgisi artmıştır. Osmanlı ülkesine gelen diplomatlar, İstanbul'da kaldıkları sürelerde yanlarında ressamlar istihdam ederek şehrin resimlerini yaptırmışlardır. Buna karşılık Osmanlı sarayı da yabancı ressamları saraya davet etmeye istekli olmuştur. Avrupa'daki elçilikler vasıtasıyla bölgedeki ünlü ve yetenekli ressamlar Osmanlı sarayında yüksek aylıklarla istihdam edilmiştir. Maaşları dışında elbise ve diğer ihtiyaçları da karşılanmıştır. Temel görevleri ise öncelikle kendilerine sipariş olunan resimleri yapmaktır. Örneğin Guillemet, hem Sultan Abdülaziz'e saray ressamlığı yapmış hem de II. Abdülhamid döneminde faaliyetlerine devam etmiştir. İstanbul'da bir resim mektebinin kurulması için de faaliyetlerde bulunmuş, sergiler düzenlemiştir. Bahsedilen ressamlar İstanbul'a gelip en az bir sene kalan ve Osmanlı Sarayı himayesinde kalanlardır. Bunlar daha çok İstanbul'da merkezi hükümet çevresinde faaliyet göstermişler, sergiler düzenlemişler ve katılmışlardır. 19. yüzyılda Osmanlı'ya gelen yabancı ressamlarla ilgili yapılan çalışmalarda, bahsedilen çerçevede daha çok saray ressamlığı ele alınmıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul sarayı çevresi dışında Osmanlı topraklarına gelen bağımsız ressamlar da bulunmaktadır. Bunlar resmedecekleri yerler için öncelikle Osmanlı hükümetinden izin talep etmişler, ruhsat alırlarsa çizimlerine başlamışlardır. Yabancı ressamlar, İstanbul'da camilerin, çeşmelerin, türbelerin ve İstanbul'un çeşitli manzaralarının resimlerini çizmek istemişlerdir. İstanbul dışında Trablusgarp, Filistin, Musul, Bağdat gibi yerlerde bulunan camilerin, medreselerin resimlerini yapmak isteyen ressamlar, merkeze izin başvurusunda bulunmuştur. Rusya ile savaşların yoğunlaştığı bu yüzyılda Rus ressamlardan savaşlardaki cephelerin resimlerini resmetmek isteyenler olmuştur. Merkezi hükümet bu bağımsız ressamlara çoğu zaman ruhsat vermiş olmakla birlikte aksinin yaşandığı örnekler de arşivden tespit olunmaktadır. Bu ressamlardan bazılarının hususiyeti çeşitli siyasi olaylara dahil olmalarıdır. Dolayısıyla Osmanlı coğrafyasına uğrayan ressamları resim sanatı dışındaki faaliyetleri itibariyle de incelemek mümkündür. Mesela Amerikalı ressam Hopkinson, Osmanlı hükümeti üzerine yazılar yayınlamaya başlayınca yakından takip edilmiştir. Bu çalışmada ise, daha önce ele alınmamış olan bağımsız ressamların ele alınması planlanmaktadır. Osmanlı Arşivi dokümanlarına dayanılarak hazırlanacak olan bu makale ile ressamlara karşı Osmanlı'nın tutumu üzerinden genel bir politika çıkarılması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Ressam, Resim, Yabancı ressamlar.

Foreign Painters Visiting the Ottoman Empire in the Second Half of the 19th Century

Abstract

Since its early periods, the Ottoman Empire showed interest in the art of painting and paid special attention to painters. One of the earliest examples of this interest was the invitation of the renowned Renaissance painter Gentile Bellini to Istanbul during the reign of Sultan Mehmed II, where he painted the Sultan's portrait. By the 19th century, as the Empire's relations with the outside world intensified, foreigners—particularly in Istanbul but also in other Ottoman cities—developed a growing interest in the region. Diplomats arriving in Istanbul often employed painters to depict the city's landscapes. In return, the Ottoman court was eager to host foreign painters, employing prominent European artists through embassies with high salaries and covering their living expenses. While their main duty was to fulfill commissioned works, they also contributed to the artistic life of Istanbul by organizing exhibitions and initiating attempts to establish a school of painting. Guillemet, who served as court painter during the reigns of Sultan Abdülaziz and Sultan Abdülhamid II, stands as a notable example of this practice.

In addition to court-affiliated artists, the second half of the 19th century also witnessed the arrival of independent painters to Ottoman lands. These artists were required to obtain official permission from the Ottoman government before beginning their work. Many focused on mosques, fountains, mausoleums, and landscapes in Istanbul, while others painted architectural monuments in provinces such as Tripoli, Palestine, Mosul, and Baghdad. Russian painters, on the other hand, sought to depict battle scenes during times of war. Although the central government often granted these permits, there are documented cases where permission was denied. Some of these painters were also involved in political activities, which drew the attention of Ottoman authorities. For instance, the American painter Hopkinson came under close scrutiny when he began publishing writings about the Ottoman government. This paper examines such independent painters, who have so far received limited scholarly attention.

Keywords: Art, Painter, Painting, Foreign painters.

Kalemle Taç Giyen Sultan: Selçuklu Kroniklerinde İdeoloji ve Hükümdar İmajı

Gönül BAYRAM KALKAN

Arş. Gör. Dr., Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, https://orcid.org/0000-0001-9558-3225

Özet

Selçuklu tarih yazımı, kudretin meşruiyetle, fetihlerin adaletle, iktidarın ise ilahî iradeyle birleştiği benzersiz bir siyasal söylem üretmiştir. Tuğrul Bey'den Sultan Sencer'e uzanan bir yüzyıllık süreçte tarihçiler, sultanı yalnızca bir fatih veya yönetici olarak değil, Tanrı'nın yeryüzündeki nizamının temsilcisi olarak resmederler. Bu anlatının merkezinde yer alan kalemle taç giyen sultan metaforu, Selçuklu ideolojisinin hem özünü hem de yönünü belirler: kudret, artık kılıcın keskinliğinde değil, kelâmın hikmetinde meşruiyet kazanır. Kalem, yalnızca iktidarın tanığı değil, onu anlamlandıran metafizik bir araçtır.

Bu çalışma, Selçuklu dönemi tarih yazımında sultanın meşruiyetinin nasıl kurgulandığını, özellikle Tuğrul, Alparslan, Melikşah ve Sencer devri kronikleri üzerinden inceler. Metin çözümlemesine dayanan bu yaklaşım, meşruiyetin sadece siyasi başarılar veya hilafet onayıyla değil, adalet, hikmet ve nizam kavramlarıyla kurulan düşünsel bir yapı olduğunu gösterir. Çalışma, kroniklerdeki dilsel semboller, metaforlar ve Tanrısal göndermeler üzerinden Selçuklu siyasal tahayyülünün dönüşümünü görünür kılar: kılıçtan kaleme, fetih anlatısından kozmik düzene geçişi izler.

Tuğrul Bey dönemi, bu ideolojik inşanın temel taşlarını döşer. Abbasi hilafetiyle kurulan bağ, basit bir siyasi ittifakın ötesinde, Tanrısal iradenin dünyevi düzenle birleşmesidir. Tarihçiler Tuğrul'u "müminlerin emirinin koruyucusu" olarak överken, onun fetihlerini yalnızca askeri başarılar olarak değil, ilahi düzenin yeryüzünde yeniden tesisi olarak yorumlarlar. Böylece hilafet, meşruiyetin kaynağı değil, onun sembolik onay mercii haline gelir. Kalem, bu dönemde sultanın kılıcı kadar etkili, hükmü kadar kalıcıdır. Alparslan devriyle birlikte bu düşünsel zemin derinlik kazanır. Sultanın fetihleri, salt toprak genişlemesi değil, adaletin ve imanın sınandığı bir ibadet biçimi olarak görülür. Malazgirt zaferi bu anlayışta Tanrısal takdirin tezahürü; savaş, Selçuklu zihniyetinde imanla yoğrulmuş bir sınavdır. Tarihçi, Alparslan'ın şahsında hem gazinin sultanını hem adaletin emanetçisini görür. Devletin kudreti artık yalnızca ordunun gücünden değil, inancın saflığından doğar.

Melikşah döneminde bu siyasal ve metafizik ideal olgunlaşır. Nizâmü'l-mülk'ün siyaset felsefesiyle desteklenen bu dönem, meşruiyeti kurumsal bir zemine taşır. Hükümdar, Tanrı'nın gölgesi olmanın ötesinde, hikmetin ve düzenin yeryüzündeki aklı haline gelir. Tarihçiler, Melikşah'ın devrini devletin baharı, adaletin güneşi olarak nitelerken, kalem artık salt övgü değil, bir uygarlık dili kurar. Devlet, burada bir iktidar aygıtı değil, adaletin ritmiyle işleyen bir kozmos olarak kavramsallaşır. Sencer dönemi ise Selçuklu siyasal düşüncesinin hem doruğu hem kırılma noktasıdır. Devletin çözülme süreci, Tanrısal takdir, kut anlayışı ve insan iradesi arasındaki dengeyi yeniden sorgulatır. Tarihçiler Sencer'i, Tanrı'nın seçtiği son büyük hükümdar olarak yüceltirken, aynı zamanda ilahi imtihanın ağırlığını taşıyan bir kul olarak tasvir ederler. Kalem, bu dönemde methiye olmaktan çıkar; bir muhasebe, bir vicdan aracına

dönüşür. Meşruiyet artık gökten inen bir lütuf değil, aklın, adaletin ve hikmetin sürekliliğiyle doğrulanan bir sorumluluk biçimini alır.

Sonuçta Selçuklu tarihçiliği, kılıçla kurulan devletin kalemle tamamlandığı bir ideolojik bütünlük yaratır. Tuğrul'da meşruiyetin tohumu, Alparslan'da adaletin kökü, Melikşah'ta düzenin meyvesi, Sencer'de ise hikmetin hüznü vardır. Kalemle taç giyen sultan, bu zincirin hem başlangıcı hem nihayetidir. Zira Selçuklu'da hükümdar, Tanrı'nın kudretinin değil, adaletin yazıya dökülmüş biçiminin temsilcisidir. Kalem, tarihçinin elinde yalnızca sultanın değil, Tanrısal nizamın da sesidir; onunla yazılan her cümle, Selçuklu siyasetinin hem duası hem de kaderidir.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu kronikleri, hükümdar ideolojisi, meşruiyet, adalet, ilahi vekalet, siyasal düşünce.

The Sultan Crowned by the Pen: Ideology and the Image of the Ruler in Seljuk Chronicles

Abstract

Seljuk historiography produced a unique political discourse in which power merged with legitimacy, conquest with justice, and sovereignty with divine will. From Tughril Beg to Sultan Sanjar, chroniclers portrayed the sultan not merely as a conqueror or ruler, but as the earthly representative of divine order. At the heart of this narrative lies the metaphor of "the sultan crowned with the pen", which defines both the essence and the direction of Seljuk ideology: authority no longer derives from the sharpness of the sword but from the wisdom of the word. The pen becomes not only the witness of power, but the metaphysical instrument that gives it meaning.

This study examines how the legitimacy of the sultan was constructed in Seljuk historiography, focusing on the reigns of Tughril, Alp Arslan, Malikshah, and Sanjar. Through textual analysis, it demonstrates that legitimacy in Seljuk political thought was not solely founded on military success or the caliphal sanction, but on an intellectual structure built around the concepts of justice (‘adl), wisdom (hikma), and order (nizām). By tracing linguistic symbols, metaphors, and divine references, the study reveals a transformation in Seljuk political imagination—from the narrative of conquest to a vision of cosmic order. The reign of Tughril Beg laid the ideological foundations of this vision. His alliance with the Abbasid caliphate represented more than a political pact; it symbolized the union of divine will and worldly order. Chroniclers praised Tughril as "the protector of the Commander of the Faithful," interpreting his victories not as mere military triumphs but as the restoration of divine order on earth. Thus, the caliphate became the symbolic sanction rather than the source of legitimacy. In this period, the pen stood as powerful and enduring as the sultan's sword. Under Alp Arslan, this ideological framework deepened. His conquests were portrayed not as territorial expansions, but as acts of faith and justice—spiritual trials through which divine providence manifested itself. The Battle of Manzikert epitomized this understanding: war was no longer a quest for power, but a sacred test of belief. Chroniclers saw in Alp Arslan both the "sultan of warriors" and the "custodian of justice," blending the language of piety with that of sovereignty.

During Malikshah's reign, Seljuk political and metaphysical ideals reached maturity. Supported by Nizām al-Mulk's philosophy of governance, legitimacy assumed an institutional and intellectual form. The ruler became more than God's shadow on earth—he was the embodiment of divine reason and cosmic order. Chroniclers described his age as "the springtime of the state" and "the sun of justice," where the pen no longer merely praised but established a language of civilization. The state, in this conception, was not an apparatus of rule but a cosmos sustained by the rhythm of justice. The era of Sultan Sanjar marks both the culmination and the crisis of Seljuk political thought. As the empire began to wane, chroniclers reexamined the balance between divine destiny, royal kut (charismatic fortune), and human agency. Sanjar was exalted as the last chosen sovereign of God, yet also portrayed as a servant burdened by divine trial. The pen, once an instrument of praise, became a medium of moral

introspection. Legitimacy transformed from a heavenly gift into a rational and ethical responsibility—sustained not by conquest but by the continuity of wisdom and justice.

Ultimately, Seljuk historiography forged an ideological unity in which the state founded by the sword was completed by the pen. In Tughril lies the seed of legitimacy; in Alp Arslan, the root of justice; in Malikshah, the fruit of order; and in Sanjar, the sorrow of wisdom. The sultan crowned with the pen thus stands as both the beginning and the culmination of this vision—for in the Seljuk world, the ruler is not the image of divine power, but the embodiment of divine justice inscribed in words. In the historian's hand, the pen becomes not only the voice of the sultan, but the echo of divine order itself—each sentence a prayer and a destiny within the Seljuk imagination.

Keywords: Seljuk chronicles, royal ideology, legitimacy, justice, divine viceregency, political thought.

Trabzon Yöresi Ağızlarında Hayvanlara Seslenmede Kullanılan Ünlemler

Gül YILMAZ ÇAL

Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,

https://orcid.org/0000-0002-2867-5371

Özet

Eğitim düzeyinin yükselmesi ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda ulaşım ve iletişim imkânlarının artması, Anadolu'nun birçok bölgesinde olduğu gibi Trabzon ağızlarında da söz varlığı unsurlarının giderek unutulmasına neden olmaktadır. Eğitim sürecinden geçen yeni kuşaklar, yöre ağızlarına özgü dil özelliklerini ve söz varlığını büyük ölçüde yitirmekte; bu durum, ağızların karakteristik niteliklerinin zaman içerisinde kaybolmasına yol açmaktadır.

Ağız araştırmaları, bölgesel dil çeşitliliğinin tüm yönleriyle kayıt altına alınmasını sağlamanın yanı sıra bu ağızların tarihsel süreçte geçirdikleri değişimlerin izlenmesine de olanak tanımaktadır. Özellikle söz varlığına yönelik çalışmalar, farklı kavram alanlarına ait kelime ve ifadelerin belirlenmesine katkı sağlayarak dilin kültürel ve toplumsal yönlerinin aydınlatılmasına hizmet etmektedir. Bu çalışmalarda tespit edilen sözcük türlerinden biri de ünlemlerdir. Ünlemler yalnızca insanlar arasındaki iletişimi değil, aynı zamanda insanlar ile hayvanlar arasındaki iletişimi de mümkün kılan dil unsurlarıdır. İnsanların hayvanlarla kurdukları iletişimde ise özellikle seslenme ünlemleri önemli bir rol üstlenmektedir.

Bu çerçevede, tarih boyunca hayvancılıkla uğraşan bir toplumun hayvanlarla iletişim kurarken kullandığı seslenme ünlemlerinin tespit edilip belgelenmesi; hem bu kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasına hem de Türk dilinin tarihsel dönemlerinde kullanılmış, ancak günümüzde unutulmuş dil unsurlarının ağızlardaki yansımalarının ortaya konmasına katkı sağlayacaktır. Bu çalışmanın temel amacı, Trabzon ağızlarında hayvanlar için kullanılan seslenme ünlemlerinin derlenmesi, kayıt altına alınması ve dilbilimsel açıdan değerlendirilmesidir.

Bu bağlamda öncelikle, Anadolu ağızları söz varlığının temel kaynaklarından biri olan *Derleme Sözlüğü*, Trabzon ağızlarında kullanılan hayvan çağırma ünlemleri bakımından, hayvanlara nasıl seslenildiğini gösteren örnekler açısından incelenmiştir. Ardından, Necati Demir tarafından hazırlanan *Trabzon ve Yöresi Ağızları* ile Orhan Öztürk'ün *Karadeniz Ansiklopedik Sözlük* adlı çalışmaları taranmış, ayrıca yöre ağzı üzerine yapılan diğer ağız çalışmaları da değerlendirmeye alınmıştır. Yazılı kaynaklardan elde edilen verilerin yanı sıra tarafımızca soruşturma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen alan derlemeleriyle de çalışmaya ek veri sağlanmıştır.

Elde edilen veriler; hareket eden hayvanı durdurmak veya duran hayvanı harekete geçirmek, hayvanın yemek yemesini sağlamak, istenmeyen bir yöne gitmesini engellemek, hayvanları yaşam alanlarına yönlendirmek, onlara sevgi göstermek ya da kızmak gibi işlevleri bakımından değerlendirilecektir. Ayrıca, derlenen malzemenin Türk dili tarihi içindeki kullanım dönemleri ve bu unsurların alıntı kökenli olup olmadıkları da araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Trabzon ağzı, ünlem, seslenme ünlemleri, hayvanlara seslenme, sözcük türü.

Animal Addressing Interjections in the Dialects of Trabzon

Abstract

The rise in educational attainment and technological advancement, along with the expansion of transportation and communication opportunities, has led to the gradual erosion of lexical elements in the dialects of Trabzon, as in many other regions of Anatolia. The younger generations, shaped by formal education, are progressively losing the distinctive linguistic features and lexical items characteristic of local dialects. Consequently, the unique identity and linguistic richness of these dialects are steadily disappearing over time.

Dialectal research not only facilitates the comprehensive documentation of regional linguistic diversity but also allows for the systematic tracing of historical changes within these dialects. Lexical studies, in particular, contribute to the identification of words and expressions across various conceptual domains, thereby shedding light on the cultural and social dimensions of language. Among the types of words identified in such investigations are interjections. Interjections function as linguistic tools that enable communication not only between humans but also between humans and animals. Within the context of human–animal interaction, vocative interjections assume a particularly significant role.

In this regard, the identification and documentation of vocalizations used by a society historically engaged in animal husbandry to communicate with animals contribute both to the transmission of this cultural heritage to future generations and to revealing the traces in contemporary dialects of linguistic elements that were employed in earlier stages of the Turkish language but have since been forgotten. The primary aim of this study is to collect, document, and conduct a linguistic analysis of the vocalizations used for animals in the dialects of Trabzon.

Within this framework, the *Compilation Dictionary*, one of the principal sources of Anatolian dialect vocabulary, was examined with respect to the exclamations used to call animals in the Trabzon dialect, providing illustrative examples of how animals are addressed. Subsequently, the works *Trabzon ve Yöresi Ağızları* by Necati Demir and *Karadeniz Ansiklopedik Sözlük* by Orhan Öztürk were reviewed, along with other relevant studies on the regional dialect. In addition to data obtained from written sources, supplementary material was collected through field research conducted by the authors using the survey method.

The collected data will be analyzed according to their functions, such as stopping a moving animal or initiating the movement of a stationary one, encouraging an animal to eat, preventing it from moving in an undesirable direction, guiding animals to their living areas, expressing affection toward them, or reprimanding them. Additionally, the historical periods during which these expressions were used in the Turkish language, as well as their potential status as borrowed elements, will also be examined.

Keywords: Trabzon dialect, interjections, address interjections, animal calling expressions, word class.

Şair Tezkireleri Odağında "Sihr" Kavramına Yönelik Bir Değerlendirme

Hanım YILMAZ

Arş. Gör. Dr., Ankara Hacı Bayram Vali Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı,
https://orcid.org/0000-0001-9446-724X

Özet

Klasik Türk edebiyatının temel kaynakları düşünüldüğünde şair biyografileri akla gelen ilk metinlerdendir. Bu metinler yalnızca şairlerin hayat hikâyelerini bugüne taşımakla kalmaz aynı zamanda dönemin edebî zevkini, şairlerin ya da şiirlerin beğeni odaklı değerlendirilmelerini de aktarmışlardır. Bu yönüyle şair biyografileri edebî eleştiri kaynakları olarak anılırlar. Bu noktada ise biyografi yazarları bir açıdan eleştirmen kimliğine sahiptirler. Onların, şairlerin ve eserlerin başarısına ya da başarısızlığına yönelik kaydettiği bazı sözcükleri ve ifadeleri isabetli ve bilinçli bir yaklaşımla seçtiklerini düşünebilmek mümkündür. Bu sözcüklerden biri de sihrdir. Temel anlamı dairesinde sözlüklerde büyü, efsun, cadılık ile karşılık bulan sihr bunlarla birlikte gönlü ve aklı sözlerle etkilemek, incelikle elde etmek; hayran bırakmak, büyülü sözler söylemek anlamlarıyla da mecazi karşılığa sahiptir. Sözcüğün bu karşılığı, şair biyografilerindeki şair/şiir değerlendirmelerinde işaret edilen bağlamıyla kesişir. Bu bağlamı merkeze alınarak sihrin Anadolu sahası tezkirelerinde izi sürülmüştür. Bu takip sürecinde Herat ekolu tezkireleri ve Arap edebiyatındaki tezkireler de dikkate alınmıştır. Kavramın tarihsel süreçteki bu istikameti araştırmacıyı, değerlendirme olanağıyla karşılar. Bu bildiride de tezkire yazarlarınca, sihr sözcüğüne atfedilen karşılığa yönelik bir yorum yapılacaktır. Bununla birlikte sözcüğün, biyografi metinlerinde bilinçli bir tasarrufla eleştiri terimi niteliği kazanmasından söz edebilmenin mümkün olup olmadığı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, şair tezkireleri, sihr.

An Evaluatıon of The Concept of “Sihr” in the Focus of Poet’s Biographies

Abstract

When considering the basic sources of classical Turkish literature, poet biographies are among the first texts that come to mind. These texts not only carry the poets’ life stories to the present day, but also continued the literary taste of the period and conveyed taste-oriented evaluations of poets and poems. In this respect, poet biographies are considered sources of literary criticism. In terms of literary criticism, biography writers are also considered commentator. It can be assumed that they deliberately and consciously selected certain words and expressions that they recorded regarding the success or failure of poets and their works. One of these words is sihr. In its basic meaning, sihr is found in dictionaries as magic, incantation, witchcraft, and it also has metaphorical meanings such as influencing the heart and mind with words, gaining by subtlety, fascinating, and saying magical words. This equivalent of the word intersects with the context indicated in the poet/poem evaluations in poet biographies. Sihr was brought to this context center and traced in the biographies of the Anatolian region. In this investigation, tezkires of the Herat school and Arabic literature were also considered. This historical trajectory of the concept offers the researcher an opportunity for assessment. In this paper, a comment will be made regarding the meaning attributed to the word sihr by the biography writers. Furthermore, it will be discussed whether it is possible to claim that the word becoming a term of criticism through a conscious use in biographical texts.

Keywords: Classical Turkish literature, poet biographies, magic.

18. Yüzyılda Askerî Reformların Şiirdeki İzleri: Hamdullah'ın Tarih Manzumeleri

Hasan ERGÜLEÇ

YL Mezunu, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı,
https://orcid.org/0000-0003-2876-147X

Özet

18. yüzyıl Osmanlı dünyası, yaşanan askeri ve siyasi gelişmeler sonucu askerî teşkilatlanmada ve mimari düzenlemelerde köklü dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir. Özellikle III. Selim devrinde (1789-1809) başlatılan reform hareketleri, ordunun yeniden yapılandırılması sürecinde yeni kışlaların ve eğitim alanlarının inşasına vesile olmuştur. Bu değişim ve dönüşüm tabii olarak edebî metinlere sirayet etmiş ve dönem şairlerinde önemli bir etkiye yol açmıştır.

Bu çalışmada, Hamdullah'ın Divançesi üzerine yapılan yüksek lisans tezinde yer alan III. Selim'in askeri sahada yaptırmış olduğu mimari yapılarla ilgili tarih manzumeleri dönemin diğer şairleri ile karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Levend Çiftliği, Tophane, Arabacı Ocağı Kışlası, Humbaracı Ocağı Kışlası ve Lağımcı Ocağı Kışlası için yazılan bu şiirler, Osmanlı'nın askerî modernleşme sürecine edebî bir ayna tutmaktadır. Şiirlerde söz konusu yapılar yalnızca padişahın övgüsü vesilesiyle değil, aynı zamanda yeni bir disiplin anlayışının, devletin askerî gücünü yeniden ortaya koyma iradesinin ve padişahın ıslahatçı kimliğinin sembolü olarak ele alınır.

Bu şiirlerin incelenmesinde yalnızca edebî unsurlar değil, aynı zamanda tarihî bağlam da göz önünde bulundurulmuştur. Böylece şiirlerin, dönemin askerî yapılarının inşa süreçlerini nasıl yansıttığı ve bu yapıların siyasi-ideolojik anlamda nasıl temsil edildiği ortaya konulmuştur. Sonuç olarak Hamdullah'ın şiirleri, III. Selim dönemi Osmanlısının 18. yüzyıldaki askerî modernleşme çabalarının edebî bir kaydı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle tarih manzumeleri tarihî ve biyografik değeriyle siyaset ve kültür tarihine ışık tutan önemli belgeler olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: 18. yüzyıl, Osmanlı, III. Selim, Tarih Manzumesi, Hamdullah.

Traces of Military Reforms in Eighteenth-Century Poetry: Hamdullah's Chronograms

Abstract

The 18th-century Ottoman world was a period of fundamental transformation in military organization and architectural arrangements due to ongoing military and political developments. In particular, the reform movements initiated during the reign of Selim III (1789-1809) led to the construction of new barracks and training grounds as part of the army's restructuring process. This change and transformation naturally permeated literary texts, causing a significant impact on the poets of the era.

This study examines the chronogram poems (tarih manzumeleri) about the architectural structures commissioned by Selim III in the military field, which are included in a master's thesis on Hamdullah's Divançe (small collection of poems). These poems, written for Levend Farm (Levend Çiftliği), Tophane (Cannon Foundry), the Coachmen's Corps Barracks (Arabacı Ocağı Kışlası), the Mortar Corps Barracks (Humbaracı Ocağı Kışlası), and the Sappers' Corps Barracks (Lağımcı Ocağı Kışlası), hold a literary mirror up to the Ottoman military modernization process. In these poems, the structures in question are not merely a pretext for praising the Sultan but are also treated as a symbol of a new understanding of discipline, the state's will to reassert its military power, and the Sultan's reformist identity.

In the examination of these poems, not only literary elements but also the historical context was taken into consideration. Thus, it was revealed how the poems reflect the construction processes of the military structures of the period and how these structures were represented in a political-ideological sense. Consequently, Hamdullah's poems emerge as a literary record of the 18th-century military modernization efforts of the Ottoman Empire during the reign of Selim III. In this respect, these chronogram poems can be evaluated as important documents that shed light on political and cultural history due to their historical and biographical value.

Keywords: 18th century, Ottoman, Selim III, Chronogram, Hamdullah.

İslam Medeniyetinin Birleştirici Unsuru Olarak Tekfir Karşıtı Söylem: İbn Nasırüddin'nin *er-Reddü'l-Vâfir* Adlı Eseri

Hasan KAYA

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
https://orcid.org/0000-0001-7939-1136

Özet

Müslümanların ilim geleneğinde çeşitli düşüncelerin kurumsal şekli olarak karşımıza çıkan mezhepler, din içerisindeki farklılaşmaların boyutunu ve buna gösterilen müsamahanın işareti olarak okunabilir. Öte taraftan İslam tarihinde mezhep mensubiyetinin çatışma ve çekişmeye dönüştüğü dönemler de yok değildir. Hatta kimi dönemlerde aynı mezhep içerisinde ortaya çıkan aykırı seslerin çeşitli şekillerde bastırıldığı da vakidir. Bununla birlikte Müslüman toplumlarda aşırılığa set çeken ve tekfire karşı çıkan sağduyulu tavrın hâkim olduğunu söyleyebiliriz.

Hicri sekizinci asrın aykırı ve etkili simalarından İbn Teymiyye (ö. 728/1328) yaşadığı dönemden itibaren birçok tartışmaya konu olmuş ve olmaya devam etmektedir. İbn Teymiyye hakkında erken sayılabilecek dönemde eleştiri edebiyatı oluşmuş ve o, bazı ithamlara maruz kalarak, kimilerince tekfir edilmiştir. İbn Nâsırüddin (ö. 842/1338), "İbn Teymiyye'yi 'şeyhülislâm' olarak isimlendiren kâfir olur ve arkasında namaz kılınmaz." kanaatini benimseyenlerin aşırılığına dikkat çekmek için *er-Reddü'l-Vâfir*'i kaleme almıştır. Eserde aralarında İbn Teymiyye'yi eleştirenlerin de bulunduğu seksen yedi âlime yer verilerek bunların İbn Teymiyye hakkında olumlu kanaatler taşıdığına dikkat çekilmiştir. İbn Nâsırüddin, *er-Reddü'l-Vâfir*'de büyük günah meselesi üzerinden Mutezile ve Hariciler'in tekfir anlayışına değinerek Ehl-i sünnet'in itidalli yaklaşımını ön plana çıkarmıştır. O, şirk haricindeki büyük günahları işlese dahi kişinin tekfir edilemeyeceğini savunmuştur. *Şeyhülislâm* ifadesinin anlamı üzerinde de duran İbn Nâsırüddin, İslam tarihinde bu ünvanla anılan birçok âlimin bulunduğunu dolayısıyla hayatını İslami ilimler sahasındaki çalışmalara adayan, takva ehli ulema için bu terimin kullanılmasında herhangi bir mahsur olmadığını ifade etmiştir. İbn Nâsırüddin, bu eserinde Müslümanların birbirlerini tekfirle itham etmesinin mahzurlarına değinerek İbn Teymiyye üzerinden meydana gelen ayrışmaya engel olmaya çalışmış ve Ehl-i sünnet'in kıble ehli tekfir edilmez söylemi üzerinden itidal çağrısını yinelemiştir. O, bu çağrısıyla güçlü bir medeniyetin kurucusu ve taşıyıcısı olan müslümanların tarihinde, tekfir karşıtı söylemin değerini bizlere hatırlatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 18. yüzyıl, Osmanlı, III. Selim, Tarih Manzumesi, Hamdullah.

The Anti-Takfir Discourse as a Unifying Element of Islamic Civilization: Ibn Nasir al-Din's Work *Er-Radd al-Wāfir*

Abstract

The schools of thought (madhhabs), which appear as institutional forms of various ideas within the tradition of Islamic knowledge, can be interpreted as indicators of the scope of diversity within religion and the tolerance shown towards it. On the other hand, Islamic history is not devoid of periods when affiliation with a certain madhhab turned into conflict and strife. There have even been instances when dissenting voices within the same school were suppressed in various ways. Nevertheless, it can be said that a balanced attitude opposing extremism and takfir (declaring someone an unbeliever) has generally prevailed in Muslim societies.

One of the unconventional and influential figures of the 8th century Hijri, Ibn Taymiyyah (d. 728/1328), has been the subject of much debate since his lifetime and continues to be so. A critical literature regarding Ibn Taymiyyah began to emerge quite early, and he was accused by some and even declared a disbeliever by certain groups. In response to the extremism of those who held the view that "whoever calls Ibn Taymiyyah 'Shaykh al-Islam' is a disbeliever and prayer behind him is invalid," Ibn Nasir al-Din (d. 842/1338) wrote *al-Radd al-Wāfir*. In this work, he highlighted the positive opinions of eighty-seven scholars—some of whom had previously criticized Ibn Taymiyyah—regarding his character and scholarship.

In *al-Radd al-Wāfir*, Ibn Nasir al-Din discusses the concept of takfir in the context of major sins, referencing the views of the Mu'tazilites and Kharijites, and emphasizes the moderate stance of Ahl al-Sunnah. He argued that, apart from shirk (polytheism), committing major sins does not justify declaring someone a disbeliever. He also examined the meaning of the term *Shaykh al-Islam*, noting that many scholars throughout Islamic history have been referred to by this title. Thus, he stated that there is no objection to using this term for scholars dedicated to Islamic sciences and known for their piety.

In this work, Ibn Nasir al-Din addresses the dangers of Muslims accusing one another of disbelief, and seeks to prevent division caused by the controversy surrounding Ibn Taymiyyah. Reiterating the Ahl al-Sunnah principle that "those who face the qibla should not be declared unbelievers," he calls for moderation. Through this call, he reminds us of the significance of anti-takfir discourse in the history of a civilization built and sustained by Muslims.

Keywords: History of Sects, Ahl al-Sunnah, al-Radd al-Wāfir, Ibn Taymiyyah, Takfir.

Şânîzâde Tarihi'nde Avrupa ile Diplomatik Müzakereler (1808–1821)

Hasan TAN

Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi,
https://orcid.org/0000-0001-7522-3098

Özet

XIX. yüzyılın başları Osmanlı Devleti açısından hem içeride merkezîleşme çabalarının (Alemdar, Sened-i İttifak, Sekban-ı Cedid) hem de dışarıda Avrupa güçleriyle denge arayışının yoğunlaştığı bir dönemdir. Osmanlı kroniklerinde çoğunlukla iç gelişmelere ağırlık verilirken, Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi'nin *Tarih-i Şânîzâde* adlı eseri özellikle diplomatik boyutlarıyla farklı bir nitelik taşır.

Bu bildirinin amacı, *Tarih-i Şânîzâde*'de Avrupa ile yürütülen diplomatik müzakerelerin izini sürerek Osmanlı'nın uluslararası ilişkilerdeki konumunu ortaya koymaktır. Çalışma, söylem analizi yöntemiyle özellikle İngiltere ve Fransa'ya atfedilen kavramları (sadakat, ihanet, menfaat, dostluk, düşmanlık) incelemekte; karşılaştırmalı bir yaklaşımla İngiltere'nin "denge unsuru", Fransa'nın ise hem "tehdit" hem de "modernleşme modeli" olarak kurgulanışını tartışmaktadır.

Elde edilen bulgular, Osmanlı'nın XIX. yüzyıl başında Avrupa'daki rekabeti dikkatle takip ettiğini, "Avrupa'dan haberler" başlığıyla aktarılan kayıtların Osmanlı'nın diplomasi sahasında aktif bir rol üstlenme arzusunu yansıttığını göstermektedir. Böylelikle Şânîzâde, yalnızca olay kaydedici bir kronikçi değil, aynı zamanda dönemin diplomatik gözlemcisi olarak öne çıkmakta; eseri de Osmanlı dış politika vizyonunun anlaşılması bakımından vazgeçilmez bir kaynak konumuna gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şânîzâde Tarihi, Osmanlı, İngiltere, Fransa, Diplomasi.

Diplomatic Negotiations with Europe in the Tarih-i Şânîzâde (1808–1821)

Abstract

The early nineteenth century was a period in which the Ottoman Empire witnessed both domestic efforts toward centralization (Alemdar, the Charter of Alliance, the Sekban-ı Cedid) and intensified attempts to maintain a balance vis-à-vis European powers. While most Ottoman chronicles tend to focus primarily on internal developments, *Tarih-i Şânîzâde* by Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi stands out with its particular emphasis on diplomatic dimensions.

The aim of this paper is to trace the diplomatic negotiations with Europe as recorded in *Tarih-i Şânîzâde* and to shed light on the Ottoman Empire's position in international relations. Employing discourse analysis, the study examines the concepts attributed especially to England and France (loyalty, betrayal, interest, friendship, enmity). From a comparative perspective, it discusses the construction of England as a "balancing factor" and France as both a "threat" and a "model of modernization."

The findings indicate that in the early nineteenth century the Ottoman Empire carefully followed the competition within Europe, and that the records conveyed under the heading "News from Europe" reflected its aspiration to play an active role in the diplomatic arena. In this sense, Şânîzâde emerges not merely as a chronicler but also as a diplomatic observer of his time; his work constitutes an indispensable source for understanding the Ottoman foreign policy vision.

Keywords: Tarih-i Şânîzâde, Ottoman Empire, England, France, Diplomacy.

Manzum Bir Esmâ-i Hüsnâ Şerhi Örneği: Abdülhalim Efendi'nin Cevâhirü'l-Esma Adlı Eseri

Hulusi EREN

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
https://orcid.org/0000-0002-0483-0314

Özet

Türk-İslâm edebiyatı içerisinde önemli bir yere sahip olan dinî-edebî türlerden biri de Allah'ın zatı, isim ve sıfatlarını konu edinen eserlerdir. Bu bağlamda özellikle tevhit, münacat ve esma-i hüsna şerhleri hem manevi eğitim açısından hem de didaktik yönleriyle dikkat çeken metinlerdir. Esma-i hüsna yazma geleneği, *Kur'ân-ı Kerîm* ve hadislerde Allah'ın güzel isimlerinin zikredilmesi ve bu isimler üzerinden Allah'ın tanınması, O'na dua edilmesi ve kulluk şuurunun pekiştirilmesi düşüncesine dayanır. Müslüman toplumlar arasında büyük rağbet gören bu geleneğin yazılı ürünleri erken dönemlerden itibaren Arap edebiyatında ortaya çıkmış, daha sonra Fars edebiyatında az da olsa görülmüş ve nihayet Türk edebiyatında en zengin örneklerini vermiştir. Türkler, esma-i hüsna şerhlerini mensur ve/ya manzum olarak kaleme almış; özellikle tasavvufi eğitimin etkisiyle bu eserleri hem eğitim aracı hem de irşat vasıtası görmüştür.

Divan edebiyatı özelinde karşılaşılan esma-i hüsna şerhleri içerisinde manzum örnekler ayrı bir önem taşır. Bu eserlerde, didaktik bilgi edebî bir dille sunularak okuyucunun zihin ve kalp dünyasına hitap edilmiştir. Klasik dönemden günümüze kadar süreklilik gösteren esma-i hüsna şerhi yazma geleneği son dönemlerde de devam etmiştir. Bu geleneği sürdüren isimlerden biri de Abdülhalim Efendi'dir. Müellifin *Cevâhirü'l-Esma* adlı eseri manzum esma-i hüsna şerhleri arasında yer alan örneklerden biridir. Bu bildiride Abdülhalim Efendi'nin *Cevâhirü'l-Esma* adlı eseri, şekil ve muhteva yönüyle tanıtılacak, metin merkezli analiz yöntemi kullanılarak eserin manzum esma-i hüsna şerh geleneği içindeki yeri ve edebî değeri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Manzum Esma-i Hüsna Şerhi, Abdülhalim Efendi, Cevâhirü'l-Esmâ.

An Example of a Commentary on the Names of Husna in Verse: Abdülhalim Efendi's Work Named Cevahirü'l-Esma

Abstract

One of the religious-literary genres that occupy an important place in Turkish-Islamic literature is the works dealing with the person, names and attributes of Allah. In this context, especially the commentaries on Tevhit, Münacat and Esma-i Hüsna are texts that attract attention both in terms of spiritual education and didactic aspects. The tradition of Names of Husna is based on the idea of mentioning the beautiful names of Allah in the Holy Quran and hadiths and recognizing Allah through these names, praying to Allah and strengthening the consciousness of servitude. The written products of this tradition, which is in great demand among Muslim societies, appeared in Arabic literature from the early periods, then some examples were given in Persian literature, and finally it produced its richest products in Turkish literature. Turks wrote their commentaries and explanations of the beautiful names in prose and verse; Especially under the influence of Sufi education, he evaluated these works as both educational tools and guidance.

Among the commentary on Esma-i Hüsna encountered in divan literature, examples in verse have a special importance. These works appealed to the mental and emotional world of the reader by presenting didactic information in an aesthetic way. This tradition of writing esma-i husna commentary, which has been continuous from the classical period to the present day, has also continued in recent times. One of the names that continues this tradition is Abdülhalim Efendi. The author's work called *Cevahirü'l-Esma* is one of the examples among the poetic esmâ-i hüsna commentaries. In this paper, Abdülhalim Efendi's work called *Cevâhirü'l-Esma* will be introduced in terms of form and content, and the place and literary value of the work within the tradition of poetic esmâ-i hüsna commentary will be emphasized by using the text-centered analysis method.

Keywords: Classical Turkish Literature, Verse Esma-i Hüsna Commentary, Abdülhalim Efendi, Cevâhirü'l-Esma.

Marshall G. S. Hodgson'da İslam Medeniyeti Araştırmalarında Yöntem Sorunu

İkram FİLİZ

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
https://orcid.org/0000-0002-2522-9122

Özet

Sosyal bilimler, pozitif bilimlere göre daha fazla değer yargısı içermektedir. Sosyal bilimlerde yöntem, subjektif değerlendirmelerin asgariye indirilebilmesine katkıda bulunabilen araçlardan biri olarak düşünülür. İnsanın kültürel bir varlık olduğu göz önünde bulundurulduğunda toplumsal ve tarihsel olay ve olguların anlaşılmasında öne çıkan engelleyici faktörler yöntem sayesinde sınırlandırılabilir. Çalışmalarında bu duruma atıfta bulunan Hodgson, İslam Medeniyeti araştırmalarında yöntemin nasıl olması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu bağlamda hem bir yöntem sunmuş hem de bu yöntemin hangi kavramsal çerçevelerle ifade edilmesi gerektiğini açıklamaya çalışmış. Ona göre yöntem, belli bir tarihsel ve toplumsal dünyanın içinden doğan kavramlarla inşa edilmelidir. Çünkü her kavram, kendi mekanının ve zamanının anlam dünyasını daha doğru bir şekilde nakledebilecek, bunun anlaşılmasına katkıda bulunabilecek, onu kapsayabilecek bir muhtevaya sahiptir. Bunun için araştırma konusunun muhatabı olarak medeniyetler veya toplumlar kendi öznel zeminlerinden yola çıkılarak anlaşılmalıdır. Araştırmacılar, kendi bakış açılarını değil buradaki perspektifi, anlam dünyasını keşfetmeye çalışmalıdır. Eşyaya yüklenilen anlamın aktarıldığı kavram ve kategorilerin öznel kültürel zeminine yönelik farkındalık, araştırmacıların kendilerine göre yabancı konumunda olan bir kültürün mutlak olmasa bile daha doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlayacaktır. Hodgson'a göre bu yüzden, ciddi bir okurun ve araştırmacının alışkın olmadığı bir düşünme tarzına hazır olabilmesi, yeri geldiğinde kendi düşüncelerini bir kenara bırakabilmesi, karşılaştığı yeni kavram ve kategorileri sindirebilmesi önemlidir. Aksi takdirde araştırma konusu olan kültürün anlaşılmasında ortaya çıkabilecek sorunlarla baş edebilmekte zorlanılacaktır. Hodgson, bu çerçeveden hareketle İslam toplumlarının ve medeniyetinin kendi kültürel kodlarıyla okunması gerektiğini vurgular. Bu düşüncelerden yola çıkarak İslam, İslamileşmiş kültür, İslam Medeniyeti, Şeriat, tarihsel yöntem, kültür ve insan gibi kavramlar üzerinden inşa ettiği tanımlamalarla bir yöntem önerisinde bulunur. Bu çalışma Hodsgon'ın İslam Medeniyeti bağlamında önerdiği tarihsel yöntem ve kavram inşasına dair literal bir derlemedir.

Anahtar Kelimeler: Tarihsel Yöntem, İslam, İslamileşmiş Kültür, İslam Medeniyeti.

The Problem of Methodology in Islamic Civilization Studies in Marshall G. S. Hodgson

Abstract

Social sciences involve more value judgments than positive sciences. In social sciences, methodology is considered one of the tools that can contribute to minimizing subjective evaluations. Given that humans are cultural beings, methodology can limit the hindering factors that hinder the understanding of social and historical events and phenomena. Addressing this situation in his works, Hodgson focused on the methodology of Islamic Civilization research. In this context, he presented a method and attempted to explain the conceptual frameworks within which this method should be expressed. According to him, methodology should be constructed with concepts that emerge from within a specific historical and social world. Because every concept possesses a content that can more accurately convey the semantic world of its own place and time, contribute to its understanding, and encompass it. Therefore, civilizations or societies, as the subject of research, should be understood from their own subjective grounds. Researchers should strive to explore the perspective and the world of meaning within this framework, not their own. Awareness of the subjective cultural foundations of the concepts and categories through which the meaning attributed to objects is conveyed will enable researchers to understand a culture that is foreign to them, even if not absolutely, more accurately. Therefore, according to Hodgson, it is crucial for a serious reader and researcher to be prepared for an unfamiliar way of thinking, to be able to set aside their own thoughts when necessary, and to digest new concepts and categories. Otherwise, they will struggle to cope with the problems that may arise in understanding the culture under study. Based on this framework, Hodgson emphasizes that Islamic societies and civilizations must be understood within their own cultural codes. Based on these considerations, he proposes a methodology using definitions constructed around concepts such as Islam, Islamic culture, Islamic Civilization, Sharia, historical method, culture, and humanity. This study is a literal compilation of the historical method and conceptual construction proposed by Hodsgon in the context of Islamic Civilization.

Keywords: Historical Method, Islam, Islamic Culture, Islamic Civilization.

Klasik Türk Edebiyatında Evliya Tezkireleri ve Nasîr'in Tezkire-i Evliyâ-yı Bağdâd İsimli Eseri

İlknur CEVHER

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı,
https://orcid.org/000-0001-8892-5697

Özet

Arapça *zikr* kökünden türemiş olan *tezkire* "hatırlamaya vesile olan şey" anlamına gelmekte, terim olarak eski dönemlerde yazılan biyografik-antolojik eserleri ifade etmektedir. Osmanlı kültüründe daha çok şair biyografileriyle özdeşleşen bu türün, evliya biyografilerine ayrılmış örnekleri de bulunmaktadır. Tarihin önemli kaynakları arasında yer alan evliya tezkireleri yalnızca sufilerin hayat ve menkıbelerini aktarmakla kalmayıp ele alındıkları dönemin ve belli coğrafyaların sosyal ve kültürel yapısına dair önemli veriler sunmaktadır. Evliyaların belirli bölgelerde yoğunlaşması; *Tezkire-i Evliyâ-yı Âmid, Tezkire-i Evliyâ-yı Mısır, Tezkire-i Evliyâ-yı Şâm* gibi bu coğrafyaların ismiyle anılan evliya tezkirelerinin yazılmasına zemin hazırlamıştır. Bu eserler, sadece bölgesel manevi hafızayı kayıt altına almakla kalmayıp aynı zamanda o dönemin sosyal ve kültürel dinamiklerini yansıtması açısından da önem arz etmektedir.

Bu bildiride tanıtılacak olan Nasîr'in *Tezkire-i Evliyâ-yı Bağdâd* isimli eseri, Bağdat'ta yaşamış veya oraya defnedilmiş velilerin hayatlarını ve menkıbelerini konu edinmektedir. 17. yüzyılda Bağdat Valisi İbrahim Paşa'nın isteğiyle kaleme alınan eser, Türk edebiyatındaki evliya tezkirelerinin çoğunlukla tercüme olmasına karşılık özgün bir nitelik taşımaktadır. Müellifin bazı velilerle bizzat görüşmüş olması, eserin biyografik değerini artırmaktadır. Bugüne kadar Nazmî-zâde Hüseyin Murtazâ'nın 17. yüzyılda aynı isimle hazırladığı eserin, Bağdat velileri hakkında yazılan tek tezkire olduğu düşünülmekteydi. Ancak bu çalışma ile literatürde yer almayan yeni bir evliya tezkiresi gün yüzüne çıkarılmakta olup tasavvuf tarihi ve biyografi geleneği açısından önemli bir kaynağın bilim dünyasına kazandırılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bağdat, Nasîr, evliya tezkiresi, tezkire.

Saint Biographies in Classical Turkish Literature and Nasîr's Work Titled Tezkire-i Evliyâ-yı Bağdâd

Abstract

Derived from the Arabic root *zikr*, the term *tezkire* literally means "that which serves as a reminder" and, as a literary term, denotes biographical-anthological works. In Ottoman culture, the genre is predominantly associated with collections of poet biographies; however, there are also examples devoted to the lives of saints. As important historical sources, hagiographical tezkires not only recount the lives and miracles of Sufis but also provide significant insights into the social and cultural context of their time, region, and the milieu of their authors. The concentration of saints in particular regions led to the compilation of works such as *Tezkire-i Evliyâ-yı Âmid*, *Tezkire-i Evliyâ-yı Mısır*, and *Tezkire-i Evliyâ-yı Şâm*. These works are significant not only for preserving the spiritual memory of a region but also for reflecting the social and cultural dynamics of their respective periods.

The subject of this paper is Nasîr's *Tezkire-i Evliyâ-yı Bağdâd*, which presents the lives and miracles of saints who lived in or were buried in Baghdad. Composed in the 17th century at the request of Baghdad governor İbrahim Pasha, the work is noteworthy for its originality, as most hagiographical tezkires in Turkish literature are translations. The author's personal acquaintance with some of the saints further enhances its biographical value. Until now, Nazmî-zâde Hüseyin Murtazâ's *Tezkire-i Evliyâ-yı Bağdâd*, written in the same century, was believed to be the only such work concerning the saints of Baghdad. This study introduces a previously unknown tezkire, thereby contributing a significant new source to the fields of Sufi history and the biographical tradition.

Keywords: Baghdad, Nasîr, saint biographies, tezkire.

Şakıro'nun Anlatımıyla Îbo Begê Parsînî

İlyas SAYIM

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Kürt Dili ve Edebiyatı, https://orcid.org/0000-0001-8606-0773

Özet

Dengbêj sadece geleneksel bir sanatın icracısı değildir; o aynı zamanda şahit olduğu ya da duyduğu olayları aktararak bunların sonraki nesillere ulaşmasını temin eden sosyal bir hafıza vazifesini de yüklenmiştir. Kürtlerde düzenli bir tarih yazıcılığının oluşamaması ve onların eliyle yazılmış belgelerin azlığı *dengbêj*lerin naklettikleri tarihî olayları önemli kılmakta ve bunlardan ilmî manada istifadeyi gerektirmektedir. Bir *dengbêj* elbette tarihçi değildir ve tarihî bir hadiseye dair düştüğü kayıtlarda yanlı bir tutum yahut birtakım yanlış veya eksik bilgiler olabilir. Ne var ki Kürtlerin kendi tarihlerine dair oluşturdukları kroniklerin azlığı ve en tarafsız tarih yazıcılığında bile sübjektiflik bulunma ihtimali göz önünde tutulursa *dengbêj*lik çerçevesinde bize ulaşan rivayetlerin hiç de ehemmiyetsiz olmadığı ve içerdikleri tarihî veriler sayesinde birçok fayda sağlayacağı açıktır.

Şakiro da sadece yaşadığı dönemin hadiselerini değil, kendinden önceki dönemlerin de hadiselerini aktarması ile bir *dengbêj*in yüklendiği tarihî, sosyal ve kültürel misyonu ifa etmiş ve bize birbirinden değerli *kilam*ları ile pek çok kayıt bırakmıştır. Bu ayaklı tarihin kayda değer nakillerinden birisi de Îbo Begê Parsînî'nin yaşadığı felakettir. Halkın Ermeni anarşistler ve Rus ordusu ile yok edilmek istendiği bir süreçte vuku bulan bu felaket, yalnızca Îbo Beg'in değil, esasen onun şahsında Anadolu'daki bütün Müslüman milletlerin tecrübe ettiği bir ihaneti anlatmaktadır.

Bu çalışmada Şakiro'nun anlatımıyla Îbo Begê Parsînî hadisesi üzerinde durulacak ve olay hakkındaki bilgilerin tahliline çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şakiro, Îbo Begê Parsînî, Kürtler, Ermeni ihaneti, toplumsal hafıza.

Îbo Begê Parsînî as Narrated by Şakıro

Abstract

*Dengbej*s are not merely practitioners of a traditional art; they also serve as a social memory, passing down events they experienced and ensuring their transmission to future generations. The lack of organized historiography among the Kurds and the scarcity of their recorded documents necessitate the importance of the historical events recounted by *dengbêj*s and the need to utilize them scholarly. A *dengbêj* is certainly not a historian, and the records devoted to a historical event may exhibit bias, inaccurate, or incomplete information. However, considering the scarcity of chronicles and the possibility of subjectivity even in the most accessible historical records, the narratives that have come down to us within the framework of a *dengbêj* are not insignificant, and many benefits can be derived from the historical data they contain.

Şakiro, too, fulfilled the historical, social, and cultural mission of a dengbêj, and he did not only reflect the events of his time but he also narrated those events of the preceding eras. He left us with numerous records through his invaluable *kilam*s. One of the recordable transmissions of this long history is the catastrophe experienced by Îbo Begê Parsînî. This tragedy, which occurred at a time when the people were being annihilated by Armenian anarchists and the Russian army, depicts a betrayal experienced not only by Îbo Beg but essentially by all Muslims in Anatolia.

Through the vivid narration by Şakiro, the Îbo Begê Parsînî incident will be examined, and the relevant information will be analyzed.

Keywords: Şakiro, Îbo Begê Parsînî, Kurds, Armenian betrayal, collective memory.

Yûsuf u Zelîhâ Mesnevisinde Bir İç Hikâye: "Dâstân-ı Bâziga Binti Melik Tâbûr-ı 'Âdî"

İsa IŞIK

Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
https://orcid.org/0000-0003-0470-8180

Özet

Yûsuf u Zelîhâ hikâyesi çok eski tarihlere dayanan bir anlatıdır. Kutsal metinlere konu olmuş gerçeğe dayanan bu hikâye, geniş bir coğrafyada birçok edebî metnin de mevzusu olmuştur. Kuran'da "Yûsuf Kıssası" ayrıntılı olarak anlatılır. Fars edebiyatında Molla Câmî'nin bu konuda yazdığı mesnevi önemli bir yer edinir. Türk edebiyatında en güzel Yûsuf u Zelîhâ mesnevilerinden birini Hamdullah Hamdî yazmıştır. Bu anlamda Türk edebiyatında Hamdullah Hamdî'nin yazdığı mesnevi müstesna bir yerdedir.

Bu çalışmada, Hamdullah Hamdî'nin Yûsuf u Zelîhâ mesnevisinde yer alan "Dâstân-ı Bâziga Binti Melik Tâbûr-ı 'Âdî" başlıklı hikâye incelenmiştir. Bu bölüm 103 beyitten oluşmaktadır. Hikâye, mesnevi formunda yazılmış olup Bâziga'nın ağzından söylenen 5 beyitlik bir gazeli de ihtiva etmektedir. Hikâye, daha Yûsuf'u görmeden ona âşık olan Bâziga'nın aşkını ve onu gördükten sonra bu aşkın dönüşümünü anlatmaktadır. Bu anlatıda Bâziga'nın aşkının beşerî aşktan ilahi aşka doğru evrildiği görülür. Bu bildiride hikâyenin ana hikâye içindeki yeri ve mahiyeti tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mesnevi, Hamdullah Hamdî, Yûsuf u Zelîhâ Mesnevisi, Bâziga Hikâyesi.

A Story within a Story in the Mathnawi of Yûsuf u Zelîhâ: "Dâstân-ı Bâziga Binti Melik Tâbûr-ı 'Âdî"

Abstract

The story of Yûsuf and Zelîhâ is a narrative dating back to ancient times. Based on reality and featured in sacred texts, this story has also been the subject of numerous literary works across a wide geographical area. The story of Yûsuf is recounted in detail in the Qur'an. In Persian literature, Molla Cami's mathnawi on this subject occupies an important place. In Turkish literature, one of the most beautiful mathnawis of Yûsuf and Zelîhâ was written by Hamdullah Hamdî. In this sense, Hamdullah Hamdî's mathnawi occupies a special place in Turkish literature.

This study examines the story titled 'Dâstân-ı Bâziga Binti Melik Tâbûr-ı 'Âdî' in Hamdullah Hamdî's Yûsuf u Zelîhâ mathnawi. This section consists of 103 couplets. The story is written in the form of a mathnawi and also contains a five-verse ghazal spoken by Bâziga. The story narrates Bâziga's love for Yûsuf, whom she fell in love with before even seeing him, and the transformation of this love after she saw him. This narrative shows how Bâziga's love evolves from human love to divine love. This paper discusses the place and nature of the story within the main narrative.

Keywords: Mathnawi, Hamdullah Hamdî, Mathnawi of Yûsuf u Zelîhâ, Bâziga Story.

Havâs-ı Refiâ Sicillerine Göre 17. Yüzyılın İlk Yarısında Gayrimüslim Nikâh Akitleri

İslim ÖTKÜN

Doktora Öğrencisi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı,
https://orcid.org/0000-0001-6728-2792

Özet

Bu çalışma, 1600–1625 yılları arasındaki dönemde Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslimlerin evlilik akitlerini ele almakta ve Eyüp merkezli olarak hazırlanan Havâs-ı Refîa Sicillerini temel kaynak olarak kullanmaktadır. Bu siciller, kadı huzurunda gerçekleştirilen nikâh akitlerini kayda geçirmiş olup, özellikle gayrimüslim kadınların evlilik süreçlerini, mehir miktarlarını, rızalarını ve evliliğe dair şartlarını ortaya koymaktadır. Çalışmanın amacı, 17. yüzyılın ilk yarısında Eyüp ve çevresinde yaşayan gayrimüslim toplulukların aile yapısına ve Osmanlı hukuk sistemi içindeki konumlarına ışık tutmaktır.

Aile, insanlık tarihinin en temel sosyal kurumlarından biridir. Her toplum, kendi örf, adet ve dini kurallarına göre aile kurumunu şekillendirmiştir. Osmanlı toplumu da bu bakımdan İslam hukukunun ve yerel geleneklerin birleştiği bir yapıya sahiptir. Evlilik, bireylerin yalnızca toplumsal değil aynı zamanda dinî bir sorumluluğu olarak görülmüş, bu nedenle de hem toplumsal düzenin hem de ahlaki yapının korunmasında önemli rol oynamıştır. Eski Türklerde "evlenmek" kavramı "ev bark sahibi olmak" olarak ifade edilirken, bark kelimesi kutsal bir mekân anlamı da taşımıştır.

Osmanlı hukuk sistemi, Kur'an-ı Kerim ve toplumun örf-adetlerinden beslenen bir yapıya sahipti. Bu nedenle evlilik, yalnızca bir hukuki işlem değil, aynı zamanda dini bir ritüeldi. İslam hukukunda insanlar iki temel gruba ayrılmıştı: Müslümanlar ve gayrimüslimler. Gayrimüslimler ise kendi içinde müşrikler ve Ehl-i Kitap olarak ikiye ayrılıyordu. Ehl-i Kitap olanlar, yani Yahudi ve Hristiyan topluluklar, Osmanlı toplumunda zımmî statüsünde yer alıyordu. Zımmî, İslam devletiyle bir anlaşma yapmış, can ve mal güvenliği devlet koruması altına alınmış gayrimüslimleri ifade ederdi.

Osmanlı Devleti, zımmîlere İslam hukukuna göre muamele etmiş, onlara din ve kültürlerini yaşama hakkı tanımış, ancak İslam hukuku çerçevesinde bazı sınırlamalar da getirmiştir. Gayrimüslimlerin kendi cemaat mahkemeleri bulunmakla birlikte, kimi zaman nikâh akitlerini kadı huzurunda da gerçekleştirdikleri görülmüştür. Bu durum, Osmanlı'nın farklı dinî gruplar arasında hukuki birlik ve kontrol sağlamaya çalıştığını göstermektedir.

Havâs-ı Refîa Sicilleri, Eyüp ve çevresinde yaşayan gayrimüslimlerin evliliklerine dair çok sayıda örnek sunmaktadır. Kayıtlarda "zımmîye", "nasrânîye", "kıptî", "Ermeni" veya "Yahudi" gibi terimler kullanılmıştır. Çoğu kayıtta "nâm zımmîye" ifadesi tercih edilmiştir. Bu belgelerde, kadı huzurunda yapılan evliliklerin yalnızca Müslümanlara özgü bir işlem olmadığı, gayrimüslimlerin de mahkeme kayıtlarına nikâhlarını geçirdikleri görülmektedir.

Bir örneğe göre, 11 Haziran 1634 tarihli kayıtta, Nasrânî bir kadın olan Mahruze Hatun'un babası Evasip, kızının vekili olarak Eyüp kadılığına başvurmuş ve kızını Müslüman Sacit b. Abdullah ile 200 akçe mehir karşılığında evlendirmiştir. Bu kayıt, Müslüman bir

erkeğin gayrimüslim bir kadınla evliliğine dair Osmanlı hukukunun izin verdiğini göstermektedir. Ancak bunun tersi, yani Müslüman bir kadının gayrimüslim bir erkekle evlenmesi yasaktı. Bunun nedeni, ailenin reisinin erkek olması, çocukların babanın dini üzerine yetişmesi ve İslam'ın yayılmasının bu şekilde sağlanabileceği düşüncesiydi. Gayrimüslimlerin kendi aralarındaki evlilik akitleri de sicillerde kayıtlıdır. Örneğin 20 Ekim 1616 tarihli bir kayıtta, Nasrânî bir kadın olan Küre'nin babası Kika, kızını yine bir zımmî olan Andriye ile evlendirmiştir. Bu tür örnekler, gayrimüslimlerin de kendi dini çerçevelerine göre evlenmekle birlikte, Osmanlı hukuk sisteminden de yararlandıklarını göstermektedir. Osmanlı toplumu çok dinli ve çok kültürlü bir yapıya sahipti. Eyüp ve çevresi de bu kozmopolit yapının örneklerinden biridir. Farklı dinî gruplar aynı mahallelerde yaşayabiliyor, zaman zaman birbirleriyle ticari, sosyal ve hukuki ilişkiler kurabiliyorlardı. Bu durum, Osmanlı'da millet sisteminin dinî aidiyet esasına dayandığını ancak gündelik yaşamda toplulukların birbirine temas ettiğini göstermektedir. Her ne kadar gayrimüslimlerin evlenme, boşanma gibi işlemleri kendi dini mercileri aracılığıyla gerçekleşse de bazı durumlarda kadı mahkemelerine başvurdukları belgelerle sabittir. Kadı huzurunda gerçekleşen bu nikâh akitleri, Osmanlı hukukunun gayrimüslimlere de belirli oranda kapsayıcı bir yönü olduğunu ortaya koymaktadır. Zira evlilik, miras ve nafaka gibi konular dini hukuk çerçevesinde değerlendirilirken, gayrimüslimlerin talepleri gerektiğinde şer'î mahkemelere taşınabilmiştir.

Bununla birlikte, Osmanlı toplumunda Müslüman ve gayrimüslim evlilikleri yaygın değildi. Toplumsal olarak "Müslüman Müslümanla, gayrimüslim gayrimüslimle evlenir" anlayışı hâkimdi. Ancak yine de bazı karma evlilik örneklerine rastlanması, toplumun çok katmanlı yapısının bir göstergesidir.

Sonuç olarak, Havâs-ı Refîa Sicilleri Osmanlı'daki gayrimüslimlerin aile yaşamına dair önemli bilgiler sunar. Bu kayıtlar, Osmanlı hukuk sisteminin yalnızca Müslümanlara değil, gayrimüslimlere de belirli hak ve sorumluluklar tanıdığını, onların evlilik süreçlerini denetim altında tuttuğunu göstermektedir. Eyüp örneği üzerinden bakıldığında, 17. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı toplumunda farklı dinî grupların birlikte yaşadığı, evlilik kurumunun ise hem dinî hem hukuki bir zemin üzerine inşa edildiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eyüp Kadını, Gayrimüslim Kadın, Osmanlı, 17. Yüzyıl, Havâs-ı Refiâ Sicilleri.

Marriage Contracts of Non-Muslims in the First Half of the 17th Century According to the Havâs-i Refiâ Registers

Abstract

This study examines the marriage contracts of non-Muslim communities living in the Ottoman Empire between 1600 and 1625, based on the Havâs-ı Refîa Registers centered in Eyüp. These registers document marriage contracts concluded before the kadı (judge), revealing crucial details about non-Muslim women's marriage processes, dowries, consent, and the conditions set within these unions. The main objective of the research is to shed light on the family structure of non-Muslim communities residing in Eyüp and its surroundings during the first half of the seventeenth century, as well as their legal status within the Ottoman judicial system. Family has always been one of the most fundamental social institutions in human history. Each society has shaped this institution according to its own customs, traditions, and religious rules. Ottoman society reflected a synthesis of Islamic law and local traditions. Marriage, regarded as both a social and religious duty, played a central role in maintaining moral order and social stability. In ancient Turkic culture, the term "to marry" literally meant "to have a home," where "home" carried a sacred connotation.The Ottoman legal system drew from both the Qur'an and local customs. Thus, marriage was not merely a legal transaction but also a religious act. Islamic law divided people into two major groups: Muslims and non-Muslims. Non-Muslims were further divided into mushriks (polytheists) and ahl al-kitab (People of the Book). The latter — Jews and Christians — were recognized in the Ottoman Empire as dhimmīs (protected non-Muslims) who lived under the state's protection in exchange for loyalty and tax obligations. The state granted them the right to practice their faith and traditions but imposed certain legal and social restrictions.Although non-Muslims had their own communal courts, records show that some marriage contracts were also concluded before Muslim judges. This indicates the Ottoman state's effort to ensure legal unity and oversight among different religious groups. The Havâs-ı Refîa Registers contain numerous examples of such cases. Terms like dhimmīye, nasrānīye (Christian woman), qibṭī (Copt), Armenian, and Jew frequently appear in these records. The expression nām dhimmīye ("a woman named Dhimmī") is particularly common, suggesting that marriage registration before a kadı was not limited to Muslims. For example, a record dated June 11, 1634, documents the marriage of Mahruze Hatun, a Christian woman whose father Evasip acted as her guardian, to a Muslim man, Sacit b. Abdullah, for a dowry of 200 akçe. This illustrates that Ottoman law permitted marriages between Muslim men and non-Muslim women, though the reverse — a Muslim woman marrying a non-Muslim man — was prohibited. This restriction was rooted in the patriarchal structure of the family and the belief that children would follow their father's religion, thereby ensuring the spread of Islam. Other entries record marriages between non-Muslims themselves, such as an October 20, 1616 case where a Christian woman, Küre, was married by her father Kika to a Christian man named Andriye. These examples reveal that non-Muslims not only followed their own religious norms but also utilized the Ottoman legal framework when needed.The Ottoman Empire was characterized by a multi-religious and multicultural social structure, and Eyüp was a microcosm of this diversity. Different religious groups coexisted in the same neighborhoods, engaging in commercial, social, and legal interactions. While non-Muslims typically handled matters such as marriage and divorce within

their religious communities, archival evidence shows that some turned to sharī‘a courts, reflecting the inclusiveness of the Ottoman legal system. Marriage, inheritance, and alimony issues were thus managed within a shared legal space that offered a degree of protection and recognition to non-Muslims.Nevertheless, interfaith marriages were not common. The prevailing social norm favored “Muslim with Muslim” and “non-Muslim with non-Muslim” unions. Yet the few mixed marriages recorded highlight the Empire’s complex, layered social fabric.In conclusion, the Havâs-ı Refîa Registers provide significant insight into the family life of non-Muslims in the Ottoman Empire. They demonstrate that the Ottoman legal order, while based on Islamic principles, extended certain rights and protections to non-Muslims and maintained oversight of their marital affairs. The case of Eyüp illustrates that, during the early seventeenth century, the Ottoman society was religiously diverse, and the institution of marriage functioned as both a legal and religious cornerstone of communal coexistence.

Keywords: Women of Eyüp, Non-Muslim Women, Ottoman Empire, 19th Century, Havâs-ı Refîa Court Records.

Oğuz Atay'ın Günlük'ündeki Bazı Tespitleri Tanpınar Üzerinden Okuma Denemesi

İsmail SÜPHANDAĞI

Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
https://orcid.org/0000-0002-6199-3881

Özet

Oğuz Atay'ın Günlük'ü, vefatından on yıl sonra, 1987'de yayımlanır. Günlük'ün ilk kaydı 25 Nisan 1970, son kaydı ise 29 Ocak 1977 tarihini taşır. Günlük'e başladığı sırada Tutunamayanlar'ın yazımı bitmiş, basım süreci başlamıştır. Günlük'ünde belirttiğine göre yazmayı düşündüğü fakat tamamlayamadığı romanına Türkiye'nin Ruhu adını verir. Bunun sınırları ile ilgili de yer yer açıklama yapar. Örneğin roman; Devlet, Toplum ve İnsan adıyla üç bölümden oluşacaktır. Tematik ağırlığı başlığına göre belirlenecek bölümler, birbirinden tümüyle bağımsız olmayacaktır. Bununla birlikte Günlük'te yazarın bir bakıma kendiyle konuşmaları, yeni okuma ve yönelimleri, sonradan bitirdiği bazı eserleri ile ilgili ön belirlemeleri de yer alır. Dolayısıyla Günlük, Atay'ın edebî üretim sürecine dair düşünsel bir arka plan sunar. Söz konusu arka planda yazarın Türkiye'nin Ruhu'na, toplum yapısına, kültürel dokusuna, kurmaca metnin kişileri üzerinden değinileri dikkat çekicidir. Bilhassa ay ya da yıllara sâri bazı kolektif kabullerin sorgusu, kişinin kendiyle mahrem konuşmasına bir yere kadar imkân tanıyan bu edebî türde samimi bir şekilde dile getirilir. Örneğin Tehlikeli Oyunlar'ın kişilerinden Hikmet'in trajedisi yazara göre başına gelen bütün felaketlerin sebebini talihin kudretine bağlamasıdır. Dünyayı ve olayları mitlere bağlı şekilde düşünme ve açıklama, üstelik bunlara da inanma, yazara göre çocuk safiyetinin yetişkin muhayyiledeki görünümüdür. Atay'ın bu iki tespiti, Tanpınar'ın "büyüyü simya yoluyla kolayca mübahın çerçevesine" kabul eden bir zihniyet yorumunu hatıra getirir. Yine Tanpınar'a göre İbn Sina'nın halk muhayyilesinde efsanevi bir kahramana dönüştürülmesi de bu zihniyetin tabiî bir üretimidir. Bu bağlamda iki örnekte görüleceği üzere Atay'ın dikkatimize çarpan bazı gözlem ve tespitlerinin üzerine gitmek istediğimizi, bunları da Tanpınar'ın gözüyle yorumlamaya çalışacağımızı belirtelim.

Anahtar Kelimeler: Oğuz Atay, Tanpınar, Günlük.

An Attempt to Read Some of Oğuz Atay's Observations in His *Diary* through Tanpınar

Abstract

Oğuz Atay's *Diary* (*Günlük*) was published in 1987, ten years after his death. The first entry is dated April 25, 1970, and the last one January 29, 1977. When Atay began writing the diary, *The Disconnected* (*Tutunamayanlar*) had already been completed, and its publication process was underway. According to what he notes in the diary, the novel he planned to write but could not complete was to be titled *The Spirit of Turkey* (*Türkiye'nin Ruhu*). He occasionally provides explanations regarding the structure and scope of this projected work. For example, the novel would consist of three parts: *State*, *Society*, and *Human Being*. Although the thematic focus of each part would correspond to its title, they would not be entirely independent from one another.

At the same time, the *Diary* contains the author's self-conversations, his new readings and intellectual orientations, and his preliminary ideas about some later works he eventually completed. In this sense, the *Diary* provides a kind of intellectual background to Atay's creative process. Within this background, his reflections on *The Spirit of Turkey*, on the structure of society, on cultural patterns, and on these themes as refracted through his fictional characters are especially striking.

In particular, Atay's questioning of certain long-standing collective assumptions—spread across months or even years—appears in this intimate literary form with a sincere tone that allows the writer to speak to himself. For example, according to Atay, the tragedy of Hikmet, one of the characters in *Dangerous Games* (*Tehlikeli Oyunlar*), lies in his tendency to attribute all his misfortunes to the power of fate. To think about and explain the world and events through myths—and even to believe in them—is, for Atay, the persistence of childlike innocence in the imagination of an adult.

These two observations by Atay bring to mind Tanpınar's interpretation of a mentality that "readily accepts magic, through alchemy, into the sphere of the permissible." Likewise, Tanpınar's remark that Ibn Sīnā (Avicenna) was transformed into a legendary hero within popular imagination also points to the natural outcome of such a mentality. In this context, through these two examples, we intend to explore some of Atay's noteworthy insights and to interpret them through Tanpınar's perspective.

Keywords: Oğuz Atay, Tanpınar, *Diary*.

Başkurt Türkçesinde Kullanılmış Olan Arap Harfleri ile Osmanlıcada Kullanılmış Olan Arap Harflerinin Karşılaştırması

Kübra GENÇ

YL Mezunu, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

Özet

Yeryüzünde var olan topluluklar, geçmişten günümüze yazılarını aktarabilmek için alfabeye ihtiyaç duymuşlardır ve yine yeryüzünde birçok dil olduğu gibi birçok da alfabe mevcuttur. Bunlardan birisi de Arap harfleridir. Arap harfleri sadece Arap coğrafyasında değil İslamiyet'in kabulüyle birlikte Türk coğrafyalarında da yer almıştır. Bunlardan birisi bildirimizde ele aldığımız Kıpçak Grubu Türk Lehçelerinden Başkurt Türkçesi birisi ise Oğuz grubu olan Osmanlıca'dır.

Arap alfabesine bakıldığında her harf her sesi karşılamamaktadır. Bu durum Osmanlıca'da da böyledir. Hatta bu alfabenin Osmanlıca'da her harfin sesi karşılamamasının yanında Arapça'daki gibi harekeleri de yoktur. Arapça ve Osmanlıca'daki metinlerde çoğu zaman ünlü harfler sözcüğün metin içerisindeki anlamına göre gelişirken Başkurt Türkçesindeki Arap harfli metinlerde durum böyle değildir. Başkurt Türkçesindeki metinlerde her ünsüz sesin karşılığının olduğu gibi her ünlü harfin de karşılığı vardır. Bunların yanında Rusçadan alınan "ts, w" gibi harflerin de Başkurt Türkçesinde kullanılmış olan Arap harflerinde karşılığı vardır.

Ele aldığımız bildiride üstte belirttiğimiz konular örneklerle genişçe yer almıştır. Konunun açıklığa getirilmesi için çeşitli kaynaklardan da faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Başkurt Türkçesi, Arap Alfabesi, Osmanlıca, Türk Lehçeleri.

Comparison of Arabic Letters Used in Bashkir Turkish and Arabic Letters Used in Ottoman Turkish

Abstract

Societies across the globe have needed alphabets to transmit their writing from past to present, and just as there are many languages on Earth, there are also many alphabets. One of these is the Arabic alphabet. Arabic letters have not only appeared in the Arab world but also in the Turkish world with the adoption of Islam. One of these is Bashkir Turkish, a member of the Kipchak group of Turkish dialects discussed in our report, and the other is Ottoman Turkish, a member of the Oghuz group.

When we look at the Arabic alphabet, not every letter represents every sound. This is also the case in Ottoman Turkish. In fact, not only does this alphabet not represent every sound in Ottoman Turkish, but it also lacks vowel points as in Arabic. While vowels in Arabic and Ottoman texts often develop according to the meaning of the word within the text, this is not the case in Arabic-scripted texts in Bashkir Turkish. In Bashkir Turkish texts, not only does every consonant sound have its equivalent, but every vowel letter has its equivalent. Furthermore, letters such as "ts" and "w" borrowed from Russian also have their equivalents in the Arabic letters used in Bashkir Turkish. The topics mentioned above are discussed in detail in this paper, along with examples. Various sources have also been used to clarify the topic.

Keywords: Bashkir Turkish, Arabic Alphabet, Ottoman Turkish, Turkish Dialects.

Zihin, Tarih ve Kültür: Felsefe Tarihinde Dil

Mehmet Ali YILDIZ

Dr. Öğretim Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi,
https://orcid.org/0000-0002-1737-6245

Özet

Felsefe tarihinde dille ilgili yaklaşımların (teorilerin) seyrine bakıldığında, birbirlerinden ayrıştırılabilir üç aşamadan söz edilebilir. Dilin tarih ve medeniyetle ayrılmaz bir şekilde ilişkilendirilmesi son aşamada mümkün olabilmiştir.

Antik Yunan'dan Erken Modern Döneme

Dil bir sorun olarak ilkin Platon tarafından ele alınmıştır. *Kratylos* diyalogunda o, dilde "adlandırma" tartışması üzerinde durur. Adların doğal mı yoksa uzlaşımsal mı oldukları sorgulanır ve adlandırmanın keyfi olmadığı her adın varlığını nesnesine borçlu olduğu savunulur. Platon, insan zihnini ya da bilgisini anlamak için dile yönelmez. Bu yüzden de, onun 'modern anlamıyla' "dil felsefesi" yaptığı söylenemez. Ruhtaki etkilenimlerin herkeste aynı olduğunu ve dilin ruh hallerini sembolize ettiğini savunan Aristoteles'e göre bu meseleler ruh üzerine çalışmalarla alakalıdır, dil konusuna ait değildir. Öte yandan Aristoteles, Batı geleneğinde ilk defa mantıksal bir dil anlayışı geliştirmişse de, bu dil teorisi psikolojik anlayış içermediği için o da modern anlamda dil felsefesi yapmış sayılmaz.

Ortaçağda Petrus Abelardus nesnelerin özelliklerini tespit edenin, ayırt edenin ve onların doğasını belirleyenin akıl olduğunu kaydeder. Bu faaliyetler neticesinde de zihinsel nosyonlar olan kavramlar ortaya çıkar. Dile anlamını veren de bu zihinsel kavramlardır. Ockhamlı William da benzer şekilde sözcüklerin kavramlara tabi işaretler olduğunu savunmuştur. Burada, Ortaçağ Hıristiyan dünyada dil tartışmalarının daha çok kutsal metin yorumları bağlamında yürütüldüğünü de kaydetmek gerekir. Dilin mükemmel formu kutsal dildir.

Rönesans'ta canlanan hümanizm ile insan doğasına ilgi artınca doğal dilin insan hayatında oynadığı rolle daha fazla ilgilenilmeye başlanmıştır. Geleneksel mantık eleştirilmiş ve dilin pratik kullanımına odaklanılmıştır. Bu dönemde dil felsefi (metafizik ve epistemolojik) sorunların çözümü amacıyla kullanılmamıştır, temel itki pratik ihtiyaçlardır.

Erken Modern Dönemden Yirminci Yüzyıl Ortalarına

F. Bacon için dil öncelikle ve yalnızca bilimsel dildir. Onun zihnin yanılsamaları olarak nitelediği dört idolden biri dille alakalıdır. Bacon önermelerin kurulacağı dilin, sözcüklerden kaynaklı yanılsamalardan arındırılması gerektiğini düşündüğü için ve bu sınırlılıkla dile yaklaşır. T. Hobbes ise dilin uygarlık için gerekli olduğunu kabul eder ve dilin kötüye kullanıldığı durumlara dikkat çeker. Fakat o da dile bilimsel bilgiyle kayıtlı olarak başvurur.

Modern anlamda dili felsefenin gündemine sokan kişi John Locke'dur. O, bilim ile felsefeyi birbirinden ayırarak dil meselesini felsefe içinde konumlandırır. Amacı, bilim yapmak yerine, bilimde kullanılan terimleri araştırıp değerlendirebilecek standartlar sunmaktır. Dolayısıyla, Modern anlamda dil felsefesi Locke ile başlatılabilir. Locke bilgiyi zihinde

temellendirir fakat bunu yaparken klasik zihin-beden sorunuyla ilgilenmez. Dil, insan bilgisinin kapsamını anlayabilmek için önemlidir. Locke'da insan bilgisi önermelerden, önermeler sözcüklerden oluşmaktadır ve sözcükler varlıklarını idelerden alırlar. Yani Locke'da da dil zihinsel kesinlikler (ideler) üzerinden açıklanmaktadır.

Öte yandan Aydınlanma döneminin olgunluk evresinde, dilin tarihselliği savunulmaya başlanmıştır. Romantiklerin ve hermeneutikçilerin katkılarıyla tarih ayrılmaz bir şekilde dil tartışmalarına dahil olmuştur. Fakat, birincisi bu katkılar, kültüre içkin bir dil teorisiyle sonuçlanmamış ve dolayısıyla ikincisi felsefi düşüncede dil-zihin bağı savunulmaya devam etmiştir. Frege, Russel ve birinci dönem Wittgenstein'ın çalışmaları evrensel dil arayışının ürünleri olarak görülebilir. Bu çabalar doruk noktasına Mantıkçı Pozitivistlerle ulaşmıştır.

Yirmin Yüzyılın İkinci Yarısından Günümüze

Yirminci yüzyılın ortalarına yaklaşılırken dahi dil ile kültür ve medeniyet arasındaki ilişkinin, felsefede hâkim söylemin (analitik gelenek) göz ardı ettiği bir şey olduğu söylenebilir. Dil bilgiyi aktaran araca, bilgi zihinsel işlemlere (önerme) indirgenmiş olduğundan insanın yaşam alanı ile dili arasındaki yakın bağlar görmezden gelinmiştir.

Yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise pozitivizmin dili olgulara indirgediği bakış açısı bazı düşünürlerin (Duhem ve Quine gibi) eleştirilerine hedef olmuştur. Fakat taşı gediğine koyacak olan isim ünlü dil filozofu Wittgenstein'dir. İroniktir ki Wittgenstein, kendisinin de beslediği bu dil yaklaşımının zayıflatılmasında ve yeni dil teorilerinin geliştirilmesindeki en etkili isimdir. Wittgenstein dili, zihnin dar ve keskin kalıplarından kurtarmayı başaracak, onu doğal yaşam alanına, toplumun içine salacaktır. Burası, felsefe tarihinde dilin zihnin girdabından ilk defa kurtarılabildiği tarih olarak işaretlenebilir.

Wittgenstein'in dil teorisinin bilimsel dil alanında geçerliğini tesis eden isim ise Thomas Kuhn'dur. Dil kültürün bileşenleriyle ayrılmaz bir bağ içerisinde konumlandırılmış olur. Bu yaklaşım, postmodernist okumaları da tetiklemiş, postmodernizm ise bizi başka bir aşırılığa sürüklemiştir. Tek dil, tek anlam yaklaşımındaki absürtlük, çok dil sonsuz anlam absürtlüğünde boy vermiştir. Dil-kültür ilişkisi tesis edilmiştir ama tartışmalara egemen olan, çoğulculuğun dayattığı anlam belirsizlikleridir.

Son olarak bizi üç asır sonra yeniden, tek bir sembol ya da işlem dizisine dayandırılabilecek evrensel bir dili düşünmeye sevk eden bilişim teknolojilerindeki gelişimlere değinilebilir. Leibniz'in matematik temelli evrensel dil hayali, aynı temele dayanan algoritmalarla işleyen bilgisayar dilinde çağdaş bir hayalet gibi dolaşmaktadır. Bilgisayar teknolojilerindeki baş döndürücü gelişmelerle online çeviri programları ve son yıllarda bunu verileri de analiz ederek kullanan yapay zekanın önerme kurma becerisi düşündürücü ve ürkütücüdür. Dil ve kültüre çoğulcu yaklaşımın zirvesindeyken, yakın gelecekte yüzleşmek zorunda kalacağımız şey, teknik bir pozitivizm mi olacak acaba?

Anahtar Kelimeler: Dil, Dil Felsefesi, Zihin, Tarih, Kültür.

Mind, History and Culture: Language in the History of Philosophy

Abstract

The stories surrounding the evolution of approaches (theories) to language in the history of philosophy can be divided into three distinct phases. It has gradually become possible to link the interplay of language's trajectories with history and civilization.

From Ancient Greece to the Early Modern Period

Language was first addressed as a problem by Plato. In his dialogue Kratylos, he focuses on the debate of "naming" in language. The question of whether names are natural or conventional is raised, and it is argued that naming is not arbitrary, that every name owes its existence to its object. Plato does not turn to language to understand the human mind or knowledge. Therefore, it cannot be said that he engaged in "philosophy of language" in the modern sense. According to Aristotle, who argued that impressions on the soul are the same in everyone and that language symbolizes states of mind, these issues are related to studies of the soul, not language. On the other hand, although Aristotle developed a logical understanding of language for the first time in the Western tradition, he cannot be considered to have done philosophy of language in the modern sense either, as his language theory did not include a psychological understanding.

In the Middle Ages, Peter Abelard noted that it is reason that identifies the properties of objects, distinguishes them, and determines their nature. As a result of these activities, concepts, which are mental notions, emerge. It is these mental concepts that give meaning to language. William of Ockham similarly argued that words are signs subject to concepts. It should also be noted here that language debates in the medieval Christian world were conducted primarily in the context of interpreting sacred texts. The perfect form of language is sacred language.

With the rise of humanism in the Renaissance and the increasing interest in human behavior, a greater interest in the role of natural language in humans began. Traditional logic was unified, and the focus was on the practical use of language. During this period, language was not used for the purpose of communication (metaphysical and epistemological); the primary motivation was practical needs.

From the Early Modern Period to the Mid-Twentieth Century

For F. Bacon, language, and only official language, was first and foremost. One of the four idols he describes as the illusions of his mind relates to language. Bacon approaches language with the aim of purifying the language on which his proposal will be constructed from illusions stemming from length, and within these limits. T. Hobbes, on the other hand, acknowledges the necessity of language for harmony and emphasizes its operational state. However, he too applies it in a way that is limited to the knowledge expressed.

John Locke introduced language into philosophy in the modern sense. He separates science from philosophy, situating the issue of language within philosophy. His aim is not to conduct science, but to provide standards for investigating and evaluating the terms used in science. Therefore, the modern formulation of language can be traced back to Locke. Locke

grounds knowledge in the mind, but in doing so, he does not engage with the classical mind-body problem. Language is crucial for understanding the scope of human knowledge. For Locke, human knowledge consists of propositions and suggestions and derives its existence from ideas. In other words, Locke explains language through the lens of the mental knowledge holder (ideas).

On the other hand, during the mature phase of the Enlightenment, the normality of language began to be defended. It has been incorporated into historical discussions of language in some way through the contributions of Romantics and commentators. However, these contributions did not culminate in a theory of language inherent in culture, and outside of this, ideas continued to defend the language-mind connection. The works of Frege, Russell, and the early Wittgenstein can be seen as products of the search for a universal language. These efforts reached their zenith with the Logical Positivists.

From the Second Half of the Twentieth Century to the Present

Even as the mid-twentieth century approached, the relationship between language, culture, and civilization was something that the dominant discourse in philosophy (the analytical tradition) overlooked. Because language was reduced to a tool for conveying information, and information to mental operations (propositions), the close ties between human life and language were overlooked.

By mid-century, the positivist perspective, which reduced language to facts, became the target of criticism from some thinkers (such as Duhem and Quine). However, it was the renowned philosopher of language, Wittgenstein, who would finally make the most of it. Ironically, Wittgenstein was the most influential figure in weakening this approach to language, which he himself had fostered, and in developing new linguistic theories. Wittgenstein would succeed in freeing language from the narrow and rigid frameworks of the mind, releasing it into the realm of its natural habitat, society. This date can be marked as the first time in the history of philosophy that language was freed from the whirlpool of the mind.

Thomas Kuhn established the validity of Wittgenstein's theory of language in the field of scientific linguistics. Language is positioned in an inextricable bond with the components of culture. This approach has also triggered postmodernist readings, and postmodernism has led us to another extreme. The absurdity of the single language, single meaning approach has morphed into the absurdity of multiple languages with infinite meanings. The language-culture relationship has been established, but the semantic ambiguities imposed by pluralism dominate the discussions.

Finally, we can mention the developments in information technology that have led us to think again, three centuries later, about a universal language based on a single symbol or sequence of operations. Leibniz's dream of a universal language based on mathematics haunts the computer language, which operates on algorithms based on the same foundation, like a contemporary ghost. The dizzying advances in computer technology, online translation programs, and the ability of artificial intelligence to generate propositions by analyzing data in recent years are both thought-provoking and frightening. At the height of a pluralistic approach to language and culture, will we be confronted with technical positivism in the near future?

Keywords: Language, Philosophy of Language, Mind, History, Culture.

Bir Asır Önceki Aile Bireylerimizin Birbirlerine Yönelik Kullandıkları Hitap ve Lakaplar Penceresinden Bir Bakış

Mehmet ULUCAN

Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
https://orcid.org/0000-0001-8445-3127

Özet

Birey ve (içinde yaşadığı) toplum zaman, mekân ve şartlara göre değişmekte, gelişmekte ve yenileşmektedir. Bu yüzden birey, aile ve toplumu bütün yönleriyle bilmek ve tanımak oldukça zor bir o kadar da önemlidir. Bireyi içinde yaşadığı toplum(uy)la beraber, toplumu da din, ahlak, gelenek, görenek vd. özellikler bağlamında kendi dönemi içinde değerlendirmek gerekir. Bunun için en önemli ve elverişli bilgileri dil ve edebiyat ürünleri vermektedir. Dil ve edebiyat ürünleri bireyin, ailenin ve toplumun yaşadığı dönemi en iyi tanıma ve bilme unsur ve imkanlarını barındırmaktadır. Sanat, tarih ve kültürel unsurların sosyal hayatla nasıl iç içe ve ne denli ilgili/bağlantılı olduğunu dil ve edebiyat ürünleri içermekte ve göstermektedir.

Tanzimat'tan cumhuriyete kadarki süreçte aile ve bireylerinin birbiriyle olan ilgi ve ilişkilerini söz konusu dönemin edebî ürünlerinden olan hikâye ve romanlardan öğrenmek mümkündür. Ayrıca farklı ürünlerden de dönemin birey, aile ve toplum yaşamına dair bilgiler elde edilebilmektedir. Özel mektuplar, fert, aile ve topluma yönelik detaylı ve samimi bilgiler içermektedir. Ancak bir döneme ait özel ve genel bilgilerin sadece mektup veya özel mektuplardan değil, bütün yazışmalarından araştırmak ve öğrenmek daha doğrudur. Biz de bu tebliğimizde özellikle Osmanlının son döneminde ve cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan yazışmalardaki aile ve toplum bireylerinin akrabalık ve sosyal ilişkileri ile birbirlerine yönelik kullandıkları hitap ve lakaplarını tespit etmek bu hitap ve lakaplardaki sevgi, saygı, ilgi, ilişki ve irtibatın hangi düzeyde ve nasıl gerçekleştirildiğine dair tespit ve değerlendirmeleri ele aldık.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat, cumhuriyet, birey, aile, toplum, hitap, lakap.

A Look through the Lens of the Names and Nicknames Our Family Members Used for Each Other a Century Ago

Abstract

The individual and the society in which they live change, develop, and renew themselves according to time, place, and circumstances. Therefore, it is both difficult and important to know and understand the individual, the family, and society in all their aspects. It is necessary to evaluate the individual together with the society in which they live, and to evaluate society within its own period in terms of characteristics such as religion, morality, tradition, customs, etc. Language and literary works provide the most important and suitable information for this purpose. Language and literary works contain the elements and opportunities that best enable us to understand and know the era in which the individual, the family, and society live. Language and literary works contain and demonstrate how artistic, historical, and cultural elements are intertwined with and related to social life.

It is possible to learn about the relationships and interactions between families and individuals during the period from the Tanzimat to the republic through stories and novels, which are literary products of that era. Furthermore, information about the lives of individuals, families, and society during this period can also be obtained from other sources. Private letters contain detailed and candid information about individuals, families, and society. However, it is more accurate to research and learn about the specific and general information of a period not only from letters or private correspondence but from all written communications. In this paper, we have identified the kinship and social relationships of family and community members in the correspondence from the late Ottoman period and the early years of the republic, as well as the terms of address and nicknames they used for each other. We have also examined and evaluated the level and nature of the affection, respect, interest, relationship, and connection expressed in these terms of address and nicknames.

Keywords: Reform, republic, individual, family, society, address, nickname.

Niyazi Sabri Ergül'ün Şiirlerinde Malazgirt Zaferi: "Üç Bahar" *

Mehmet Sait AYKAÇ, Metin EREN

Doktora Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,
https://orcid.org/0000-0002-5256-9886

Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
https://orcid.org/0000-0003-3576-6076

Özet

1071 Malazgirt Zaferi, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren yakın dönem Türkiye tarihinin politik-kültürel imgelerinden biri hâline geldi. İmparatorluk sonrası dönemin yeni arayışları arasında özellikle Anadoluculuk akımına mensup isimlerin vurgularıyla ön plana çıkan Malazgirt Zaferi, zaman içerisinde Anadolu'nun yurt olma sürecinin en merkezi imgesi oldu. Malazgirt Zaferi ve etrafında inşa edilen söylem 1950'li yıllarla birlikte yükselişe geçmiştir. Malazgirt Zaferi'nin dokuz yüz yılı anmalarına denk gelen 1971 yılı çok farklı etkinliklere sahne olmuştur. Bu yıla özgü edebi metin üretimi de bu dönemde yoğunlaşmıştır. Bu dönem eser veren isimlerden biri de Niyazi Sabri Ergül'dür. Üç Bahar adlı eseri Anadolu'nun fethinin farklı aşamaları ile ilgili şiirleri olan şairin bu kitabında Malazgirt Zaferi ile ilgili de şiirler yer almaktadır. Niyazi Sabri Ergül ve şiiri üzerine yapılmış herhangi bir inceleme bulunmamaktadır. Bu bildiri, şairin Malazgirt'i merkeze alan şiirlerini şekil özellikleri, tema, imge, edebi sanatlar bakımından incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bildiri ile hem çok bilinmeyen ve üzerine inceleme bulunmayan bir ismin edebi yönünün anlaşılmasına ve Malazgirt söyleminin araştırılması ve anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt, Niyazi Sabri Ergül, Epik.

* Bu bildiri, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından SDK-2025-12035 kodlu "Kültürel Bir İnşa ve İmge Olarak Malazgirt" başlıklı doktora tez projesi kapsamında desteklenmiştir.

The Victory of Malazgirt in the Poems of Niyazi Sabri Ergül: “Three Springs”

Abstract

The 1071 Victory of Malazgirt became one of the political-cultural images of recent Turkish history from the first quarter of the twentieth century onwards. Among the new quests of the post-empire era, the Victory of Malazgirt, which came to the fore with the emphasis of figures belonging to the Anatolianism movement in particular, became the most central image of Anatolia's process of becoming a homeland over time. The discourse built around the Battle of Malazgirt gained momentum in the 1950s. The year 1971, coinciding with the 900th anniversary of the Battle of Malazgirt, witnessed many different events. Literary production specific to this year also intensified during this period. One of the names producing works during this period was Niyazi Sabri Ergül. His work Üç Bahar (Three Springs) is a collection of poems about the different stages of the conquest of Anatolia, and it also includes poems about the Battle of Malazgirt. There are no studies on Niyazi Sabri Ergül and his poetry. This paper aims to examine the poet's poems centered on Malazgirt in terms of their formal characteristics, themes, imagery, and literary techniques. This paper will contribute to the understanding of the literary side of a little-known figure who has not been studied, as well as to the research and understanding of the discourse on Malazgirt.

Keywords: Malazgirt, Niyazi Sabri Ergül, Epic.

Bitlis Yurd Yolu Gazetesi Reklam ve Resmi İlanları Üzerine Bir İnceleme (1938)

Metin EREN, Umut KARACAR

Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, https://orcid.org/0000-0003-3576-6076

Doktora Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, https://orcid.org/0000-0002-9799-7876

Özet

Yerel tarih incelemeleri yakın dönemde üniversitelerin yaygınlık kazanmasıyla yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Yerel tarih incelemelerinde çok çeşitli kaynaklardan veri elde etmek mümkün olmuştur. Seyahatnameler, gazeteler, salnameler, yerel tarihler, hatıra kitapları, yerelde üretilmiş edebi, dini metinler en önemli yazılı kaynaklar arasındadır. Sözlü tarih yöntemleri ile elde edilmiş veriler de yakın dönem yerel tarihini anlamak açısından önemlidir.

Osmanlı'dan günümüze basının gelişmesi ile ilgili geniş bir literatür vardır. 19. yüzyılın ilk yarısında başlayan Türkçe ulusal basını yerel basının izlemesi oldukça geç bir tarihte gerçekleşmiştir. Cumhuriyet sonrası yerel basın Anadolu'nun her tarafında özellikle 1930 sonrası yaygınlaşmaya başlamıştır. Bununla birlikte ilgili gazetelerde ulusal haberlerin ağırlığı yerel haberlerden fazladır. Bitlis'te Cumhuriyet sonrası yayın hayatına başlayan ilk gazete Yurd Yolu'dur. 1938-1944 yılları arasında yayınlanan gazete ulusal ve yerel haberlere yer vermiştir. Yurd Yolu gazetesinde yerelle ilgili haberler beklenenden azdır. Bu nedenle de ilgili gazetelerin yayınlarından yereli anlamak için yerel gazetelerdeki reklam ve ilanları da incelemek faydalı olacaktır. Reklam ve ilanların incelenmesi yoluyla ilgili coğrafya ve çevresindeki hayata ve değişimlere dair bazı detaylara ulaşmak mümkündür.

Bu bildiride Yurd Yolu gazetesinin bir yılı reklam ve ilanlar üzerinden incelenerek yerel yaşama ilişkin çıkarımlarda bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gazete, Yerel, Bitlis, Reklam, Resmi İlan.

An Analysis of Advertisements and Official Announcements in the Bitlis Yurd Yolu Newspaper (1938)

Abstract

Studies on local history have gained momentum in recent times with the proliferation of universities in Türkiye. It has become possible to obtain data from a wide variety of sources in local history studies. Travelogues, newspapers, yearbooks, local histories, memoirs, and locally produced literary and religious texts are among the most important written sources. Data obtained through oral history methods is also important for understanding recent local history.

There is extensive literature on the development of the press from the Ottoman period to the present day. The emergence of the Turkish national press in the first half of the 19th century was followed by the local press at a relatively late date. After the Republic, the local press began to spread throughout Anatolia, especially after 1930. However, national news dominated the relevant newspapers over local news. The first newspaper to begin publication in Bitlis after the Republic was Yurd Yolu. Published between 1938 and 1944, the newspaper covered both national and local news. There were fewer local news items in Yurd Yolu than expected. Therefore, it would be useful to examine the advertisements and announcements in local newspapers in order to understand the local context from the publications of the newspapers in question. By examining advertisements and official announcements, it is possible to uncover certain details about the life and changes in the relevant geography and its surroundings.

Keywords: Newspaper, Local, Bitlis, Adverisement, Official Announcement.

Türk Basınında II. Karabağ Savaşı: İdeolojik Yansımalar ve Medyanın Rolü

Muhammed Elçin NECEF

Dr. Öğr. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi,
https://orcid.org/0000-0002-5245-4368

Özet

II. Karabağ Savaşı, sadece Azerbaycan ile Ermenistan arasında yaşanan bir çatışma olmaktan daha ziyade onun da ötesine geçerek, bölgesel dengeleri etkileyen ve Türkiye'nin dış politik vizyonunu yeniden biçimlendiren önemli bir dönüm noktasıdır. Türkiye'nin Azerbaycan'a verdiği askerî, diplomatik ve medya desteği; sadece jeopolitik çıkarlarla değil, tarihsel ve kültürel bağlarla da gerekçelendirilmiştir. Bu bağlamda Türk medyası, savaş süresince hem haber üreticisi hem de söylem kurucu bir aktör olarak öne çıkmıştır.

Bu çalışma, II. Karabağ Savaşı sırasında Türk basınının olayları nasıl çerçevelediğini, hangi ideolojik temalar üzerinden kamuoyuna aktardığını ve bu sürecin toplumsal algı ve siyasal kimlik üretimi üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle "milliyetçilik", "kardeşlik", "tarihi sorumluluk" gibi söylemlerin basındaki görünürlüğü; medya içeriğinin salt bilgi verme işlevinin ötesine geçerek, politik meşruiyet üretiminde nasıl işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

Önümüzdeki sayfalarda sunulan analiz; gazete haberlerinden görsel medya materyallerine, devlet destekli medya organlarından bağımsız platformlara kadar geniş bir örneklem üzerinden yürütülmüştür. Amaç, savaşın yalnızca cephede değil; ekranlarda, manşetlerde, görsellerde ve söylemlerde nasıl yürütüldüğünü ve kazanıldığını göstermektir.

Bu bağlamda, çalışmanın temel katkısı, medya söylemi ile dış politika arasındaki ilişkiyi anlamak ve Türkiye'nin bölgesel krizler karşısındaki iletişim stratejilerini değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: II. Karabağ Savaşı, Türk medyası, Dış politika, Milliyetçilik.

The Second Karabakh War in the Turkish Press: Ideological Reflections andthe Role of the Media

Abstract

The Second Nagorno-Karabakh War transcended a mere conflict between Azerbaijan and Armenia, emerging as a critical turning point that significantly impacted regional dynamics and reshaped Turkey's foreign policy vision. Turkey's military, diplomatic, and media support for Azerbaijan was justified not only by geopolitical interests but also by historical and cultural ties. Within this context, the Turkish media played a dual role during the conflict, acting both as a news producer and a discourse constructor.

This study aims to analyze how the Turkish press framed the events of the Second Nagorno-Karabakh War, through which ideological themes these narratives were conveyed to the public, and how this process influenced social perception and the construction of political identity. Particularly, the visibility of discourse elements such as "nationalism," "brotherhood," and "historical responsibility" in the media reveals how media content functioned beyond mere information dissemination to actively produce political legitimacy.

The analysis presented herein is based on a broad sample, ranging from newspaper reports to visual media materials, and encompassing both state-affiliated media outlets and independent platforms. The objective is to demonstrate that the war was waged and won not only on the battlefield but also across screens, headlines, visuals, and discourses.

In this regard, the principal contribution of this study is to elucidate the symbiotic relationship between media discourse and foreign policy, and to critically assess Turkey's communication strategies in the face of regional crises.

Keywords: Second Nagorno-Karabakh War, Turkish media, foreign policy, nationalism.

Mensubiyet Bildiren +gil Ekinin Kökeni Üzerine Bir Değerlendirme

Muhammed İkbâl GÜLER

Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Özbekistan Taşkent Cihan Dilleri Üniversitesi,
https://orcid.org/0000-0002-8315-3998

Özet

Bu çalışmada; isimlere gelerek aile, akrabalık veya yakınlık anlamı taşıyan isimler türeten +gil ekinin kökeni hususunda bir değerlendirme yapılacaktır. Türkçedeki tek şekilli eklerden oluşu, ünlü ve ünsüz uyumlarına uymadığı gerekçeleriyle +gil ekinin muhtelif araştırmacılar tarafından sonradan ekleştiği belirtilmiştir. Lâkin yapılan çalışmalarda +gil ekinin hangi kelimeden ekleşmiş olabileceğine dair belirtilen tespitler, yazılı kaynakların şahitliğinden ziyade araştırmacıların kurmuş oldukları farklı bağlantılar üzerinden izah edilmiştir.

Bu çalışmada; öncelikle literatürde mensubiyet bildiren +gil ekine dair yapılmış çalışmaların izleri sürülecek, akabinde ilgili ekin kökeninin 1477 yılında kaleme alınmış olan *Kıssa-i Anter* adlı eserin ikinci cildinde tespit edilen "igil" kelimesi olabileceği ileri sürülecektir. Hem *Kıssa-i Anter*'in ikinci cildinin muhtelif nüshaları, hem bir tercüme eser olan *Kıssa-i Anter*'in Arapçası olan *Sîretu'l-Anter*, hem de *Derleme Sözlüğü*'nün şahitliğinde "igil" kelimesinin mensubiyet anlamında kullanıldığı ve +gil mensubiyet ekinin ekleşmeden önceki hâli olduğu üzerine bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: +gil, igil, iyin, Kıssa-i Anter, mensubiyet.

A Reassessment of the Origin of the Affiliation Suffix +gil in Turkish

Abstract

This study re-examines the origin of the Turkish suffix +gil, which attaches to nominal bases to derive nouns expressing family, kinship, or group affiliation. Owing to its monosyllabic structure and its failure to conform to the rules of vowel and consonant harmony, several scholars have regarded +gil as a secondary formation that emerged through the process of grammaticalization at a later stage. Nevertheless, earlier discussions concerning the possible lexical source from which +gil may have evolved have primarily relied on speculative analogies rather than on attested linguistic data from historical sources.

This paper first examines the major scholarly approaches to the affiliative suffix +gil in the existing literature. It then proposes that the lexical origin of this suffix may plausibly be traced back to the word “igil,” attested in the second volume of Qıssa-i Antar, a Turkish narrative composed in 1477. Drawing upon evidence from multiple manuscript witnesses of this volume, from Sīrat al-ʿAntar—the Arabic source text of Qıssa-i Antar—as well as from the Derleme Sözlüğü (Dialect Dictionary of Turkish), the study argues that igil functioned as a lexical item denoting “affiliation” or “belonging.” Consequently, it is suggested that the modern suffix +gil represents the grammaticalized form of this earlier lexical element.

Keywords: +gil, igil, iyin, Qıssa-i Antar, affiliation, grammaticalization.

Klasik Türk Şairlerinin Bir Hayal Aracı Olarak Çadır

Murat ASLAN

Arş. Gör. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
https://orcid.org/0000-0001-8376-3780

Özet

Göçebeliğin en önemli unsurlarından biri olan çadır, Orta Asya Türkleri için günlük hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. İslamiyetin kabulünden sonra yerleşik hayata geçen Türkler için de çadır, askeri seferlerde ve göçlerde kullanılması dolayısıyla önemini korumaya devam etmiştir. Yapıldığı malzeme ve şekil dolayısıyla Türk kültüründe çadırın pek çok çeşidi bulunmaktadır. Çadırların Osmanlı Döneminde inşa edilen cami ve medrese gibi mimari eserlere kubbe biçiminde tesir ettiği de öne sürülmektedir. Türk kültürünün mühim öğelerinden biri olan çadırın klasik Türk edebiyatına yansıması olağan bir durumdur. Asırlar boyunca şairler şiirlerinde çadırdan hem gerçek anlamıyla hem de benzerlik ilişkisi dâhilinde bahsetmişlerdir. Konu bakımından kesin sınırlara sahip olan klasik Türk şiirinde şairler neredeyse her unsuru bir hayal malzemesi olarak ele almışlar ve buradan hareketle çeşitli şairane ifadeler meydana getirmişlerdir. Çadır da söz konusu unsurlardan biri olarak dikkat çekmektedir. Yaklaşık iki yüz divan üzerinde yapılan çalışmada şairlerin çadırı –gerçek anlamının dışında- ağaç, âh, akıl, amel, aşk, ateş, ay, ayvatüyleri, bahar, yeşillik, bahçe, beden, ben, bulut, çiçek, dünya, gece, gündüz, göğüs, gökyüzü, gönül, göz, gözyaşı, güneş, hayal, hikmet, icaz, İslam, istek, kabarcık, Kadir gecesi, kar, kaş, kelle, kucak, meşhed, nazım, nefis, ömür, saadet, saç, tüy, ümit, vergi, vücut, yara ve zulüm karanlığıyla ilişkili olacak şekilde kullanarak son derece renkli hayaller oluşturdukları görülmüştür. Bu hayallerin genel olarak çadırın türüne, rengine ve şekline dayanarak kurulduğu anlaşılmıştır. Bu bildiride çadır gibi basit bir unsurun klasik Türk şairlerinin elinde nasıl geniş anlamlara ulaştığı, renkli hayallere ve ilginç benzetmelere konu olduğu; örnek beyitlerin tanıklığıyla ele alınacaktır. Böylece klasik Türk edebiyatı geleneğinin kültürel öğeleri ele alış biçimine ve çağrışıma dayalı şiir anlayışına dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Türk kültürü, çadır, söz sanatları, benzetme.

Tent as a Tool of Imagination of Classical Turkish Poets

Abstract

The tent, one of the most important elements of nomadic life, is an integral part of daily life for the Central Asian Turks. For the Turks who adopted a settled life after the adoption of Islam, the tent continued to maintain its importance due to its use in military expeditions and migrations. Many types of tents exist in Turkish culture due to their material and shape. It is also suggested that tents influenced architectural structures such as mosques and madrasas built during the Ottoman period, in their dome-like form. It is common for the tent, a crucial element of Turkish culture, to find its reflection in classical Turkish literature. For centuries, poets have mentioned the tent in their poems, both literally and through analogies. In classical Turkish poetry, which has strict subject matter boundaries, poets have treated almost every element as a material for imagination and, based on this, have created various poetic expressions. The tent stands out as one of these elements. A study of approximately two hundred divans has revealed that poets, in addition to its literal meaning, use the word tent in associations with tree, sigh, mind, deed, love, fire, moon, moon feathers, spring, greenery, garden, body, cloud, flower, world, night, day, breast, sky, heart, eye, tear, sun, imagination, wisdom, Islam, desire, bubble, Laylat al-Qadr, snow, eyebrow, head, mashhad, soul, life, happiness, hair, feather, hope, body, wound, and the darkness of oppression, creating extremely colorful fantasies. It has been understood that these fantasies are generally based on the type, color, and shape of the tent. This paper will examine how a simple element like a tent, in the hands of classical Turkish poets, attained a broad range of meanings and became the subject of vivid imagery and intriguing metaphors, using exemplary couplets as a testament. This will draw attention to the way the classical Turkish literary tradition handles cultural elements and its evocative approach to poetry.

Keywords: Classical Turkish Literature, Turkish culture, tent, figures of speech, simile.

The Engineered Desire: Systemic Exploitation in *Maggie: A Girl of the Streets*[*]

Murat ÇAN

Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
https://orcid.org/0000-0002-7655-5649

Abstract

Capitalism manipulates desire to exploit people and destroy personal and societal systems. It portrays desire as an escape from one's surroundings, turning people into compulsive followers of capitalist ideals, which first seems positive but eventually exhausts them. Maggie's tragic trajectory exemplifies this dynamic: her impoverished and unstable family background deepens her vulnerability, pulling her further into capitalism's destructive grip. Moreover, her gendered position—marked by a need for compassion, love, and protection—makes her particularly susceptible to manipulation, as these very emotions are commodified within the capitalist system. Thus, capitalism not only generates chaos but also produces malleable social subjects who internalize its illusory promises.

Crucially, Maggie's downfall cannot be reduced to environmental determinism or moral failure alone. While scholars have extensively analyzed the novel's naturalism, morality, and gender dynamics, less attention has been paid to how desire interacts with the emerging capitalist value system of the urban landscape. This study contends that Maggie's fate is tied to the deceptive promise of upward mobility perpetuated by early consumer capitalism. Her desire is not only an innate impulse but also a socially engineered construct, fueled by constant exposure to unattainable wealth. In this way, capitalism manufactures aspiration, ensuring systemic inequality by sustaining desires it can never truly fulfill. While this dynamic can be observed in theoretical terms, Crane dramatizes it concretely through Maggie's relationship with Pete, which embodies the illusory promises of capitalist desire.

Crane uses Maggie's connection with Pete to show how capitalist desire destroys. Maggie, who lives in poverty and insecurity, sees Pete as a symbol of comfort, elegance, and liberation from conventional conventions. Consumer culture and romantic idealization have molded this yearning into a social illusion. Pete represents the illusory promises of capitalist modernity: he rejects religion and morals, granting Maggie freedom from her family's judgment. However, this supposed rescue quickly becomes social and cultural punishment. Maggie is stigmatized and dies for her immoral quest of love and mobility. Maggie becomes a scapegoat for a hypocritical society that excuses desirous relationships but punishes female desire, unlike Pete. Her breakdown shows how capitalism greed and gendered double standards create victims who feel guilty and accept punishment for wanting more.

Keywords: desire, gender, capitalism, moral judgement, social exploitation.

[*] Bildiri İngilizce sunulmuştur.

Kurgulanmış Arzu: *Sokak Kızı Maggie*'de Sistematik Sömürü

Özet

Kapitalizm, arzuyu kendi çıkarları doğrultusunda manipüle ederek hem bireyleri sömürür hem de toplumsal yapıları yıpratır. Arzu, mevcut koşullardan bir kurtuluş imkânı olarak sunulduğunda, bireyler kapitalist ideallerin peşinde koşan bağımlı özneler haline gelirler. Ancak bu süreç, umut vaat eder gibi görünse de nihayetinde tükenişle sonuçlanır. Maggie'nin yoksulluk ve istikrarsızlıkla şekillenen geçmişi, onun savunmasızlığını artırarak kapitalizmin yıkıcı etkisine daha da açık hale getirir. Şefkat, sevgi ve korunma arzusuyla biçimlenen cinsiyet temelli konumu ise, bu duyguların kapitalist sistemde metalaştırılması nedeniyle onu manipülasyona elverişli kılar. Böylece kapitalizm, yalnızca kaos üretmekle kalmaz; yanılsamalı vaatlerini içselleştiren, yönlendirilebilir toplumsal özneler de üretir.

Maggie'nin çöküşü, yalnızca çevresel belirlemecilikle ya da bireysel ahlaki çöküşle açıklanamaz. Her ne kadar araştırmacılar romanın natüralizmini, ahlaki boyutunu ve toplumsal cinsiyet dinamiklerini kapsamlı biçimde incelemiş olsalar da arzunun yükselen kapitalist değer sistemiyle kent ortamında nasıl kesiştiği üzerinde daha az durulmuştur. Bu çalışma, Maggie'nin kaderinin, erken dönem tüketim kapitalizminin sürdüğü sahte yükselme vaadine bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Onun arzusu yalnızca içsel bir dürtü değil, aynı zamanda ulaşılmaz zenginlik imgelerine sürekli maruz bırakılarak inşa edilen toplumsal bir kurgudur. Bu şekilde kapitalizm, hiçbir zaman gerçekten tatmin edemeyeceği arzuları canlı tutarak sistematik eşitsizliği yeniden üretir. Teorik düzeyde kavranabilen bu dinamik, Crane'in anlatısında Maggie'nin Pete ile ilişkisi üzerinden somutlaştırılır; Pete, kapitalist arzunun aldatıcı vaatlerini cisimleştirir.

Crane, Maggie'nin Pete ile kurduğu bağı, kapitalist arzunun yıkıcı doğasını göstermek için kullanır. Yoksulluk ve güvensizlik içinde yaşayan Maggie, Pete'i rahatlığın, inceliğin ve geleneksel kalıplardan kurtuluşun bir simgesi olarak görür. Tüketim kültürü ve romantik idealleştirme, bu arzuyu toplumsal bir yanılsamaya dönüştürmüştür. Pete, kapitalist modernitenin aldatıcı vaatlerini temsil eder: dini ve ahlaki değerleri reddederek Maggie'ye ailesinin yargısından kurtulma imkânı sunar. Ancak bu sözde kurtuluş, kısa sürede toplumsal ve kültürel bir cezaya dönüşür. Maggie, aşk ve toplumsal hareketlilik arayışındaki ahlaksızca görülen çabası nedeniyle damgalanır ve ölür. Maggie, arzuluyu ilişkiyi mazur gören fakat kadın arzularını Pete'inkinden farklı olarak cezalandıran ikiyüzlü bir toplumun günah keçisine dönüşür. Onun yıkılışı, kapitalist hırs ile toplumsal cinsiyet temelli çifte standartların, daha fazlasını isteme cesareti gösteren bireyleri nasıl suçlu hissettirdiğini ve cezalandırılmayı kabullenmeye zorladığını gözler önüne serer.

Anahtar Kelimeler: arzu, toplumsal cinsiyet, kapitalizm, ahlaki yargı, toplumsal sömürü.

Modernleşme Sürecinde Klasik Bir Ses: Ömer Fahrî Bey ve *İncilâ-yı Dil* Adlı Eseri

Mustafa KILIÇ

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Eski Türk Edebiyatı, https://orcid.org/0000-0002-8708-3042

Özet

Osmanlı Devleti'nin son dönemleri, edebiyat alanında Klasik Türk Şiiri geleneğinin etkisini yavaş yavaş yitirdiği, buna karşılık modern edebiyat anlayışının edebî çevrelerde belirginleştiği bir dönüşüm sürecini yansıtır. Bu dönemde klasik tarzda şiir yazmayı sürdüren şairler, geleneğin son temsilcileri olarak dikkat çekerler. Bu şairlerden biri de, edebiyat tarihi çalışmalarında ismi neredeyse hiç anılmayan Ömer Fahrî Bey'dir. Bu bildiride, II. Abdülhamit döneminde yaşamış ve Klasik Türk Şiiri geleneğini 20. yüzyıl başlarına taşıyan Ömer Fahrî Bey'in hayatı ve *İncilâ-yı Dil* adlı eseri ele alınacaktır.

Ömer Fahrî Bey'in hayatına ve eserlerine ilişkin bilgiler oldukça sınırlıdır. Hakkındaki tek kaynak, Mehmed Zeki Pakalın'ın *Sicill-i Osmânî Zeyli* adlı eserinde, Salih Sâim Unar'ın notlarına dayanarak aktardığı kısa bir biyografidir. Buna göre, 1882 yılında İstanbul'da doğan Ömer Fahrî Bey çeşitli memuriyetlerde bulunmuş, sanatkâr yönüyle de tanınmış ve 1911 yılında henüz 28 yaşındayken vefat etmiştir. Günümüze ulaşan tek eseri, 1896'da Matba'a-i Bahriye'de basılan *İncilâ-yı Dil* adlı şiir kitabıdır. Eserin sonunda başka eserlerinin adları yer almakla birlikte, bunların hiçbiri yayımlanmamıştır. *İncilâ-yı Dil*'in mukaddimesinde verilen bilgiye göre bu şiir kitabı iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Sultan II. Abdülhamit'e övgü mahiyetinde yazılmış kaside, mesnevi ve tarih kıt'aları yer alırken; ikinci bölümde aşk, ölüm ve tabiat gibi bireysel temaların işlendiği gazel ve kıt'alar bulunmaktadır.

Bu bildiride, *İncilâ-yı Dil*'de yer alan yirmi dört manzume, şekil özellikleri ve tematik unsurlar bakımından metin inceleme yöntemiyle ele alınacaktır. Çalışmanın amacı, Ömer Fahrî Bey'in hayatı ve edebî şahsiyetini merkeze alarak, Klasik Türk Şiiri'nin son evresinde gelenek ve modernleşme arasındaki etkileşimi değerlendirmektir. Bu bağlamda *İncilâ-yı Dil*, konu, tür ve biçim açısından dönemin edebî dönüşümünü yansıtan bir örnek olarak incelenecek; hakkında sınırlı bilgiler bulunan bir şair ve eseri akademik bir bakış açısıyla değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Şiiri, Ömer Fahri Bey, İncilâ-yı Dil, II. Abdülhamit.

A Classical Voice in the Process of Modernization: Ömer Fahrî Bey and His Work Titled *İncilâ-yı Dil*

Abstract

The late period of the Ottoman Empire reflects a process of transformation in which the tradition of Classical Turkish Poetry gradually lost its influence in the field of literature, while the understanding of modern literature became distinct in literary circles. In this period, poets who continued to write in the classical style drew attention as the last representatives of the tradition. One of these poets is Ömer Fahrî Bey, whose name is hardly ever mentioned in studies of literary history. In this paper, the life of Ömer Fahrî Bey -who lived during the reign of Abdülhamid II and carried the tradition of Classical Turkish Poetry into the early twentieth century- and his work titled İncilâ-yı Dil will be addressed.

Information regarding the life and works of Ömer Fahrî Bey is quite limited. The only source about him is a brief biography that Mehmed Zeki Pakalın relates, based on the notes of Salih Sâim Unar, in his work *Sicill-i Osmânî Zeyli*. Accordingly, Ömer Fahrî Bey, born in Istanbul in 1882, served in various official posts, was also known for his artistic side, and passed away in 1911 at the age of only twenty-eight. His only work to have survived to the present is the poetry book *İncilâ-yı Dil*, printed at Matba'a-i Bahriye in 1896. Although the titles of other works appear at the end of the book, none of these were published. According to the information given in the preface of *İncilâ-yı Dil*, this poetry book consists of two sections. In the first section are qasidas, mathnawis, and chronogram kıt'as written in praise of Sultan Abdülhamid II; in the second section are ghazals and kıt'as in which individual themes such as love, death, and nature are treated.

In this paper, the twenty-four poems included in *İncilâ-yı Dil* will be examined by means of textual analysis in terms of formal characteristics and thematic elements. The aim of the study is to evaluate the interaction between tradition and modernization in the final phase of Classical Turkish Poetry by focusing on the life and literary persona of Ömer Fahrî Bey. In this context, *İncilâ-yı Dil* will be analyzed as an example reflecting the literary transformation of the period in terms of subject, genre, and form; and a poet and his work about whom limited information is available will be assessed from an academic perspective.

Keywords: Classical Turkish Poetry, Ömer Fahrî Bey, İncilâ-yı Dil, Abdülhamid II.

Kulp İlçesinde Yaşayan Geleneksel El Sanatları

Nail ESMER, Fırat TAŞ

YL Öğrencisi, Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
https://orcid.org/0009-0003-0896-5552

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
https://orcid.org/0000-0002-0944-175

Özet

İnsanlar tarih boyunca yaşamlarını kolaylaştıracak araç gereçlerin üretimi içerisinde olmuşlardır. Bunun için pratik, taşınabilir ve işlerini daha rahat yapabilecekleri aletlerin yapımı ve bunların geliştirilmesi için çaba göstermişlerdir. Bu çalışmalar sonucunda bulundukları coğrafi şartlara uygun ve erişimi kolay olan ağaç, taş, toprak, maden vb. doğal kaynakları kullanarak çeşitli aletler elde etmişlerdir. Uzun vadede bu çalışmalar ustaların ellerinde gelişerek toplumların kültür birikimlerini yansıtan, geleneksel el sanatlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

El sanatları bir toplumun beğenisini, yaşam biçimini ve kültürünü yansıtan öğelerdir. Bu öğeler kültürel etkileşimi sağlayarak geleneksel mirasımızın geçmişten günümüze aktarılmasını sağlamaktadır. Usta-çırak ilişkisi sayesinde nesilden nesile aktarılan bu sanatlar günümüze kadar ulaşmayı başarmışsa da teknolojinin gelişmesi, toplumsal ihtiyaçların değişmesi, köyden kente göç, ekonomik gelişmeler vb. durumlar el sanatlarına olan ilgiyi, ihtiyacı azaltmıştır. İhtiyacın azalması üretimi etkilemiş ve zamanla bu meslekler durma (yok olma) noktasına gelmiştir.

Diyarbakır'ın Kulp ilçesinde el sanatları büyük oranda azalmış ancak geleneksel yöntemlerle az da olsa üretim devam etmektedir. Tarihi boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan ilçe, geleneksel el sanatları açısından da önemli bir mirasa sahiptir. Bu el sanatları, bölgenin tarihini, kültürünü ve coğrafi özelliklerini yansıtan önemli unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. İlçenin dağlık bir coğrafyaya sahip olması, kışların uzun ve sert geçmesi geleneksel yöntemlerle üretilen el sanatları üretimine olan ihtiyacı artırmış ve günümüzde de geleneksel yöntemlerle üretilen el sanatlarının varlıklarını devam ettirmesini sağlamıştır. İlçede ihtiyaçlar dâhilinde halen geleneksel yöntemlerle hedik (lekan), kara saban, minyatür kara saban, sepet, tahta çit, keklik tuzağı, kar küreği vb. ürünler ustalar tarafından üretilmektedir.

Bu çalışmamızda Diyarbakır'ın Kulp ilçesinde üretilen el sanatları tespit edilmiş ve el sanatlarının hammadde ve araç gereçleri ile üretim aşamaları incelenmiş, çalışmaların aşamaları fotoğraf çekilerek belgelenmiş, geleneğin temsilcileri olan ustalar tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kulp, el sanatları, kültürel miras.

Traditional Handicrafts Livıing in Kulp District

Abstract

Throughout history, people have been engaged in the production of tools and equipment to make their lives easier. To this end, they strived to create and develop tools that were practical, portable, and made easier for their work. As a result of these efforts, they crafted various tools using natural resources such as wood, stone, soil, and minerals, which were suitable for their geographical conditions and readily accessible. Over time, these crafts evolved in the hands of master craftsmen, giving rise to traditional handicrafts that reflect the cultural heritage of societies.

Handicrafts are elements that reflect a society's taste, lifestyle, and culture. These elements facilitate cultural interaction, ensuring the transmission of our traditional heritage from the past to the present. While these crafts, passed down from generation to generation through the master-apprentice relationship, have survived to the present day, technological advancements, changing social needs, rural-urban migration, economic developments, and other factors have diminished the interest in and demand for handicrafts. This diminished demand impacted production, and over time, these crafts came to a standstill (or extinction).

Handicrafts have significantly diminished in the Kulp district of Diyarbakır, but a small amount of production continues using traditional methods. Having hosted various civilizations throughout its history, the district also possesses a significant heritage in terms of traditional handicrafts. These handicrafts stand out as important elements reflecting the region's history, culture, and geographical characteristics. The district's mountainous terrain and long, harsh winters have increased the need for traditional handicrafts and ensured their continued existence today. To meet the needs of the district, craftsmen still produce traditional products such as hedik (lekan), black plows, miniature black plows, baskets, wooden fences, partridge traps, snow shovels, and more.

This study identifies handicrafts produced in the Kulp district of Diyarbakır, examines the raw materials and tools used in the craft, as well as the production stages. Photographs were taken to document the various stages of production, and the craftspeople who represent the tradition were introduced.

Keywords: Handle, handicrafts, cultural heritage.

Duruş Noktası Epistemolojisi (*Standpoint Epistemology*) Tarih Yazımını Nasıl Etkiledi?

Nefise BARAK ABAT

Arş. Gör. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü,
https://orcid.org/0000-0001-7268-2010

Özet

Bu sunumda, feminist epistemolojinin önemli yaklaşımlarından biri olan "duruş noktası epistemolojisi" görüşünün tarih yazımını nasıl etkilediği ve metodolojik olarak tarih yazımına nasıl katkı sağladığını göstermek amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, ilk olarak "duruş noktası epistemolojisi"nin temel tezleri ve hangi bağlamda ortaya çıktığı ele alınacaktır. Devamında, bu görüşün tarih yazımını nasıl etkilediği incelenecek ve tarih yazımına olan metodolojik katkıları bilim tarihindeki örnekler üzerinden sunulacaktır.

İkinci dalga feminizm hareketi, bilgi üretim süreçlerinde ve bilimsel pratiklerde de kadınların konumu üzerine düşünmeyi beraberinde getirmiştir. 1970'li yıllarda kadınların bilimde ve bilgi üretim süreçlerindeki faaliyetlerinin tarihteki yetersiz temsilleri üzerine tartışmalar artmış ve bu alandaki feminist eleştiriler kuvvetlenmiştir. Akabinde, 1970'li yılların sonlarında bu tartışmalar ekseninde feminist epistemoloji bir disiplin olarak şekillenmeye başlamıştır. Sunumun ana eksenini oluşturan "duruş noktası epistemolojisi" kavramı ise feminist epistemoloji içerisinde, bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır.

"Duruş noktası epistemolojisi"nin önemli tezlerinden birisi "konumlu bilgi" görüşüdür. Donna Haraway'ın ortaya koyduğu bu tez, bilgi ve bilgi üretim süreçlerinin daimî olarak toplumsal konumlarla yani cinsiyet, sınıf, ırk ve kültürel kimlik vb. noktalarla ilişki bir biçimde şekillendiğini öne sürer. Bu tez, nesnellik ve evrensellik kavramlarının yeniden tanımlanmasını gerekli kılar. Çünkü klasik epistemolojideki gibi evrensel ve nesnel bir bilgiden söz etmek mümkün değildir. "Duruş noktası epistemolojisi"nin bir diğer tezi ise epistemik ayrıcalık kavramına dayanır. Epistemik ayrıcalık, dezavantajlı ve marjinal grupların, hem kendi konumlarını ve hâkim düzeni gözlemleme hem de bilgi üretme süreçlerinde belli bir avantaja sahip olduklarına işaret eder.

"Duruş noktası epistemolojisi"nin, tarih yazımına da önemli etkileri olmuştur. Tarih yazımı çalışmaları ekseninde, hem tarihi kimin yazdığı, kimlerin tarihinin yazıldığı veya yazılmadığına dair sorular hem de tarihçinin hangi kaynakları kullandığı, bilgiyi hangi varsayımlarla ve yanlılıklarla ortaya koyduğu tartışma konusu olmuştur. Postkolonyal tarih yazımının da gelişmesiyle ezilen ve sömürülen halkların, madunların ve alt sınıfların da tarihi yazılmaya başlanmış, klasik tarih yazımının nesnellik ve evrensellik iddiaları sorgulanmış ve tarihin başka türlü de olabileceği fikri kuvvetlenmiştir.

Tüm bu yazılanlar ışığında sunumumda "duruş noktası epistemolojisi" bağlamında değişen tarih yazımı ele alınacak ve bilim tarihinden örneklerle bu değişim somutlaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarih Yazımı, Duruş Noktası Epistemolojisi, Konumlu Bilgi, Feminist Epistemoloji.

How Did Standpoint Epistemology Affect Historiography?

Abstract

This presentation aims to demonstrate how the perspective of "standpoint epistemology," one of the key approaches within feminist epistemology, has influenced historiography and contributed methodologically to it. To this end, the fundamental theses of "standpoint epistemology" and the context in which it emerged will first be examined. Then, the ways in which this perspective has shaped historiography will be explored, and its methodological contributions will be illustrated through examples from the history of science.

The second wave of the feminist movement brought with it reflections on the position of women in knowledge production and scientific practices. In the 1970s, discussions about the historical underrepresentation of women in science and knowledge production grew more intense, and feminist critiques in this area gained strength. By the late 1970s, feminist epistemology had begun to take shape as a discipline within the context of these debates. The concept of "standpoint epistemology," which forms the main axis of this presentation, emerged within feminist epistemology.

One of the central theses of "standpoint epistemology" is the notion of "situated knowledge." This idea, put forward by Donna Haraway, argues that knowledge and its production are always shaped in relation to social positions such as gender, class, race, and cultural identity. It calls for a redefinition of objectivity and universality, since universal, position-independent knowledge—as assumed in classical epistemology—is not possible. Another key thesis of "standpoint epistemology" is the concept of epistemic privilege. This refers to the idea that disadvantaged and marginalized groups have a certain advantage in observing both their own position and the dominant order, as well as in contributing to knowledge production.

Standpoint epistemology has also had significant effects on historiography. It raised questions such as: Who writes history? Whose history is recorded—or left out? Which sources do historians rely on, and with what assumptions and biases? With the development of postcolonial historiography, the histories of oppressed and exploited peoples, the subalterns, began to be written. The claims of objectivity and universality in classical historiography were challenged, and the idea that history could be told differently gained strength.

Considering these developments, my presentation will address the transformation of historiography in the context of standpoint epistemology and will illustrate this transformation with examples from the history of science.

Keywords: Historiography, Standpoint Epistemology, Situated Knowledge, Feminist Epistemology.

Tandoğan Köyünde (Muş) Konuşulan Zazacada Soru Zamirleri: Bingöl ve Varto Varyasyonları Karşılaştırması

Nevzat ANUK

Arş. Gör. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü,
https://orcid.org/0000-0002-1712-5083

Özet

Muş ili, tarih boyunca çok etnili ve çok dilli bir yerleşim alanı olarak dikkat çekmiştir. Bu dilsel çeşitlilik, Muş'un sosyal dokusuna çok katmanlı bir kimlik ve temas alanı kazandırmıştır. Bugün de Muş dil, kültür ve etnisite bakımından en zengin geçiş bölgelerinden biri olma özelliğini sürdürmektedir. Muş'ta 40'tan fazla köyde Kürtçenin Zazaca lehçesinin konuşulduğu bilinmektedir. Bu köylerin büyük çoğunluğu Varto ilçesinde olmakla birlikte Muş ile Bingöl-Solhan sınırında birkaç Zaza köyü olduğu bilinmektedir. Tüm bu köylerden farklı olarak Tandoğan Köyü etrafında Zazaca konuşan başka hiçbir köyün bulunmadığı merkez köylerden biridir.

Bu çalışma, Muş merkeze bağlı Tandoğan köyünde konuşulan Zazacada soru zamirlerinin biçimsel ve işlevsel özelliklerini, Bingöl ve Varto Zazacası varyasyonlarıyla karşılaştırmalı bir yaklaşımla incelemektedir. Tandoğan köyü, Zazaca ile Kurmanci arasında yer alan bir dil geçiş alanında konumlanmakta olup çevresinde; Kurmanci, Türkçe, Arapça ve Çerkezce gibi dillerin hâlen konuşulduğu; çokdilli bir bölgedir. Bu dilsel çevre, Zazacanın yerel kullanımına biçimsel, anlamsal ve söz dizimsel düzeyde zengin etkiler bırakmıştır. Araştırmanın amacı, Tandoğan Zazacasında kullanılan *"kam", "çi (çinê)", "ça", "çend", "se"* gibi soru zamirlerinin yerel biçim varyasyonlarını belirleyerek bu özellikleri Bingöl ve Varto Zazacası ile karşılaştırmalı biçimde değerlendirmektir. Saha verileri, köydeki ana dili Zazaca olan konuşurlarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ve doğal konuşma kayıtları yoluyla toplanmıştır. Bulgular, Tandoğan Zazacasının hem arkaik biçim özelliklerini koruduğunu hem de çokdilli temas ortamının etkisiyle yeni kullanımlar geliştirdiğini göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, Zazacanın Muş–Bingöl–Varto hattındaki diyalektolojik çeşitliliğini daha ayrıntılı biçimde belgelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Zazaca, Tandoğan, soru zamiri, sosyolinguistik.

Interrogative Pronouns in Zazaki Spoken in Tandoğan Village (Muş): A Comparative Study of Bingöl and Varto Varieties

Abstract

The province of Muş has historically stood out as a multiethnic and multilingual settlement area. This linguistic diversity has endowed Muş's social fabric with a multilayered identity and a complex field of cultural contact. Even today, Muş remains one of the richest transitional regions in terms of language, culture, and ethnicity. It is known that the Zazaki dialect of Kurdish is spoken in more than forty villages across Muş. While the majority of these villages are located in the Varto district, there are also several Zaza villages along the Muş–Bingöl–Solhan border. Unlike these other villages, Tandoğan Village is one of the central villages in which there are no other Zazaki-speaking settlements in its immediate surroundings.

This study examines the formal and functional properties of interrogative pronouns in the Zazaki spoken in Tandoğan Village (a settlement within the Muş province), adopting a comparative approach with the Bingöl and Varto varieties of Zazaki. Tandoğan Village is situated within a linguistic transition zone between Zazaki and Kurmanji, surrounded by communities where Kurmanji, Turkish, Arabic, and Circassian are still spoken—making it a highly multilingual region. This linguistic environment has exerted rich influences on the local use of Zazaki at the formal, semantic, and syntactic levels. The aim of the research is to identify local form variations of interrogative pronouns such as *"kam", "çi (çinê)", "ça", "çend" and "se"* used in Tandoğan Zazaki, and to evaluate these features comparatively with those found in Bingöl and Varto Zazaki. Field data were collected through semi-structured interviews and natural speech recordings with native Zazaki speakers in the village. The findings indicate that Tandoğan Zazaki both preserves archaic structural features and develops new usages under the influence of the multilingual contact environment. In this respect, the study provides a more detailed documentation of the dialectal diversity of Zazaki across the Muş–Bingöl–Varto region.

Keywords: Zazaki, Tandoğan, interrogative pronoun, sociolinguistics.

Muş Halkevi Öncülüğünde Dördüncü Dil Bayramı Kutlamaları (1936)

Nevzat ERDOĞAN

Öğr. Gör. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu,
https://orcid.org/0000-0002-0017-0144

Özet

Dil meselesi, Erken Cumhuriyet yıllarında üzerinde önemle durulan konulardan biri olmuştur. Atatürk'ün bizzat öncülük ettiği ve yön verdiği millî dil politikasının kurumsal çerçevede yürütülmesi amacıyla 12 Temmuz 1932 tarihinde Türk Dili Tetkik Cemiyeti kuruldu. Türk dilini yabancı sözcüklerin etkisinden kurtarmak ve öz Türkçe terimlerin tespitini yapmak hem yurt içinde hem de yurt dışında konferanslar düzenleyerek Türk dilini dünyaya tanıtmak Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin başlıca faaliyetleri olmuştur. Atatürk'ün teşviki ve desteği ile cemiyetin düzenlediği dil kurultayları, Türk dilinin gelişimi ve öz Türkçe bir lisanının inşası için bilimsel bir metodun sistematik hale gelmesi açısından oldukça önemlidir. Kurultayların ilkini İstanbul'da 26 Eylül 1932 tarihinde gerçekleştiren cemiyet, bu tarihin aynı zamanda her yıl ülke genelinde "Dil Bayramı" olarak kutlanmasını kabul etmiştir. Bu karar gereği her yıl Halkevleri aracılığıyla tüm illerde kutlama etkinlikleri yapılmıştır. Dil Bayramı'nın kutlandığı illerden biri de Muş olmuştur. Bu bildiri, 1936 yılında Muş Halkevi'nde yapılan dördüncü Türk Dil Bayramı kutlama töreni programını, yapılan konuşmaları, okunan şiirleri, törene katılanları ve kutlamada yapılan etkinlikleri konu edinmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Dil Bayramı, Muş, Halkevi.

Fourth Language Day Celebrations Led by the Mus People's House (1936)

Abstract

The language issue was one of the topics that received significant attention during the early years of the Republic. The Turkish Language Research Association was established on July 12, 1932, with the aim of implementing the national language policy, which Atatürk himself pioneered and directed, within an institutional framework. The main activities of the Turkish Language Research Society were to free the Turkish language from the influence of foreign words and to identify native Turkish terms, as well as to introduce the Turkish language to the world by organizing conferences both at home and abroad. The language congresses organized by the society with Atatürk's encouragement and support were crucial in establishing a systematic scientific method for the development of the Turkish language and the construction of a pure Turkish language. The society held its first congress in Istanbul on September 26, 1932, and decided that this date would also be celebrated as “Language Day” throughout the country every year. In accordance with this decision, celebrations were held in all provinces every year through the People's Houses. One of the provinces where Language Day was celebrated was Mus. This paper covers the program of the fourth Turkish Language Day celebration held at the Muş People's House in 1936, the speeches made, the poems read, the participants in the ceremony, and the activities carried out during the celebration.

Keywords: Turkish Language Research Society, Language Day, Mus, People's House.

Güfte Mecmualarında Rüzgâr Esintisi

Nur Zeynep ÇATALBAŞ

YL Mezunu, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı,

https://orcid.org/0000-0002-4454-4582

Özet

Klasik Türk şiiri sosyal hayatın unsurlarını bünyesinde bulunduran zengin bir edebiyattır. Şiirlerin bestekârlar tarafından bestelenmesi bu unsurları sözlü musikiye taşır. Güfte mecmuaları geleneksel müziğimizin büyük bölümünü oluşturan sözlü eserlerin güftelerinin kaydedilmesiyle müziğe güfte teşkil eden edebî eserin –genelde şiir- zamanımıza gelmesini sağlamıştır. Klasik Türk şiirinde rüzgâr, doğal bir hava olayı anlamının yanı sıra sosyal ve kültürel bağlamda yeni anlamlar kazanmış bir semboldür. Farsça kökenli olan "rûzgâr" kelimesi sözlük anlamı olan "zaman, an" anlamının yanında Türkçedeki "yel" anlamıyla da kullanılmakta olup bu kullanımlar şiirde çoklu anlam tabakalarının oluşmasına sebep olmuştur. Güfte mecmualarında "rüzgâr" aşk, hasret, ayrılık vb. duygularla; bağ, bahçe, meclis vb. mekânlarla, bazı hayvanlarla birlikte kullanılır. Rüzgâr, eserek sevgilinin kokusunu, sevgilisinden âşığa haber getiren bir ulak görevi görür. Bu bakımdan genelde olumlu anlamda kullanılan bir mefhum olup âşık tarafından yolu gözlenir. Sevgilisine kavuşamayan âşığa sevgiliden, haber, koku vb. âşığın hasretini dindirecek vasıtaları âşığa ulaştıran aracı görevi gören rüzgâr âşığın bazen en büyük tesellisidir. Sabah esen sabâ rüzgârı (bâd-ı sabâ, bâd-ı seher) sevgilinin uyandığını âşığa haber verir. Aynı zamanda rüzgârın esmesi, sevgilinin kokusunun âşığa ulaşması, bahar vaktinin geldiğini, sevgilinin evinden dışarı çıktığını bildirir. Bu âşık için çok önemli bir haberdir çünkü sevgilisiyle buluşması, onu görmesi ihtimali vardır. Kimi zaman sevgilinin ardından onun rüzgârını takip eden âşık bu yolda canını verecek olsa da sevgiliye ulaşmak için her şeye değer. Rüzgâr ses çıkarması yönüyle kendi musikisini yapar. Bu çalışmada Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu Numara: 2193'te kayıtlı olan "Mecmû'a-ı Makâmât Be-Kavl-i Mûsikiyyât" adlı güfte mecmuasında "rüzgâr" mefhumunun kullanımı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: güfte, mecmua, rüzgâr.

A Breeze of Wind in Lyrics Magazines

Abstract

Classical Turkish poetry is a rich literary tradition that encompasses elements of social life. The musical setting of poems by composers transfers these social and cultural elements into the vocal music tradition. Lyric magazines, which record the lyrics of the majority of our traditional musical repertoire, have ensured that these literary works -mostly poems- reach the present day. In this context, the breeze motif, beyond its literal meaning, acquires symbolic significance in social and cultural terms. The Persian-derived term “rûzgâr”, “which literally means “time” or “period”, also conveys notion of “wind”, creating multiple layers of meaning in poetry. In lyric anthologies, the “breeze” ,is often associated with love, missing, parting, gardens, gatherings and occasionally animals. Functioning as a messenger, the wind carries the scent of the beloved or conveys messages from the beloved to the lover, generally bearing a possitive connocation. The morning breeze informs the lover of the beloved’s awakening, the arrival of spring or going outside, providing hope for a potential meeting. While following the beloved’s wind may endanger the lover, it remains a valued guide. Furthermore, the wind itself produces a form of music through its sound. This study examines the use of the concept of 'wind' in the song anthology entitled *Mecmû’a-ı Makâmât Be-Kavl-i Mûsikiyyât*, registered as number 2193 in the Turkish Manuscripts Collection of the Konya Mevlânâ Museum Library.

Keywords: lyrics, magazine, breeze.

Halide Edip Adıvar'dan Adalet Ağaoğlu'na Türk Romanında Entelektüel Kadın Kahramanın Dönüşümü

Nurcan ANKAY KARDAŞ

Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,

https://orcid.org/0000-0003-3810-1993

Özet

Entelektüellik, eğitimli, duyarlı, toplumunun sorumluluğunu taşıyabilecek bireyi niteler. Entelektüel birey, bir aydın olmakla birlikte, toplumunun sözcüsü olabilmeyi üstlenecek bir bilince ve sorumluluk duygusuna sahiptir. Entelektüelin Türk romanında birçok karşılığı bulunur. Bihruz Bey'den Ahmet Cemil'e, Ahmet Celal'den Selim Işık'a uzanan ve daha birçoklarını içeren bu isimler, sorumluluk ve temsil durumunda benzer hassasiyetler gösterirler. Türk romanında bilhassa aydın ve entelektüel karakterlerin temsillerinin erkekler üzerinden yapıldığı görülür. Kadın karakterlere bakıldığında ise iki yazar dikkat çeker: Halide Edip Adıvar ve Adalet Ağaoğlu. Bir devrin dönüşümünde yer alan ve bu dönüşümde duruşları ile görünür kılınan Rabia, Zeyno ve Aysel karakterleri hem bir toplumu hem bir dönüşümü temsil etmeleri bakımından irdelenmesi gereken isimlerdir. Aynı zamanda ideale dönüşü de temsil eden bu isimler, varoluşlarını, kadın kimlikleri ile tanımlarlar. Kamusal kimlikleri ile de dikkat çeken bu kahramanlar, yazarlarının da entelektüel duruşunu taşırlar. Bu bildiri, Türk romanında entelektüel kadın kahramanın dönüşümünü Halide Edip Adıvar ve Adalet Ağaoğlu isimleri üzerinden yorumlamaya çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halide Edip Adıvar, Adalet Ağaoğlu, entelektüel, kadın.

From Halide Edip Adıvar to Adalet Ağaoğlu: The Transformation of the Intellectual Female Hero in Turkish Novels

Abstract

Intellectuality characterizes an educated, sensitive individual capable of bearing the responsibility of their society. The intellectual individual, while being an enlightened person, possesses the consciousness and sense of responsibility to take on the role of spokesperson for their society. The intellectual has many counterparts in Turkish novels. From Bihruz Bey to Ahmet Cemil, from Ahmet Celal to Selim Işık, and many others, these names show similar sensitivities in terms of responsibility and representation. In Turkish novels, it is seen that the representations of enlightened and intellectual characters are made through men. When looking at female characters, two writers stand out: Halide Edip Adıvar and Adalet Ağaoğlu. The characters Rabia, Zeyno, and Aysel, who were part of a period of transformation and made visible by their stance during this transformation, are names that need to be examined in terms of their representation of both a society and a transformation. At the same time, these names, which also represent a return to the ideal, define their existence through their female identities. These heroines, who also attract attention with their public identities, carry the intellectual stance of their authors. This paper will attempt to interpret the transformation of the intellectual female heroine in Turkish novels through the names of Halide Edip Adıvar and Adalet Ağaoğlu.

Keywords: Halide Edip Adıvar, Adalet Ağaoğlu, intellectual, woman.

Bulgaristan Sahası Deliorman Bölgesi Türk Ağzından *Derleme Sözlüğü*'ne Katkılar

Nurcihan GÜNEŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı,
https://orcid.org/0000-0002-9275-0196

Özet

Kuzeydoğu Bulgaristan'da, sınırları kesin olmamakla birlikte Tuna, Beli (Ak) Lom ve Pravadi Çayı vadileriyle çevrili bir bölge olan Deliorman Bulgaristan'daki en büyük azınlık grubunu oluşturan Türklerin yoğun biçimde yaşadığı bir bölgedir. Bölgede konuşulan Türk ağzı Macar Türkolog Nemeth'in sınıflandırmasına göre Doğu Rumeli Türk ağızları grubunda yer alır. Bu çalışmada, *Örneklerle Deliorman Türk Ağzı Sözlüğü*'nde kayıtlı, *Derleme Sözlüğü*'ne katkı sağlayabilecek nitelikteki sözcük ve deyimler incelenmiştir. Çalışmanın amacı hem Türkiye Türkçesi ağız araştırmalarına hem de Bulgaristan sahasında yürütülecek ağız çalışmalarına katkı sağlamaktır. Deliorman Türk ağzına ait söz varlığı, Türk Dil Kurumunun çevrim içi erişime açtığı derleme ve ağız sözlükleri üzerinden karşılaştırmalı olarak sorgulanmış ve elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Sözlükte yer almayan ya da Deliorman ağzında farklı anlamlarla kullanılan sözcük ve deyimlerin tanımları yapılmış, bunlar örnek cümlelerle desteklenmiş. Ayrıca Türkçe ve Bulgarca arasında yapılan geçişler neticesinde ortaya çıkan karma yapıların günlük konuşma dilinde kullanıldığı bu bölge ağzının yazı dilinden ayrılan fonetik özellikleri de transkripsiyon işaretleri kullanılarak belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ağız araştırmaları, Bulgaristan, Deliorman Türk Ağzı, Derleme Sözlüğü, Söz Varlığı.

Contributions to the Compilation Dictionary of the Bulgarian Region Deliorman Area from the Turkish Perspective

Abstract

In northeastern Bulgaria, Deliorman is a region surrounded by the valleys of the Danube, Beli (Ak) Lom, and Pravadi River, although its borders are not clearly defined. It is an area densely populated by Turks, who constitute the largest minority group in Bulgaria. The Turkish dialect spoken in the region belongs to the Eastern Rumelia Turkish dialect group according to the classification of Hungarian Turkologist Nemeth. This study examines words and expressions recorded in the Deliorman Turkish Dialect Dictionary with Examples that could contribute to the Compilation Dictionary. The aim of the study is to contribute to both Turkish dialect research in Turkey and dialect studies to be conducted in Bulgaria. The lexical inventory of the Deliorman Turkish dialect was queried comparatively through the compilation and dialect dictionaries made available online by the Turkish Language Institution, and the data obtained was evaluated. Definitions were provided for words and expressions not included in the dictionary or used with different meanings in the Deliorman dialect, supported by example sentences. Furthermore, the phonetic features of this regional dialect, which differ from the written language and are used in everyday speech as a result of transitions between Turkish and Bulgarian, have been indicated using transcription symbols.

Keywords: Dialect studies, Bulgaria, Deliorman Turkish Dialect, Compilation Dictionary, Lexical Inventory.

Erken 20. Yüzyıldan Günümüze *İslam Sanatı Tarihi*nin Türkiye Serüveni

Ömer Faruk GÜNENÇ

Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, https://orcid.org/0000-0002-7283-0105

Özet

İslam Sanatı, Batı toplumlarının dinamikleriyle icat edilmiş bir bilgi nesnesi olarak ifade edilebilir. 18. yüzyıldan bugüne söylemsel dönüşümlerin, kurumsal yapılanmaların ve aktörlerin karmaşık ilişkiselliğinde şekillendiği belirtilebilir. 18. yüzyıl sonrası yoğun oryantalist çalışmaların bir mirası olarak dünya sergileriyle, müzelerle, koleksiyonlarla, belgelemelerle, arkeolojik, sanatsal, mimari ve siyasal iddiaların gerilimli evrenini işaret ettiği söylenebilir. Osmanlı/Türkiye bağlamında, bu epistemik problemin alımlanışı ve/veya bir coğrafyadan başka bir kültür evrenine transfer edilişi söz konusudur. Bir yandan, 20. yüzyıl ilk çeyreği ile Alman oryantalizminin içinde konumlanan sanat tarihçilerinin üretimleri transfer edilir. Diğer yandan Osmanlı/Türk aktörlerinin Batılı sanat tarihi metinleri (Fransızca, İngilizce) ile yüzleşmelerinde ortaya çıkan bir alımlama süreci deneyimlenir. Osmanlı müzeleri ve İstanbul Üniversitesinde 1943'te kurulan Sanat Tarihi Kürsüsü erken kurumsal çabalar listesine eklenebilir. Bu sorunsalın Anadolu'daki izini sürmek için, 1900-2025 yıllarını kapsayan ve matbu eserler özelinde hazırladığım Türkçe bir bibliyografya incelemesi birtakım bulgular ortaya koyabilir. Bazıları şu şekilde belirtilebilir: 20. yüzyıl ilk yarısı kısır bir dönemdir. Birkaç matbu eser haricinde üretim bulmak zordur. Türk aydınlarının *Türk Sanatı*nın icadına harcadıkları yoğun ideolojik mesai neticesinde, neredeyse *İslam Sanatı*nın yüzüne bile bakılmaz. Bu dönemde Diez, Migeon, Toprak ve Ülken isimleri karşımıza çıkar. 1950-2000 yılları arasında görece genişlemeye başlayan bir yazın alanı görünür olmaya başlar. Sanat/mimarlık tarihi alanında yetişmeye başlayan Türk aktörlerden Yetkin, Aslanapa, İpşiroğlu, Erginsoy, Cansever, Kuban ve Çam listenin bir kısmını oluşturur. Aynı zamanda Grabar, Nasr ve Mandel çevirileri bu dönemde yapılır. 2000'den bugüne ise neredeyse bir patlama yaşanır. Türkiye'nin siyasal ve toplumsal dönüşümü ile de ilişkilendirilebilecek bu dönemde, 20. yüzyılda üretilen metinsel hacmin iki katı kadar bir üretim yapılır. Bu metinlerin kabaca üçte birlik kısmını da çeviriler oluşturmaktadır. 20. yüzyıl başlarından günümüze, çeviri/alımlama yordamıyla transfer edilen sadece metinsel kurgular değildir, kavramsal repertuvarlar, düşünce biçimleri, tarihyazımsal modeller, zaman-mekân kavrayışları ve araştırmacı habitusları da alımlanır. Ulus devletin kurulmasıyla İslam Sanat Tarihi çalışmalarının, geriye dönük *İslamileştirmek*, *Türkleştirmek* ya da bu iki damarın yer yer birbiri lehine ikinci plana itilerek üretilen *Türk-İslam Sanatı*nın yerli-yurtlu kılınma istencinde, ideolojik yüklerle geçmişin araçsallaştırılmasına hizmet ettirilmek istendiği de saptanmalıdır. Özetle bu çalışmanın amacı, erken 20. yüzyıldan bugüne Türkiye'deki *İslam Sanatı Tarihi* çalışmalarının tarihsel seyrini analiz etmektir. Aktörler, kavramlar, tarihyazımsal sorunsallar ve modeller, araştırmacı habitusları ve alanda çalışma yapmanın zorlukları incelenerek, bir alanı tarihselleştirme denemesi yapılacaktır. Kronolojik bir olguya indirgeme yatkınlığına mesafe alınarak, alanın düşünsel topografyasına bir katkı sunmak hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Sanatı, Türk Sanatı, Tarihyazımı, Osmanlı, Türkiye.

The History of Islamic Art Studies in Turkey from the Early 20th Century to the Present

Abstract

Islamic Art can be conceptualized as an epistemic object invented within the dynamics of Western societies. Since the eighteenth century, it has been shaped through discursive transformations, institutional formations, and the complex interactions of multiple actors. As a legacy of post-eighteenth-century Orientalist scholarship, world exhibitions, museums, and collections marked the emergence of a contested sphere shaped by archaeological, artistic, architectural, and political claims. Within the Ottoman/Turkish context, the reception and transfer of this epistemic problem into a different geography became a central issue. On one hand, the works of art historians embedded in German Orientalism were transferred with the beginnig of 20th century; on the other, Ottoman/Turkish intellectuals engaged with Western art-historical texts in French and English, leading to a process of selective appropriation. Early institutional efforts, such as Ottoman museums and the founding of the Department of Art History at Istanbul University in 1943, marked the initial phases of local engagement. This study follows the problem through a bibliographic survey of printed works between 1900 and 2025 in Turkey. The findings suggest that the first half of the twentieth century was largely barren, with only a handful of publications produced, as Turkish intellectuals devoted their ideological energies to the invention of "Turkish Art," leaving Islamic Art largely overlooked. Figures such as Diez, Migeon, Toprak, and Ülken were limited voices in this period. From 1950 to 2000, the field gradually expanded, with contributions from Turkish scholars such as Yetkin, Aslanapa, İpşiroğlu, Erginsoy, Cansever, Kuban, and Çam, alongside translations of Grabar, Nasr, and Mandel. After 2000, the field witnessed almost explosive growth, producing nearly twice the textual volume of the entire twentieth century, with roughly one-third consisting of translations. What was transferred through the process was not only textual content, but also conceptual repertoire, historiographical models, and scholarly habitus. The study argues that since the establishment of the nation-state, Islamic Art History in Turkey has been deeply entangled with ideological projects—whether to Islamic, Turkish, or synthesize both—often mobilizing the past for nationalist purposes. Ultimately, the aim is to analyze the history of Islamic art studies in Turkey by examining its actors, concepts, historiographical problems, and methodological models, while resisting reduction to a mere chronology. Instead, the research seeks to contribute to mapping the intellectual topography of the field.

Keywords: Islamic Art, Turkish Art, Historiography, Ottoman, Turkey.

Direnişin ve Yıkımın Ekseninde Moğolların Afganistan Tecrübesi (1219-1222)

Ömer GÜRDAL

Arş. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Genel Türk Tarihi ABD,
https://orcid.org/0000-0002-0317-5987

Özet

Tarihsel bir olayın zaman ve mekânı, sadece kendi dönemi ve coğrafyasıyla sınırlı kalmayıp sonraki kuşakların zihin dünyalarındaki sınırların niteliğine göre yeniden şekillenmektedir. Örneğin; günümüzdeki Irak adlı bölge ile yaklaşık sekiz yüz yıl önce Irak diye tabir edilen bölge(ler) arasında semantik bir tezat vardır. Hatta meseleyi daha lokal ölçekte ele alacak olursak; bugün Diyarbakır denilen şehir ile bundan yine birkaç yüz yıl önceki Diyâr-ı Bekr'in ihtiva ettiği sınırlar arasındaki fark oldukça şaşırtıcı mahiyettedir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün olmakla beraber çalışmamızın odağı olan bugünün Afganistan coğrafyası da bu somut kaideden istisna tutulamaz. Nitekim binlerce yıldır pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış, pek çok kavme geçiş güzergahı olmuş ve pek çok istilaya maruz kalmış bu coğrafyanın, bugünün insanının zihninde ihtiva ettiği sınırlar ile çalışmamızın konusu olan 13. yüzyılın ilk yarısında ihtiva ettiği sınırlar birbirinden oldukça farklıdır. Öyle ki bugün Afgan ülkesinin sınırlarını teşmil eden şehirlerin birçoğu, ilgili dönemde farklı ülkelere ve bölgelere nisbet edilmiştir. Fakat tarihçinin hitap ettiği zamanın "şimdi ve gelecek" olması hasebiyle, tarihçi de tarihsel mekânda yaşanan bir olayı, mevcut kuşakların zihin dünyalarındaki sınırların niteliğine göre yeniden dizayn etmek durumundadır.

1219-1222 yılları arasında Cengiz Han (Timuçin)'ın önderliğinde gerçekleşen Moğol istilası, yalnızca Orta Asya steplerini değil, Avrasya'nın uçsuz bucaksız kara parçalarını ve Orta Doğu'nun siyasî-medenî merkezlerini de kapsayan çok boyutlu bir yayılım göstermiştir. Bu süreçte söz konusu bölgelerde telafisi kısa vadede mümkün olmayan büyük maddi kayıplar yaşanmıştır; pek çok şehir, 13. yüzyıla kadar süregelen jeopolitik önemini yitirmiş, ekonomik ekosistemleri alt üst olmuş ve batıya (ilk etapta bu istila ile henüz tanışmamış bölgelere) doğru muazzam bir nüfus hareketi yaşanmıştır. Bu bağlamda Moğol istilası, zikrettiğimiz bölgelerdeki siyasî, ekonomik ve toplumsal konjonktürü telafisi mümkün olmaz şekilde dönüştürmüştür. Avrasya'nın merkezî coğrafyası ile Orta Doğu'nun sınır kuşağı arasında yer alan ve stratejik bir geçiş sahası olan günümüz Afganistan'ı da bu istila ile en derin şekilde muhatap olan yerlerden birisidir. Bu temasın sonucu, çoğu yerde olduğu gibi bu coğrafyada da "yıkım" olmuştur. Fakat Afganistan, istilacı güçler için kazanımları olan bir bölge olmasının yanında, "direniş" ekseninde alternatif kazanımları da istilacılarına hazırlamıştır.

Çalışmamızın amacı, 1219-1222 yılları arasında cereyan eden Moğol istilasının günümüz insanının zihninde beliren "Afganistan" sınırları içindeki mahiyetini ve bu bölgenin dinamikleri üzerindeki etkilerini kapsamlı biçimde değerlendirmektir. Literatürdeki "Afganistan Tarihi" başlığını taşıyan kitaplarda, genellikle sınırlı biçimde ele alınan Moğol Dönemi Afganistan'ına nazaran bu çalışmada, dönemin kaynakları ve modern literatür birlikte değerlendirilerek Afganistan'ın Moğollarla ilk temasları ayrıntılı biçimde incelenecektir. Afganistan'ın Moğol istilasının en yoğun direniş sahalarından biri olması ve bu direnişin istilacı

güçlere verdiği alternatif kazanımlar bu çalışmanın ele aldığı konular arasında olup bu bağlamda müdafilerin askerî savunma stratejileri üzerinde de özellikle durulmuştur. Bu yönleriyle bu çalışma, ilgili dönemin siyasî ekseninde Afganistan'ı tarih sahnesinde yeniden konumlandırmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Moğollar, Moğol İstilası, Direniş, Yıkım.

The Mongol Experience in Afghanistan within the Axis of Resistance and Destruction (1219–1222)

Abstract

The time and space of a historical event are not confined to their own era or geography; they are continuously reshaped through the mental boundaries constructed by succeeding generations. For instance, there exists a semantic disparity between the territory known today as Iraq and the region referred to as Iraq some eight centuries ago. On a more localized scale, the difference between the city now called Diyarbakır and the extent of Diyâr-ı Bekr a few centuries earlier is equally striking. Although similar examples could easily be multiplied, the geography of present-day Afghanistan -at the center of this study- cannot be exempted from this historical principle. Having hosted numerous civilizations, served as a passageway for various peoples, and endured countless invasions over millennia, Afghanistan's perceived boundaries in the modern mind differ greatly from those that defined it in the first half of the thirteenth century. Many of the cities that today constitute the Afghan state were, in that period, attributed to other polities and regions. Yet, since history ultimately speaks to the "present and the future," the historian, too, is compelled to reinterpret events of the past in accordance with the mental geographies of contemporary generations.

Between 1219 and 1222, the Mongol invasion under the leadership of Chinggis Khan (Temüjin) unfolded as a multidimensional expansion that encompassed not only the Central Asian steppes but also the vast landmass of Eurasia and the political-cultural centers of the Middle East. During this process, the affected regions suffered extensive material devastation that could not be remedied in the short term: numerous cities lost the geopolitical prominence they had preserved up to the thirteenth century, economic networks collapsed, and a massive westward migration emerged toward areas that had not yet experienced the invasion's reach. In this sense, the Mongol advance irreversibly reshaped the political, economic, and social landscape of these regions. Lying between the central geography of Eurasia and the frontier zone of the Middle East, and functioning as a strategic corridor, present-day Afghanistan was among the territories most profoundly exposed to this incursion. As elsewhere, the immediate consequence of this encounter was destruction; yet Afghanistan, while representing a valuable conquest for the Mongol forces, simultaneously generated -along the axis of resistance- alternative and adverse outcomes for the invaders themselves.

This study aims to provide a comprehensive evaluation of the nature of the Mongol invasion (1219–1222) within the boundaries of "Afghanistan" as conceived in the modern imagination, and of its impact on the region's dynamics. Unlike the "Mongol Period in Afghanistan" sections, which are generally addressed only briefly in works titled History of Afghanistan, this study undertakes a detailed examination of Afghanistan's first encounters with the Mongols through a joint reading of period chronicles and modern scholarship. The fact that Afghanistan represented one of the most intense arenas of resistance during the Mongol invasion, and that this resistance produced alternative outcomes -unfavorable to the invaders- is among the principal issues discussed here; in this regard, special attention is devoted to the military defense strategies of the defenders. In this way, the study seeks to reposition Afghanistan on the historical stage within the political axis of the period in question.

Keywords: Afghanistan, Mongols, Mongol Invasion, Resistance, Destruction.

Belh Coğrafya Ekolü Gözünden Mâverâünnehir Coğrafyası

Özcan EVRENSEL

Arş. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi, Tarih Bölümü,
https://orcid.org/0000-0002-7661-5744

Özet

Mâverâünnehir, Orta Asya'nın kalbi olarak kabul edilen, Fergana Vadisi ile Ceyhun ve Seyhun nehirleri arasında yer alan, Semerkant ve Buhara gibi önemli şehirlerin bulunduğu geniş ve bereketli bir coğrafyadır. Bölge, zengin su kaynakları, verimli toprakları ve doğal geçitleri sayesinde ekonomik, kültürel ve stratejik açıdan büyük bir öneme sahiptir. Tarih boyunca İpek Yolu'nun ana arterlerinden biri olan Mâverâünnehir, farklı medeniyetlerin buluşma noktası olmuş, çeşitli kavimlerin yerleştiği ve güçlü kültürel etkileşimlerin yaşandığı bir coğrafya olarak dikkat çekmiştir. Bu stratejik konumu, Mâverâünnehir'i yalnızca bir ticaret merkezi değil, aynı zamanda siyasi ve kültürel bir çekim merkezi haline getirmiştir.

X. yüzyılda Horasan bölgesinde ortaya çıkan ve İslam coğrafya geleneğinde kritik bir rol üstlenen Belh coğrafya ekolü, bölgeyi çok yönlü bir şekilde incelemiştir. Ekoldekiler yalnızca mekân betimlemeleriyle sınırlı kalmayıp yerleşimlerin sosyal yapıları, üretim yöntemleri, fiziksel özellikleri ve ticaret yolları hakkında bilgiler sunmuştur. Ekolün başlıca temsilcileri İstahrî, İbn Havkal ve Makdisî olup eserlerinde hem bölgenin genel görünümünü aktarmış hem de kendi gözlemlerine yer vermişlerdir. Eserlerinde Maveraünnehir, stratejik önemi, kültürel zenginliği ve ekonomik hareketliliğiyle öne çıkan bir bölge olarak tanımlanmıştır.

Bu çalışmada, Belh Coğrafya Ekolü'nün özgün yöntem ve yaklaşımları doğrultusunda Maveraünnehir bölgesinin coğrafî ve kültürel özellikleri ele alınacaktır. Bölgenin siyasî ve idarî yapısı, önemli şehirleri, doğal kaynakları ile zengin kültürel yapısı incelenerek, ekolün bölgeye ilişkin bakış açısı ortaya konacaktır. Ayrıca, Maveraünnehir'in coğrafî özelliklerinin bölgenin sosyal ve kültürel yapısına olan etkileri, Belh Coğrafya Ekolü çerçevesinde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Belh Coğrafya Ekolü, Mâverâünnehir, İstahrî, İbn Havkal, Makdisî.

The Geography of Transoxiana from the Perspective of the Belh School of Geography

Abstract

Transoxiana, considered the heart of Central Asia, is a vast and fertile region located between the Fergana Valley and the Amu Darya and Syr Darya rivers, home to important cities such as Samarkand and Bukhara. The region holds great economic, cultural, and strategic importance due to its abundant water resources, fertile soils, and natural passes. Throughout history, Mâverâünnehir, one of the main arteries of the Silk Road, has been a meeting point for different civilizations, attracting attention as a region where various tribes settled and powerful cultural interactions took place. This strategic location has made Transoxiana not only a trade center but also a political and cultural center of attraction.

The Balkh school of geography, which emerged in the Khorasan region in the 10th century and played a critical role in the Islamic geographical tradition, examined the region in a multifaceted manner. The school did not limit itself to descriptions of places, but also provided detailed information about the social structures of settlements, production methods, physical characteristics, and trade routes. The school's main representatives were Istahrî, Ibn Hawqal, and Makdisî, who conveyed both the general appearance of the region and their own observations in their works. In their works, Transoxiana was defined as an area that stood out for its strategic importance, cultural richness, and economic dynamism.

This study will examine the geographical and cultural characteristics of the Transoxiana region in line with the unique methods and approaches of the Balkh School of Geography. The region's political and administrative structure, major cities, natural resources, and rich cultural structure will be examined to reveal the school’s perspective on the region. Furthermore, the effects of Transoxiana’s geographical features on the region’s social and cultural structure will be evaluated within the framework of the Balkh School of Geography.

Keywords: Balkh School of Geography, Transoxiana, Istakhri, Ibn Hawqal, al-Maqdisi.

Şuarâ Suresi Işığında Şiir: Hakikat ve Mimesis

Recep YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
https://orcid.org/0000-0003-3490-6225

Özet

Yaşadığımız çağ, içeriksiz görüntülerin ve tüketime dönük sloganlaşmış sözlerin hayatımızı istila ettiği, dikkatimizi çaldığı; duygularımızı köpürterek hakikati örttüğü bir çağdır. Bilhassa iletişim teknolojisinin ulaştığı hız, hayatı hızlandırırken yüzeyselleşmeyi de beraberinde getirmiştir; bu durum karşısında hakikat ve sahicilik kavramlarının değer kazanmakta olduğuna hiç şüphe yoktur.

Kur'ân-ı Kerîm'in Şuarâ Sûresi'nde "her vadide dolaşırlar" ve "yapmadıklarını söylerler" şeklinde şairlere tenkitler vardır. Kur'ân-ı Kerîm'in "şairlere azgınlar uyar" ifadesi de şiirin sürükleyici/etkileyici doğasını hatırlatmaktadır; ancak hemen ardından böyle olmayan şairler için istisna da koyulmaktadır.

Platon da Devlet adlı eserinin 10. kitabında şairleri, asılları temsil eden İdealar'a nazaran hakikatten üç kademe uzak taklitler üreten ressamlara benzetir. Onları, duygulara hitap eden içeriksiz taklitlerle ruhun heyecanlarını kışkırtıp aklı zayıflatan ve insanı hakikatten uzaklaştıran işler yapmakla eleştirir.

Bu bildiride, Şuarâ Sûresi'nin şairlere ilişkin son âyetlerinde (26:224–227) getirilen ölçüler ve Platon'un benzetme-taklit (mimesis) kavramı etrafındaki endişeleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Ayrıca Aristoteles'in mimesis yorumuna da yer verilerek, hakikatin varlığını kabul eden bir çerçevede mimesisin şiir ve benzeri temsillerde hakikati perdelemeksizin nasıl mümkün olabileceği sorusuna cevap aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şuarâ Sûresi, Şiir, Mimesis, Hakikat, Temsil.

Poetry in the Light of Surah al-Shu‘arā: Truth and Mimesis

Abstract

The age we live in is one dominated by contentless images and consumer-oriented slogans that invade our lives, steal our attention, and, by inflating our emotions, obscure the truth. Especially with the acceleration brought by modern communication technologies, life has become faster and more superficial; in this situation, there is no doubt that the concepts of truth and authenticity have gained renewed value.

In the Qur’an, Surah al-Shu‘arā criticizes poets for “wandering in every valley” and for “saying what they do not do.” The statement that “the deviators follow the poets” (26:224–227) also points to the persuasive and captivating power of poetry; yet, immediately afterward, the Qur’an makes an exception for those poets who are not of this kind.

Plato, in Book X of the *Republic*, compares poets to painters who produce imitations that are three steps removed from truth when compared to the Ideas that represent the original reality. He criticizes them for appealing to emotions with hollow imitations, stirring the passions of the soul, weakening reason, and leading humanity away from truth.

This paper aims to comparatively evaluate the criteria brought in the final verses of Surah al-Shu‘arā (26:224–227) regarding poets, alongside Plato’s concerns around the concept of representation and imitation (*mimesis*). In addition, Aristotle’s interpretation of *mimesis* will also be addressed, in order to explore how mimesis in poetry and similar forms of representation might be possible without veiling truth—within a framework that acknowledges the existence of truth.

Keywords: Surah al-Shu‘arā, Poetry, Mimesis, Truth, Representation.

14. Yüzyıl İran'ında İşkence ve İnfaz Uygulamaları

Rıdvan ULUŞIK

Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Orta Çağ Tarihi Anabilim Dalı,
https://orcid.org/0000-0002-2713-109X

Özet

Modern cezalandırma uygulamalarından önce suçlu görülen kişiler çoğunlukla işkencelerle cezalandırılırdı. Bu çalışma, 14. yüzyıl kaynaklarında yer alan bazı işkence uygulamalarını ele almaktadır. Bu bağlamda 14. yüzyıl İran coğrafyasında etkili olan siyasal oluşumlar-İlhanlılar, İncûlular, Çobanlılar ve Muzâfferîler-döneminde gerçekleştirilen infaz yöntemlerinden örnekler incelenmektedir. Araştırma, öldürülmek istenen faillerin maruz kaldığı işkenceler ve bu yöntemlerle yoğun bedensel ıstıraplar içerisinde sonlandırılan yaşam örnekleri üzerinde durmaktadır. Ayrıca söz konusu uygulamaların ardında yatan siyasal ve toplumsal amaçlar da tartışma konusu edilmiştir. Özellikle burada işlenecek bazı infaz örneklerinin biçimsel ilginçlikleriyle de dikkat çekiciliği üzerinde durulacaktır. Bu kapsamda incelenen vakalar arasında İlhanlı hükümdarı Ebû Said'in eşi Bağdat Hatun'un maruz kaldığı infaz, kocasını zehirlediği iddiasına dayandırılan ve onu sıradışı bir cezaya mahkûm eden süreçle birlikte incelenecektir. Çobanlılar dönemi önemli olaylarından olan bir diğer vaka ise Şeyh Hasan-ı Kûçek'in, eşi İzzet Mülk tarafından odasında katledilmesi ve bu olayın ardından yaşanan siyasi gelişmelerdir. Bu olay dönemin siyasi durumunu şekillendirmesi açısından önemlidir. Bunun yanı sıra İlhanlıların zayıflamasıyla güç kazanan İncûlular hânedanından Ebu İshak'ın veziri Seyyid Gıyâseddin Ali'nin, yasak bir ilişkiye karıştığı gerekçesiyle idam edilmesi de dönemin ceza uygulamalarını yansıtan önemli bir örnektir. Son olarak Muzâfferîler döneminde hüküm süren Mübarezeddin Muhammed'in, Şirâz eşrafından olan Kulu Fâhreddin'i öldürmesi meselesi, siyasi ve toplumsal dinamikler bağlamında ele alınacaktır. Bu şahsiyetlere isnat edilen suçlara karşı uygulanan cezai yaptırımlar, toplumsal düzeyde suç işlemeyi önleyici bir caydırıcılık işlevi taşımaktadır. Bu doğrultuda infazların biçimsel açıdan dikkat çekici nitelikleri ile ceza uygulayıcının hedef alınan kişi(ler) üzerinden kamuya yönelik caydırıcı bir mesaj üretme stratejisi arasındaki ilişki analiz edilerek dönemin siyasal şiddet anlayışına dair değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İşkence, İnfaz, Şiddet, 14. yüzyıl İran, İlhanlılar.

Torture and Execution Practices in 14th Century Iran

Abstract

Before modern punishment practices, people seen were punished with a large number of keys. This study examines some trademarks located in a 14th century area. In this context, examples of execution methods stored during the period of the formations that were effective in the 14th century Iranian geography - Ilkhanids, Injuids, Chobanids and Muzafferids - are examined. The research focuses on the continuing exposure of the unsuccessful people who were wanted to be killed and the examples of lives ended in the suffering where this power was concentrated. In addition, the underlying political and social problems are also discussed. In particular, the formal interestingness of some execution examples to be processed here will be emphasized. Among the cases examined in this capacity, the execution of Baghdad Khatun, the wife of the Ilkhanid ruler Abū Said, will be examined together with the process that was based on the claim that she poisoned her husband and did not sentence her to an unusual punishment. Another important incident in the Chobanid period is the murder of Sheikh asan(- e) Kūček in his room by his wife Ezzat Molk and the political developments that followed this incident. The importance of the political change in this period is important. In addition, the execution of Sayyid Ghiyāth ad-Dīn Ali, the vizier of Abū Esāq from the İnjuid dynasty, who gained power with the weakening of the Ilkhanate, in a forbidden place, is an important example of the reflection of periodic punishment. Finally, the killing of his servant Fareddin, who was a notable from Shiraz, by Mubariz al-Din Muhammad, who reigned during the Muzafferid period, can survive political and social dynamics. The penal sanctions applied to the crimes attributed to these figures will be a deterrent activity that prevents the commission of crimes at a social level. In this context, the relationships between the striking features of the executions in terms of form and the strategies of producing a deterrent message to the public through the targeted person(s) of the punishment will be analyzed and evaluations will be made regarding the periodic understanding of political violence.

Keywords: Torture, Execution, Violence, 14th century Iran, Ilkhanate.

Asur Saray Mimarisinin Önemli Bir Ögesi Olarak Bahçeler

Rümeysa KAYNAK

Araştırmacı, Muş Milli Eğitim Müdürlüğü, Beşparmak İlkokulu,
https://orcid.org/0000-0002-3700-6102

Özet

MÖ 2000 tarihinde kurulan Asur Devleti, emperyalist politikaları sayesinde Mezopotamya'nın en güçlü devleti olmuştur. Sağlanan ekonomik refahtan dolayı Yeni Asur Dönemin'de tahta gelen her kral devasa büyüklükte ve duvarları önemli kabartmalar ile süslenmiş saraylar inşa etmişlerdir. Saraylar sadece idari ve askeri merkezler değil beraberinde kültürel ve estetik değerlerin yansıtıldığı mekanlar olmuştur. Bu mekanlardan biri de bahçelerdir. Saray bahçeleri kraliyet gücünün göstergesinin olması yanı sıra doğa ile uyum içinde yaşamanın bir yansımasıdır.

Asur Saraylarında bahçeler iki çeşittir. İlk bahçeler başkentlerin dışına inşa edilen "*kirû"* veya "*ambassu"* olarak adlandırılan bir nevi botanik parklardır. Diğer bahçeler ise sarayın yanına inşa edilen "*kiri rišāte"* olarak adlandırılan keyif bahçeleri ya da *"kirimāhu"* olarak adlandırılan meyve bahçeleridir. Dönemin kralları inşa ettikleri bahçelerde at, sığır, ceylan ve aslan gibi hayvanların yanı sıra sedir, meşe ve kayın ağaçları gibi en az 41 çeşit ağaç yetiştirmişlerdir. Çivi yazılı belgelerde inşa edilen bahçelere getirilen ağaç türleri ve sayıların hakkında çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Bu ağaçlardan özellikle sedir ağacı saray kabartmalarında sık sık karşımıza çıkmaktadır. Dikilen bitkilerin sulama ihtiyaçları bahçelere yaptırılan su kanalları sayesinde giderilmiştir. Bahçeler, kralların dinlenip, eğlendiği alanlar olduğundan dolayı buraların güzel olmasına özen gösterilmiştir. Bahçelerde ritüeller ve çeşitli törenlerde yapılmıştır. "Yeni Yıl Festivali" ya da diğer bir adıyla "Kutsal Evlilik Töreni" gibi özel törenler bu bahçelerde gerçekleştirilmektedir.

İnşa edilen Asur bahçeleri kendinden sonra kurulan uygarlıklar üzerinde derin izler bırakıp, bahçe sanatının gelişiminde önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Asur Sarayı, Bahçeler, Bitkiler, Bahçe Kabartmaları.

Gardens as an Important Element of Assyrian Palace Architecture

Abstract

The Assyrian Empire, founded in 2000 BC, became the most powerful state in Mesopotamia thanks to its imperialist policies. Due to the economic prosperity achieved, every king who ascended the throne during the Neo-Assyrian Period built palaces of enormous size, adorned with significant reliefs on their walls. The palaces were not only administrative and military centres but also places that reflected cultural and aesthetic values. One such place was the gardens. The palace gardens were not only a sign of royal power but also a reflection of living in harmony with nature.

Gardens in Assyrian palaces were of two types. The first gardens were a kind of botanical park called “kirû” or “ambassu,” built outside the capitals. The other gardens were pleasure gardens called “kiri rišāte” or fruit gardens called “kirimāhu,” built next to the palace. The kings of the period cultivated at least 41 varieties of trees, such as cedar, oak, and beech, as well as animals such as horses, cattle, gazelles, and lions in the gardens they built. Cuneiform documents contain various information about the types and numbers of trees brought to the gardens that were built. Of these trees, the cedar tree in particular frequently appears in palace reliefs. The watering needs of the planted plants were met thanks to the water channels built in the gardens. Since the gardens were areas where kings rested and enjoyed themselves, great care was taken to make them beautiful. Rituals and various ceremonies were held in the gardens. Special ceremonies such as the “New Year Festival” or the “Sacred Marriage Ceremony” were held in these gardens.

The Assyrian gardens that were constructed left a deep mark on the civilizations that followed, and it can be said that they played an important role in the development of garden art.

Keywords: Assyrian Palace, Gardens, Plants, Garden Reliefs.

Yüzdeki Üç Unsur: "Sâde-Rû-Hat-Rîş" Üzerine Mülahazalar

Sadık ARMUTLU

Prof. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
https://orcid.org/0000-0002-3281-6245

Özet

Klasik Arap, Fars ve Türk şiirinde yüzle ilintilenen üç kavram vardır: *Sâde-rû*, yüzün tüysüz oluşu; *hat*, yüzün çevresinde ve dudağın üzerinde çıkan tüy; *rîş*, yüz çevresinde çıkan kalın kıl büyümesi yani sakal. Farsça olan 'sâde-rû'nun karşılığı Arap şiirlerinde emred olarak bilinir. Emred; yüzünde tüy çıkmamış, başka bir ifadeyle yüzü tüysüz olan oğlan demektir. Rîş, yüzde çıkan sakaldır. Hat ise birden çok anlamlar içeren bir kelime olup şiirlerde güzellik unsuru olarak kullanılmıştır. Bu kelime, özellikle Klasik Türk şiirinde, çok kullanılmasına rağmen ardında çok fazla sorunlar bırakan bir kullanıma yol açmıştır. Gençlerde yeni beliren sakal ve bıyık anlamında olan kelimeye, daha çok ayva tüyleri olarak algılanıp bu minvalde mana verildiği gözlenmektedir. Bu bağlamda, sevgilinin güzellik unsurları arasında sayılmıştır. Fakat bu görüş, anlam karmaşasına yol açmıştır denebilir. Klasik Fars şiirinde hat kelimesinin ne siyah renk olarak ne de ayva tüyü olarak kullanımına rastlanmamıştır. Farsça sözlüklerde sadece dudak üzerinde çıkan tüy anlamında kullanılmıştır. Bu kulanım, klasik Türk şiirinden farklı algılanmaya sebep olmuştur. Klasik Fars ve Türk şiirindeki bu farklı kullanım, en çok sevgilinin yaşı ve sevgili olma çağının sınırlarının belirlenmesinde kendini göstermiştir. Çünkü klasik Fars şiirinde yüzdeki tüylerin siyaha evrilmesi, sevgilinin sevgili yaşından çıkmanın bir belirtisi olarak algılanmıştır. Başka bir ifadeyle Fars şiirinde sevgilinin yüzündeki tüylerin siyaha evrilmesi, *rîş* yani sakal olarak düşünülmüş ve sevgilini yaşının belirlenmesinde temel ölçü olmuştur. Bu da sevgilinin sevgili olma özelliğini kaybettiğinin göstergesidir. Ayrıca beyitlerde *hat* kelimesine ayva tüyü anlamı verilerek beyit açıklanmaya çalışılmıştır; fakat bu anlamın dışında kelimeye bir anlam yüklenmemiş, sadece "hattın, hattı, hat" diyerek anlam yerine kelime aktarımı yapılmıştır. Bu da başka bir problemin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bütün bu durumlar, bu tebliğin konusu olarak ele alınıp örnek beyitlerle izah edilmeye çalışılacak ve kendi mülahazamız doğrultusunda öneride bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hat, Ayva tüyü, Sakal, Sevgilinin Yüzü.

Three Elements of the Face: Considerations on "Sâde-rû-hat-rîş"

Abstract

Three concepts are associated with the face in Classical Arabic, Persian, and Turkish poetry: sâde-rû, the lack of facial hair; hat, the hair that grows around the face and above the lips; and rîş, the thick hair growth that grows around the face, or beard. The Persian equivalent of "sâde-rû" is known in Arabic poetry as emred. Emred means a boy without facial hair, or in other words, a boy with a hairless face. Rîş is the beard that grows on the face. Hat, on the other hand, is a word with multiple meanings and has been used in poetry as an element of beauty. This word, despite its frequent use, has led to a usage that leaves many problems in its wake, especially in Classical Turkish poetry. The word, which refers to the newly appearing beard and mustache of young people, is observed to be more commonly perceived as quince fuzz and given this meaning. In this context, it was considered among the elements of the beloved's beauty. However, this view can be said to have led to ambiguity. In classical Persian poetry, the word "hat" is neither used as the color black nor as quince fluff. Persian dictionaries use it only to refer to the feather that grows on the lips. This usage has led to a different perception than in classical Turkish poetry. This different usage in classical Persian and Turkish poetry is most evident in defining the age of the beloved and the age of becoming a lover. This is because, in classical Persian poetry, the turning black of facial hair was perceived as a sign that the beloved had passed the age of the beloved. In other words, in Persian poetry, the turning black of facial hair on the beloved was considered a form of rîş (beard), and became the primary criterion for determining the beloved's age. This, in turn, signifies that the beloved has lost the quality of being a lover. Furthermore, in the couplets, an attempt was made to explain the couplet by assigning the word "hat" the meaning of quince fluff; however, no other meaning was attributed to the word; the word was simply used as "hat, hat, hat." This has led to another problem. All of these situations will be discussed as the subject of this paper, explained with sample verses, and suggestions will be made based on our own considerations.

Keywords: Hat, Quince feather, Beard, Beloved's Face.

19. Yüzyılda Rusya İmparatorluğu Asya Departmanı'nın Faaliyetine Dair

Sani HACIYEV

Prof. Dr., Bakü Devlet Üniversitesi, Tarih Fakültesi,
https://orcid.org/0000-0002-8069-086X

Özet

19. yüzyılın başlarına doğru Rus İmparatorluğu'nun Doğu politikasında görülmemiş bir aktiflik gözlemlenmektedir. Bu, bir yandan Doğu Meselesinin keskinleşmesi, Büyük Britanya ve Fransa'nın Doğu ülkelerine yönelik yayılmacılığının güçlenmesi, diğer yandan ise Rusya'nın kendi imparatorluk sınırlarını genişletme isteği, Osmanlı ve Kaçarlarla ilişkilerde daha baskıcı bir rol üstlenme çabaları ve Kafkasya'da tutunma mücadelesinin başlamasıyla ilgiliydi.

Bahsettiğimiz dönemde Rus İmparatorluğu'nun yönetim sisteminde, özellikle dış politika yönetiminde bazı değişiklikler olmuştu. Bu değişikliklerin geniş çaplı olması, yukarıda belirttiğimiz dış politikadaki aktiflik ile yakından ilgiliydi. Rusya'nın tutunmak istediği bölgeleri daha detaylı incelemek için dış politika yönetimi bünyesinde özel araştırma merkezlerine ve gizli yazışma birimlerine büyük bir ihtiyaç doğmuştu. Bu birimlerden biri de 19 Nisan 1819'da kurulan Asya Departmanı idi.

Asya Departmanı, adından da anlaşılacağı gibi, Doğu ülkeleri ile ilgili olup üç bölümden oluşuyordu: Birinci bölüm Osmanlı Devleti, Kaçar Devleti ve Dağlı halklarıyla ilişkileri denetliyordu. İkinci bölüm Orta Asya ve Çin ile ilişkileri ele alıyordu. Son olarak, üçüncü bölüm ise Doğu dilleri bölümü olup bu dillerin eğitimi ile ilgili kurulmuştu. Rusya'nın Doğu politikası genişledikçe, özellikle Kafkasya bölgesinin işgalinden sonra Asya Departmanı'nın yanı sıra 1823'te Asya Komitesi de kuruldu.

Asya Departmanı'nın en büyük faaliyet alanı, Rusya'nın Osmanlı Devleti ile olan ilişkileriydi. Özellikle 1820'li yılların sonlarından itibaren bu departman, Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarıyla ilgili konuları da denetlemeye başlamıştı. Departmanın en çok ilişki kurduğu birimler ise İstanbul'daki Rus büyükelçiliği ve Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren konsolosluklardı (19. yüzyılın ilk çeyreğinde bunların sayısı 5'ti). Neredeyse her gün Asya Departmanı, Osmanlı Devleti'ndeki siyasi, ekonomik ve diğer olaylarla ilgili raporlar ve bilgiler alıyordu. Araştırmalar gösteriyor ki, Balkan ülkelerine gönderilen Rusya gizli misyonlarını organize eden birim de Asya Departmanı'ydı.

1897'de Asya Departmanı'nın adı değiştirilerek Dışişleri Bakanlığı'nın Birinci Departmanı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Rus İmparatorluğu, Osmanlı Devleti, Asya Departmanı, Doğu Meselesi, Balkanlar.

On the Activities of the Asian Department of the Russian Empire in the 19th Century

Abstract

Towards the beginning of the 19th century, unprecedented activity was observed in the Eastern policy of the Russian Empire. This was related to the intensification of the Eastern Question, the strengthening of the expansionist policies of Great Britain and France towards Eastern countries, and Russia's desire to expand its imperial borders, as well as its efforts to take on a more assertive role in relations with the Ottoman Empire and the Qajars, alongside the onset of struggles to maintain a foothold in the Caucasus.

During this period, there were some changes in the governance system of the Russian Empire, particularly in foreign policy management. The extensive nature of these changes was closely linked to the aforementioned activity in foreign policy. In order to examine the regions Russia wanted to hold onto in more detail, there was a significant need for special research centers and secret correspondence units within the foreign policy management. One of these units was the Asia Department, established on April 19, 1819.

As the name suggests, the Asia Department dealt with Eastern countries and was composed of three sections: The first section monitored relations with the Ottoman Empire, the Qajar state, and the mountain peoples. The second section addressed relations with Central Asia and China. Finally, the third section was dedicated to Eastern languages and their education. As Russia's Eastern policy expanded, especially following the occupation of the Caucasus region, the Asia Committee was also established in 1823 alongside the Asia Department.

The primary area of activity for the Asia Department was Russia's relations with the Ottoman Empire. Particularly from the late 1820s onwards, this department began to oversee issues related to the Ottoman Empire's Balkan territories as well. The units that the department interacted with the most were the Russian embassy in Istanbul and the consulates operating in Ottoman territories (which numbered five in the first quarter of the 19th century). Almost daily, the Asia Department received reports and information regarding political, economic, and other events in the Ottoman Empire. Research shows that the unit that organized secret missions sent to the Balkan countries was also the Asia Department.

In 1897, the name of the Asia Department was changed to the First Department of the Ministry of Foreign Affairs.

Keywords: Russian Empire, Ottoman Empire, Asia Department, Eastern Question, Balkans.

Varka vü Gülşah Mesnevisi'nin Cambridge Üniversitesi'ndeki Nüshasına Dair Tespitler

Selin YAVUZ

Doktora Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
https://orcid.org/0000-0003-4770-7049

Özet

Kökeni Arap halk hikayelerine dayanan Varka ve Gülşah hikayesi ilk kez 11. yüzyılda Gazneliler devri şairi Ayyûkî tarafından mesnevi formunda kaleme alınmıştır. Anadolu sahasında ise 14. yüzyılda Ayyûkî'yi örnek alarak Yûsuf-ı Meddâh'ın başlattığı Varka vü Gülşâh geleneği içinde; Selâmî, Hasan Ziyâ'î, Ziyâ'î Yusuf Can gibi şairlerin yanı sıra müellifi bilinmeyen bir nüsha da yer almaktadır. Bu bildirinin asıl amacı, Cambridge Üniversitesi'nde King's Pote 123 numarayla kataloglanan Hikâyet-i Varka vü Gülşâh adlı yazmanın müellifine dair verilen yanlış bir bilgiyi düzelterek eserin asıl müellifini ortaya koymaktır. Açık erişimli katalogda eser Ziyâ'î'ye atfedilse de eserin esasen başka bir müellife ait olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma, söz konusu elyazmasının gerçek müellifini tespit ederek katalog kaydının düzeltilmesini önermektedir. Bahsi geçen katalog kaydında verilen bilgilere göre; yazma toplam 180 varaktan oluşmakta ve her sayfada 19 satır yer almaktadır; yazma boydan boya su hasarına uğramıştır. Varka ve Gülşah mesnevisi sırtı yıpranmış Hint usulü kahverengi deri cilt içinde yer alan iki eserden ilkidir. Samânî renkte kâğıda nesta'lik yazı stili ile kaleme alınmış olan mesnevinin derkenarda da devam ettirildiği görülmektedir. Yazmada yer alan mühür silinmiş ve istinsah tarihi bulunmamaktadır. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Orijinali altı meclisten oluşan eserin altı meclisi söz konusu nüshada yer alır fakat eserin altıncı meclisinin son bölümü eksiktir. Eser 1780 yılında Hindistan'dan İngiltere'ye taşınan koleksiyonun bir parçası olarak önce King's College Kütüphanesi'ne giren eser, günümüzde Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi'nin İslami El Yazmaları bölümünde muhafaza edilmektedir. Çalışmada yazmanın fiziksel özelliklerini tanımlamak, paratekst (metin dışı) unsurlarını incelemek ve Varka vü Gülşâh geleneğine ait güvenilir nüshalarla karşılaştırmalı biçimde analiz yöntemi kullanılarak eserin asıl müellifini ortaya koymak hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Varka vü Gülşah, Yûsuf Meddâh, Ziyâ'î, mesnevi, kodikoloji, katalog tashihi.

Observations on the Cambridge University Manuscript of the Mesnevi of Varka vü Gülşah

Abstract

The Varka ve Gülşah romance, rooted in Arabic folk tales, was first composed in the form of a mathnawī in the 11th century by Ayyûkî, a poet of the Ghaznavid period. In the Anatolian literary tradition, the Varka vü Gülşâh corpus begins in the 14th century with Yûsuf-ı Meddâh, who took Ayyûkî's version as a model. Other known Anatolian versions were penned by poets such as Selâmî, Hasan Ziyâ'î, and Ziyâ'î Yûsuf Can, alongside an anonymous copy whose author remains unknown. The main objective of this paper is to correct the erroneous authorial attribution of the manuscript Hikâyet-i Varka vü Gülşâh, catalogued as King's Pote 123 at the University of Cambridge, and to establish the identity of its actual author. Although the manuscript is currently attributed to Ziyâ'î in the open-access catalogue, the present study demonstrates that it was in fact authored by a different poet. Accordingly, a correction to the catalogue entry is proposed. According to the existing catalogue record, the manuscript consists of 180 folios, with 19 lines per page, and has suffered extensive water damage across the entire volume. The Varka vü Gülşâh mathnawī is the first of two works bound together in a brown Indian-style leather binding, which shows signs of wear along the spine. Written in nastaʿlīq script on cream-colored paper, the text occasionally continues into the margins. The manuscript's seal has been effaced, and no date of transcription is provided. Section headings are written in red ink. The original version of the work consists of six sittings (meclis), all of which are present in the manuscript in question; however, the final part of the sixth meclis is incomplete. The manuscript entered the collection of King's College Library in 1780 as part of a larger group of materials transferred from India to England. It is currently preserved in the Islamic Manuscripts section of the Cambridge University Library. This study aims to offer a codicological description of the manuscript, examine its paratextual elements, and identify the work's true author through comparative analysis with reliable witnesses of the Varka vü Gülşâh tradition.

Keywords: Varka vü Gülşâh, Yûsuf-ı Meddâh, Ziyâ'î, meṣnevī, codicology, catalogue correction.

Fuzûlî'nin Edebî Mirasının Kürt Edebiyatındaki İzleri

Semih GEZER

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
https://orcid.org/0000-0002-6967-0948

Özet

Bu makale, klasik Türk edebiyatının önde gelen temsilcilerinden Fuzulî'nin edebi mirasının klasik Kürt edebiyatındaki izlerini kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Fuzulî, taşradan İstanbul merkezine kadar ün salmış bir şair olup, kendi dönemi ve sonrasında gazel ve mesnevileriyle birçok şairi etkilemiştir. Türk ve Kürt şairler, Fuzulî'ye olan hayranlıklarını nazire ve tahmis yoluyla şiirlerinde ifade etmişlerdir; bu çalışmada ise özellikle Kürt şairlerin şiirlerinde Muhammed Fuzulî'nin etkileri araştırılmaktadır. Fuzulî'nin eserlerinde yoğun biçimde işlenen aşk, ilahi sevgi, acı, ayrılık ve tasavvufi temaların, 19. ve 20. yüzyıl Kürt şairlerinin eserlerinde derin etkiler bıraktığı görülmektedir. Çalışma, Fuzulî'nin dil ve üslup özellikleri ile tasavvufi düşünce yapısının, Kürt edebiyatının klasik dönem şairlerinin poetik anlayışıyla nasıl kesiştiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Pertew Begê Hakkarî (ö. 1834), Mela Muhyeddînê Dêrşewî (ö. 1937), Nef'î (19. yüzyıl Kerkük yöresinde yaşamış ve beş dilde şiir yazmış bir şair), Fehîm Begê Licî (ö. 1930) ve Şêx Muhemmed Can (ö. 1909) gibi önemli Kürt şairlerinin eserleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Araştırma, nitel bir çözümleme yöntemiyle yürütülmüş olup, Fuzulî'nin etkisinin yalnızca tematik düzeyde sınırlı kalmadığını; aynı zamanda dilsel estetik, sembolik anlatım biçimleri ve tasavvufi yaklaşım üzerinden de sürdüğünü göstermektedir. Sonuç olarak, Fuzulî'nin edebi mirası, Kürt edebiyatının klasik şairleri üzerinde kalıcı bir iz bırakmış ve iki edebi gelenek arasında kültürel, düşünsel ve ruhsal bir köprü işlevi görmüştür. Bu çalışma hem Fuzulî'nin hem de Kürt edebiyatının etkileşim alanlarını daha iyi anlamaya katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Tahmis, Nazire, Kürt Edebiyatı, Fuzulî.

The Traces of Fuzuli's Literary Heritage in Kurdish Literature

Abstract

This study provides a comprehensive examination of the traces of Fuzuli's literary heritage—one of the foremost representatives of classical Turkish literature—within the tradition of classical Kurdish literature. Fuzulî was a poet whose fame extended from the provinces to the cultural center of Istanbul, and his ghazals and masnavis profoundly influenced many poets of his time and subsequent generations. Both Turkish and Kurdish poets expressed their admiration for Fuzulî through the literary practices of *nazire* (poetic response) and *tahmis* (adding verses to an existing poem). This study specifically explores the reflections of Muhammed Fuzulî's poetic influence in the works of Kurdish poets. Themes such as love, divine affection, pain, separation, and mysticism, which are intensely present in Fuzulî's poetry, are shown to have left significant marks on the works of 19th- and 20th-century Kurdish poets. The research aims to reveal how Fuzulî's language, stylistic features, and Sufi worldview intersect with the poetic understanding of classical Kurdish poets. In this context, the works of prominent Kurdish poets such as Pertew Begê Hakkarî (d. 1834), Mela Muhyeddînê Dêrşewî (d. 1937), Nef'î (a 19th-century poet from Kirkuk who wrote in five languages), Fehîm Begê Licî (d. 1930), and Şêx Muhemmed Can (d. 1909) are comparatively analyzed. Conducted through a qualitative analytical approach, the study demonstrates that Fuzulî's influence extends beyond thematic dimensions to encompass linguistic aesthetics, symbolic expression, and mystical representation. Ultimately, Fuzulî's literary legacy has left a lasting impact on the classical poets of Kurdish literature and served as a cultural, intellectual, and spiritual bridge between two literary traditions. This research contributes to a deeper understanding of the intertextual and intercultural connections between Fuzulî and Kurdish literary thought.

Keywords: Sufism, Takhmis, Nazire, Kurdish Literature, Fuzulî.

Hamdullah Hamdî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisinde Tipler ve Motifler

Sena ERDEM

YL Mezunu, Bartın Üniversitesi,
https://orcid.org/0000-0001-5498-252X

Özet

Türk edebiyatında pek çok Yûsuf ile Züleyhâ hikâyesi kaleme alınmıştır. Hamdullah Hamdi'nin Yûsuf u Züleyhâ'sı birçok tezkirede devrinin en güzel mesnevisi olarak anılmaktadır. Yûsuf ile Züleyhâ'da aşk, sabır ve ilahi takdir gibi ilahi temalar işlenir. Bu hikâyede yer alan tipler hem bireysel hem de toplumsal değerleri temsil eder. Yûsuf, güzelliğiyle öne çıkan, iffet ve sabrın timsali bir peygamberdir. Züleyhâ ise aşkın ve dünyevi arzuların sembolü olarak karşımıza çıkar; zamanla aşkı ilahi aşka evrilerek dönüşüm geçirir. Yûsuf'un babası Yâkup, kardeşleri, Züleyhâ 'nın hizmetçileri, Mısır halkı, saraya gelen kadınlar olay örgüsünü destekleyen işlevsel tiplerdir.

Bu hikâyeye motifler açısından bakıldığında annesizlik, yalnızlık, yola çıkma, rüya, kuyu, gömlek, olağanüstülük, zindan ve aşk bazılarıdır. Rüya motifi, ilahi mesajın habercisi olarak kullanılırken; kuyu ve zindan Yûsuf'un çile ve sabır dönemlerini simgeler. Gömlek ise hem iffet hem de mucizevi bir delil olarak işlev görür. Aşk motifi ise dünyevi boyuttan ilâhi boyuta geçişi temsil eder. Bu hikâye, bireyin içsel yolculuğunu ve aşkın dönüştürücü gücünü anlatırken, aynı zamanda toplumun değer yargılarını da yansıtır. Tipler ve motifler aracılığıyla hem bireysel hem de evrensel mesajlar sunar.

Bu çalışmada, Hamdullah Hamdi'nin Yûsuf ile Züleyhâ hikâyesine bir aşk anlatısı olarak değil; hikâyede kullanılan semboller ve karakterler üzerinden motif ve tipler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mesnevi, Yûsuf u Züleyhâ, tip, motif.

Characters and Motifs in Hamdullah Hamdi's Mesnevi of Yusuf u Züleyhâ

Abstract

Many stories about Yusuf and Zuleyha have been written in Turkish literature. Hamdullah Hamdi's Yusuf u Züleyhâ is mentioned in many biographies as the most beautiful epic poem of its time. The story of Yusuf and Zuleyha deals with divine themes such as love, patience, and divine providence. The characters in this story represent both individual and social values. Yusuf is a prophet who stands out for his beauty and is a symbol of chastity and patience. Zuleyha, on the other hand, appears as a symbol of love and worldly desires; over time, her love transforms into divine love. Yusuf 's father Yakup his brothers, Zuleyha 's servants, the people of Egypt, and the women who come to the palace are functional characters that support the plot.

When viewed in terms of motifs, this story includes motherlessness, loneliness, setting out on a journey, dreams, wells, shirts, supernaturalism, dungeons, and love. The dream motif is used as a harbinger of divine messages, while the well and the dungeon symbolize Yusuf 's periods of suffering and patience. The shirt functions both as a symbol of chastity and as miraculous evidence. The motif of love represents the transition from the earthly to the divine dimension. This story narrates the individual's inner journey and the transformative power of love, while also reflecting the values of society. Through characters and motifs, it conveys both individual and universal messages.

In this study, Hamdullah Hamdi's story of Yusuf and Zuleyha will be approached not as a love narrative, but through the motifs and characters used in the story.

Keywords: Epic poem, Yusuf and Zuleyha, type, motif.

Muş'un 19. Yüzyıl Tarihsel Kaynakları Üzerine Bir İnceleme: Batılı Seyyahların Anlatıları

Serhat Aras TUNA

Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
https://orcid.org/0000-0001-5255-9787

Özet

19. yüzyıl, Batı dünyasının çeşitli coğrafyaları sömürgeleştirmede hız kazandığı bir dönemdir. Bu dönem aynı zamanda askeri, fenni ve teknolojik alanlarda modernleşmenin arttığı yıllara denk gelmektedir. Batının bu yüzyılda Osmanlı Devleti'ne olan ilgisi zirveye çıkmıştır. Bu yüzyıl Osmanlı Devleti için hem isyanlar, toprak kayıpları, askeri yenilgiler gibi olumsuz gelişmelere hem de devletin topyekûn modernleşmeye çalışmasına sahne olmuştur. Misyoner, kimyager, botanikçi, siyasetçi, tarihçi ve daha birçok meslekle anılan Batılı seyyahlar için Osmanlı coğrafyası adeta keşfedilmeyi bekleyen bir alan halini almıştır. Zira Osmanlı coğrafyası hem Avrupalı devletlerin sahip olmak istediği yer altı ve yer üstü kaynakların merkezi hem de Hindistan ve Afrika'daki sömürgelerin geçiş güzergahındaydı. Böylece seyyah adı altında onlarca kişi Osmanlı coğrafyasını ziyaret etmiştir.

Bu çalışmada Muş'un 19. yüzyılda hangi Batılı seyahatnamelerde temsil edildiğine dair bir tanıtım yapılmıştır. Özellikle Tanzimat sonrası dönem ile 93 Harbinden sonra Müslim ve gayrimüslim tebaanın çatışma alanlarından biri olan Muş, seyyahların bilhassa ziyaret ettiği bölgelerden biridir. Seyyahlardan biri Amerikan, biri İngiliz kökenli Osmanlı vatandaşı, biri Osmanlı kökenli Britanyalı ve kalanlar ise tamamen Britanyalıdır. Böylece sayısal orandan hareketle Britanya'nın Osmanlı coğrafyasına özel bir ilgi gösterdiğini belirtmek mümkündür. Seyahatnameler yayın yılı itibariyle kronolojik sıralamaya göre tasnif edilmiş ve Muş'a hangi yönleri itibariyle yer verdikleri incelenmeye tabi tutulmuştur. Bu kapsamda en erken seyahatname 1813 tarihiyle İskoçyalı askeri memur John Macdonald Kinneir'e aittir. 1901 tarihinde ise Britanyalı seyyah ve siyasetçi Henry Algernon George Percy ile Britanyalı bir siyasetçi ve tüccar H.F.B. Lynch'e aittir. Diğer seyyahlar ise Britanyalı asker Captain Richard Wilbraham, Britanyalı general ve kâşif Francis Rawdon Chesney, İngiliz kökenli Osmanlı vatandaşı asker Frederick Millingen, Britanyalı yazar, öğretmen, seyyah ve coğrafyacı Henry Fanshave Tozer, Britanyalı hukukçu, akademisyen ve tarihçi James Bryce, Britanya'nın Dışişleri Bakanlık yetkilisi ve arkeolog John George Taylor, İskoçyalı askeri memur John Macdonald Kinneir, İngiliz siyasetçi Viscount Pollington, Britanyalı doktor ve coğrafyacı William Francis Ainsworth, Britanyalı asker, diplomat ve tarihçi William Monteith, Amerikalı rahip ve misyoner Horatio Southgate, Osmanlı kökenli Britanya vatandaşı Hormuzd Rassam ve İngiltere'nin Erzurum Başkansolosu James Brant adlı kişilerdir. Çalışmada, söz konusu seyyahların anlatılarındaki sosyo-kültürel, siyasi ve coğrafi unsurlar, tarihsel perspektifle değerlendirilerek bölgenin algılanışı ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muş, Osmanlı, Batı, Seyyah, Avrupa.

An Examination of 19th-Century Historical Sources on Muş: Narratives of Western Travelers

Abstract

The 19th century was a period when the Western world accelerated its colonization of various regions. This era also coincided with increased modernization in military, scientific, and technological fields. During this century, Western interest in the Ottoman Empire reached its peak. For the Ottoman Empire, this period was marked by both negative developments such as rebellions, territorial losses, and military defeats, as well as efforts toward comprehensive modernization. For Western travelers-missionaries, chemists, botanists, politicians, historians, and others from various professions-the Ottoman territories became a region ripe for exploration. This was because the Ottoman Empire was not only a hub of coveted underground and surface resources for European powers but also a critical transit route to their colonies in India and Africa. Consequently, numerous individuals visited the Ottoman lands under the guise of travelers.

This study provides an introduction to the representation of Muş in 19th-century Western travelogues. Particularly after the Tanzimat reforms and the Russo-Turkish War of 1877–78, Muş became one of the regions frequently visited by travelers due to its significance as a site of conflict between Muslim and non-Muslim populations. Among the travelers, one was American, one was a British citizen of Ottoman origin, one was an Ottoman-born British citizen, and the rest were entirely British. This numerical distribution suggests that Britain displayed a particular interest in the Ottoman territories. The travelogues have been classified in chronological order based on their publication dates, and the aspects of Muş they highlight have been analyzed. In this context, the earliest travelogue, dated 1813, belongs to John Macdonald Kinneir, a Scottish military official. The latest, from 1901, are attributed to British traveler and politician Henry Algernon George Percy and British politician and merchant H.F.B. Lynch. Other travelers include British soldier Captain Richard Wilbraham, British general and explorer Francis Rawdon Chesney, British-Ottoman soldier Frederick Millingen, British writer, teacher, traveler, and geographer Henry Fanshawe Tozer, British jurist, academic, and historian James Bryce, British Foreign Office official and archaeologist John George Taylor, Scottish military official John Macdonald Kinneir , British politician Viscount Pollington, British physician and geographer William Francis Ainsworth, British soldier, diplomat, and historian William Monteith, American priest and missionary Horatio Southgate, Ottoman-born British citizen Hormuzd Rassam, and Britain’s Erzurum Consul James Brant. The study evaluates the socio-cultural, political, and geographical elements in these travelers’ narratives from a historical perspective, shedding light on how the region was perceived.

Keywords: Muş, Ottoman, West, Traveler, Europe.

İrfan Yalçın'ın "Ölümün Ağzı" Romanı Romanında Sosyalist Gerçekçiliğin İzleri

Servet ŞENGÜL

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
https://orcid.org/0000-0001-7393-4451

Özet

İrfan Yalçın'ın *Ölümün Ağzı* romanı, Türkiye'de sosyalist gerçekçi edebiyatın belirgin örneklerinden biridir. Yazar, II. Dünya Savaşı yıllarında Zonguldak madenlerinde uygulanan "iş mükellefiyeti" sistemini, maden işçilerinin ve ailelerinin trajedileri üzerinden anlatırken emeğin sömürüsünü ve sınıfsal çelişkileri derin bir toplumsal duyarlılıkla gözler önüne serer. Gerçek olaylardan hareketle kaleme alınan romanda Recep Çavuş, Anşa Ana (Ayşe) ve Niyazi karakterleri, bireysel acıların toplumsal düzeydeki yansımalarını temsil eder. Bu çalışma, *Ölümün Ağzı* romanını nitel bir metin analizi yöntemiyle, sosyalist gerçekçi edebiyatın ilkeleri doğrultusunda inceleyecektir. Romanda yer alan olay örgüsü, karakter çözümlemeleri ve dil kullanımı üzerinden, yazarın Marksist bakış açısının sanatsal biçimlenişi ele alacaktır. Çalışmanın sonucunda, Yalçın'ın bireysel dramdan hareketle kolektif bir bilinç oluşturduğu, emeğe ve adalete vurgu yapan güçlü bir anlatım geliştirdiği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Böylece araştırma, Türk romanında toplumsal gerçekçiliğin dönüşümüne ve işçi sınıfının edebiyattaki temsiline yeni bir bakış kazandırmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ölümün Ağzı, sosyalist gerçekçilik, Marksist edebiyat.

Traces of Socialist Realism in İrfan Yalçın's Novel *Ölümün Ağzı* (*The Mouth of Death*)

Abstract

İrfan Yalçın's *Ölümün Ağzı* (*The Mouth of Death*) stands as one of the most distinctive examples of socialist realist literature in Turkey. The author portrays the "labor obligation" system imposed during World War II in the Zonguldak coal mines, revealing the exploitation of labor and class contradictions through the tragic experiences of miners and their families. Based on real events, the novel reflects the collective suffering of a society through the personal stories of characters such as Recep Çavuş, Anşa Ana (Ayşe), and Niyazi. This study analyzes *Ölümün Ağzı* using a qualitative textual analysis within the framework of socialist realist principles. Through the examination of plot structure, characterization, and language use, the research explores how Yalçın artistically embodies a Marxist perspective. The findings demonstrate that Yalçın transforms individual tragedy into a form of collective consciousness, employing a powerful narrative that emphasizes labor, justice, and human dignity. Thus, the study aims to offer a new perspective on the evolution of social realism and the representation of the working class in modern Turkish literature.

Keywords: Ölümün Ağzı, socialist realism, Marxist literature.

Hıdırellez Ritüellerinin Modern Spiritüel Uygulamalarla Buluşması

Sinem YÜCETÜRK, Canser KARDAŞ

Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı,
https://orcid.org/0009-0001-4301-7019

Prof. Dr., Muş Alpaslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
https://orcid.org/0000-0001-8557-8706

Özet

Ritüeller, belirli zamanlarda gerçekleştirilen ve sembolik anlamlar taşıyan sistematik davranış kalıplarıdır. İnsanlar tarih boyunca ritüeller aracılığı ile yaşamlarını biçimlendirmiş; doğum, ölüm, evlenme gibi sosyal yaşamla ilgili ritüellerin yanı sıra mevsimsel olaylarla da ilgili birtakım ritüeller uygulamışlardır. Geçmişten günümüze kadar gelen ve toplumun ortak hafızasının izlerini taşıyan bu ritüellerden biri de Hıdırellez'dir. Ederlezi, Tepreş, Haftamal, Kakava, Hızır Nebi Bayramı gibi isimlerle adlandırılan ve Orta Asya, Ortadoğu, Anadolu, Balkanlar gibi geniş bir coğrafyada etkili olan Hıdırellez inancı aslında bir mevsimsel geçiş ritüelidir. Anadolu geleneksel takviminde "Hızır günleri, Ruz-ı Hızır, yeşeren gün" olarak bilinen ve yazın başlangıcını simgeleyen 5 Mayıs gecesi, Hızır ile İlyas'ın buluştuğu kutsal zaman olarak kabul edilir. Kış mevsiminin başlangıcı sayılan 8 Kasım'a kadar süren yüz seksen altı günlük dönem içinde özellikle 5 ve 6 Mayıs büyük önem taşır. Yaz mevsiminin başlangıcını temsil eden bu tarihlerde Anadolu'da birçok ritüel gerçekleştirilir ve geleceğe dair dileklerde bulunulur. Günümüzde ise toplumların sosyal, kültürel ve teknolojik dinamiklerinin hızla değişmesi sonucu ritüeller yeniden yorumlanmıştır. Artık geleneksel Hıdırellez ritüelleri ile moda haline gelen birtakım inanışların -meditasyon, astroloji, numeroloji ve sayı sekansları vb.- birlikte uygulandığı görülmektedir.

Bu çalışmada, geleneksel Hıdırellez ritüelleri ile popüler hale gelen modern uygulamaların birlikte kullanım şekillerini ortaya koymak amacıyla nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Çalışmada amaçsal örnekleme yöntemi ile belirlenen modern Hıdırellez uygulamaları analiz edilerek, bu dönüşümün kültürel yönleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hıdırellez, Ritüeller, Popüler Ritüeller.

The Meetage of Hıdırellez Rituals with Modern Spiritual Practices

Abstract

Rituals are systematic behavioral patterns performed at specific times and carrying symbolic meaning. Throughout history, people have shaped their lives through rituals. In addition to rituals related to social life such as birth, death, and marriage, they have also practiced a number of rituals related to seasonal events. One of these rituals, which has survived from the past to the present and bears the traces of society's collective memory, is Hıdırellez. Known by names such as Ederlezi, Tepreş, Haftamal, Kakava, and Hızır Nebi Bayramı (the Feast of the Prophet Hızır), the Hıdırellez belief, which has an influence across a wide geography including Central Asia, the Middle East, Anatolia, and the Balkans, is essentially a seasonal rite of passage. The night of May 5th, known as the "days of Hızır, Ruz-ı Hızır, the greening day" in the traditional Anatolian calendar and symbolizing the beginning of summer, is considered the sacred time when Hızır and İlyas meet. May 5th and 6th are particularly significant within the one hundred and eighty-six-day period that runs until November 8th, considered the beginning of winter. During these dates, which represent the beginning of summer, many rituals are performed in Anatolia, and wishes are made for the future. Today, due to the rapid changes in the social, cultural, and technological dynamics of societies, rituals have been reinterpreted. It is now observed that traditional Hıdırellez rituals are combined with certain fashionable beliefs -meditation, astrology, numerology, and number sequences, among others-. This study utilized qualitative research methods to reveal the ways in which traditional Hıdırellez rituals are used alongside popular modern practices. The study analyzed modern Hıdırellez practices identified through purposive sampling, examining the cultural aspects of this transformation.

Keywords: Hıdırellez, Rituals, Popular Rituals.

Romantik Amerikan Edebiyatında Doğu Konusu

Tamella ALİYEVA

Prof. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,

https://orcid.org/0000-0001-7254-2683

Özet

Avrupa romantizm kuramının kanuna uygunlukları esasında oluşan ve formelleşen Amerika romantizminin estetiği kendine mahsus şekilde Doğu kavramını hazırladı. Amerika romantizmi Avrupa romantizminden geç oluştuğuna göre bu ülkenin ilk romantikleri hazır kavramları ve prensipleri Avrupa'dan kabul etmiş, zaman geçtikçe Amerika'da romantizmin genel ve teorik kurallarını millîleştirmeye başlamıştır. Amerika romantizmi Avrupa romantizminden etkilense de tam şekilde milli karakter taşıyan bir romantizmdir. Romantizmin estetiğinde mevcut burjuva cemiyetinin inkârı olsa da bir sıra romantik tasvir vasıtalarının büyük önemi vardır ve bu da Doğu kavramı için büyük önem taşımaktadır. Amerika romantizminde Doğu konusu menşe itibarı ile Avrupalı olsa da aslında tam şekilde Amerika hayatına dahil olmuş, Amerika milli şuurunu ifade etmiştir. Romantizmde Doğu kavramının önemi Avrupa'da ne kadar yüksek seviye se olsa da Amerika romantizminde bu saha ondan geri kalmamıştır.

Amerika romantizminde iki önemli kural mevcuttur: 1. Amerika kıtası efsanevi erişilmez dünya idi. 2. Amerika'nın dâhilinde yaşayan Kızılderililer vardı.

Amerika romantizminde Doğu kavramı çok katmanlı derin, estetik bir prensiptir. Amerika romantikleri Amerika'ya mahsus olan Kızılderililer konusuna müracaat ettiler. Amerika'ya gelen beyaz derili insanların kafasında bir düşünce dolaşırdı: - Yerli halkın hayatı Doğu kavramı mı yoksa sözün asıl anlamında mı Doğu'dur? Bu soruya cevap vermek için Hindu halkının tarihine dikkat etmek lazımdır. İlim dünyasına bellidir ki Hindular Sibirya Eskimoları gibi Eski Dünya ile bağlı olmuşlar. Bu konu ile ilgili spekülasyonlar mevcuttur. Burada bir meseleye dikkat etmek lazımdır. Kızılderililer bir halk değil ırktır. Varsayım ki bir zamanlar bazı eski dünya ırklarından ayrılan Kızılderililer Amerika kıtasında bir ırk gibi meskûnlarmışlar. Burada birçok etnik grupların bazısı bir Türk soyu ile bağlanır.

Çok eski dönemlerden başlayarak Batı ve Doğu edebi ilişkileri olmuş, Orta Çağ'dan başlayarak Batı edebiyatında Doğu konusuna ilgi uyanmıştır. Görkemli Rus bilim insanı A.H.Veselovski yazıyordu: -Doğu ve Batı dünyası daima birbiriyle temasta olmuştur. Amerika'nın romantik yazarlarından olan V.İrving, F.Kuper, E.A.Po, H.Longfello, H.D.Toro, H.Hotorn ve G.Melvill Amerika romantizminde Doğu kavramını yeni düşüncelerle zenginleştirmişler.

V.İrving Madrid'in eski kütüphanesinde çalışırken Doğu dünyasına ilgi duymuştur. İrving'in Doğu dünyası ile bağlı olan İspanya ve Madrid'in kütüphanelerinde araştırma yaparken Elgambra eserini ve Muhammet Peygamberin Hayatı isimli iri hacimli romanını yazmıştır.

E. A. Poe Tamerlane (Teymurleng) mesnevisinde ilk aşkından konuşmaktadır. Sevgilisini mucizeli varlıkla kıyaslayan şair onu Doğu dünyasına uygunlaştırmıştır. Orta Çağ Doğu hükümdarı ve Orta Asya'da büyük bir devletin yaratıcısı Teymurleng'in başına gelen aşk macerasını bir dervişe konuşur. Poe bu eserinde Semerkant'ın güzelliğini tasvir etmiştir. E.Allan Poe'nun Doğu hakkında ikinci büyük eseri Arafat mesnevisidir. Mesnevinin ismi Kuranı Kerim'in İngilizce tercümesinden alınmıştır. Arafat Cennetin eşiğine yerleşir. El-Araf bir zamanlar (1672 yılı) Danimarka astronomu Tixo Bragen'in keşif ettiği yıldızda yerleştirilmiştir. Bu yıldızın iki görevi vardır: - Günahı olanları cezalandırır, Yüce Allah'ın iradesini bütün kâinata iletir. Rus bilim insanı A.N.Nikolyukin El-Araf mesnevisi hakkında güzel düşünce söylemiştir. E. Poe'nun Doğu konusunda Şehrazat'ın 1002'i Masalı (1845) eseri vardır. Bu eser Binbir Gece masallarının etkisi altında yazılmıştır. Amerikan romantik edebiyatında özel yeri olan, yaratıcılığında Doğu konusuna çok yer veren şairlerden biri de H. V. Longfello'dur. Longfello'nun en ünlü eseri Hayavata Hakkında Şarkı eseridir. Hayavata Kızılderililerin kahramanıdır. Longfello İngiltere'de sefirlikte çalışırken eline Köroğlu Destanı geçer. Eseri okur, beğenir. Köroğlu hakkında Rüşenbeyin Köroğlu'nun atlanışı eserini yazar. Sonradan Hayavata hakkında şarkı eserini yazar. Köroğlu bir halk kahramanı olarak onun dikkatini çeker ve Kızılderililerin halk kahramanı Hayavata hakkında mesnevi yazar. Eser Kızılderililerin hayatından konuşsa da konusuna, idea istikametine, karakterlerine, ifade tarzına göre Doğu mesnevilerini hatırladır.

Amerika'nın ünlü yazarı Emerson ülkesinde Nizami Gencevi'nin yaratıcılığını araştırmakla meşgul olmuştur.

H. Toro Emerson'un Doğa eserini çok sevmiş ve bu eserin etkisiyle Uolden veya Ormanda Hayat eserini yazmıştır. Bu eserin esas ideası Doğu dünya görüşü ve felsefesi ile bağlı olmuştur. Toro ünlü Doğu kitapları olan Bhahavadgita ve Vişnupurana isimli eserlerden ilham almıştır. Toro'nun yaratıcılığı Azerbaycan edebiyatı ile seslenmektedir. Amerikalı yazar Toro'dan konuşurken onun eserlerinin, düşüncelerinin Nesimi ile bağlılığını dile getirmiştir.

Amerika'da roman türünün esasını koyan Ceyms Fenimor Kuper ünlü romantik yazar olmuştur. Onun meşhur eseri Deri Çorap silsilesidir. Burada beş romanı vardır: -Pionerler, Sonuncu Mogikan, Preriya, Lepirci ve Vahşi Hayvan Avcısı. Bütün eserlerinde Doğu konusu vardır. Onun eserlerindeki Kızılderililerin Sibirya Türkü olduğunu ilim kanıtlamıştır. Romanlardaki bazı olaylar Kadim Doğu'ya kadar uzanmıştır. Bilim insanları Kızılderililerin Şaman olduğunu onaylamışlardır. Aslen Tatar ünlü bilim insanı Abram Karimullin de "Prototürkler ve Amerika Hinduları" adlı kitabında Hinduların Prototürk olması meselesine ele almış ve Hinduların bazı kabilelerinin dilinde Türk menşeli sözlere yer vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Amerika, Romantizm, Doğu, Prototürkler, Sibirya Türkleri.

The Theme of the East in Romantic American Literature

Abstract

The aesthetics of American Romanticism, which emerged and took shape based on the principles of European Romanticism, prepared the concept of the East in its own unique way. Since American Romanticism emerged later than European Romanticism, the first Romantics in this country adopted ready-made concepts and principles from Europe, but over time began to nationalize the general and theoretical rules of Romanticism in America. Although influenced by European Romanticism, American Romanticism is a Romanticism that fully embodies a national character. Although the aesthetics of Romanticism deny the existing bourgeois society, a series of Romantic descriptive tools are of great importance, and this is also of great significance for the concept of the East. In American Romanticism, although the subject of the East is European in origin, it has actually been fully integrated into American life and has expressed American national consciousness. Although the concept of the East holds a high level of importance in European Romanticism, it has not lagged behind in American Romanticism.

There are two important rules in American romanticism: 1. The American continent was a legendary, unattainable world. 2. There were Native Americans living within America.

In American Romanticism, the concept of the East is a deeply layered, aesthetic principle. American Romantics turned to the subject of Native Americans, unique to America. A thought circulated in the minds of white people coming to America: - Is the life of the indigenous people the concept of the East, or is it the East in the true sense of the word? To answer this question, one must pay attention to the history of the Hindu people. It is well known in the scientific world that Hindus, like the Siberian Eskimos, were connected to the Old World. There are speculations on this subject. Here, it is necessary to pay attention to one issue. Native Americans are not a people but a race. It is assumed that Native Americans, who once separated from some Old World races, settled on the American continent as a race. Here, some of the many ethnic groups are linked to a Turkic lineage.

Literary relations between the West and the East have existed since ancient times, and interest in Eastern themes in Western literature began in the Middle Ages. The distinguished Russian scholar A.H. Veselovski wrote: “The Eastern and Western worlds have always been in contact with each other.” American Romantic writers such as W. Irving, F. Cooper, E.A. Poe, H. Longfellow, H. D. Thoreau, H. Hawthorne, and G. Melville enriched the concept of the East in American Romanticism with new ideas.

W. Irving became interested in the Eastern world while working in Madrid's old library. While researching in the libraries of Spain and Madrid, which are connected to the Eastern world, Irving wrote his work Alhambra and his voluminous novel Mahomet and His Successors.

E. A. Poe speaks of his first love in his epic poem Tamerlane (Teymurleng). Comparing his beloved to a miraculous being, the poet adapts her to the Eastern world. He recounts the love affair that befell Tamerlane, the medieval Eastern ruler and founder of a great state in Central Asia, to a dervish. In this work, Poe depicts the beauty of Samarkand. E. Allan Poe's second major work on the East is the Arafat mesnevi. The name of the mesnevi is taken from

the English translation of the Holy Quran. Arafat is located at the threshold of Paradise. El-Araf was once (in 1672) placed on the star discovered by the Danish astronomer Tixo Bragen. This star has two duties: -It punishes sinners and conveys the will of the Almighty God to the entire universe. Russian scientist A.N. Nikolyukin expressed beautiful thoughts about the El-Araf epic. E. Poe's work on the East is he Thousand-and-Second Tale of Scheherazade (1845). This work was written under the influence of the Arabian Nights. H. V. Longfellow is one of the poets who holds a special place in American romantic literature and who devoted much of his creativity to Eastern themes. Longfellow's most famous work is Song of Hiawatha. Hiawatha is a Native American hero. While working as an ambassador in England, Longfellow came across the Köroğlu Epic. He read the work and liked it. He wrote Rüşenbey's The Flight of Köroğlu about Köroğlu. Later, he wrote The Song of Hiawatha. Köroğlu caught his attention as a folk hero, and he wrote a mesnevi about Hiawatha, the Native American folk hero. Although the work discusses Native American life, its subject matter, ideological direction, characters, and style of expression are reminiscent of Eastern mesnevis.

The famous American writer Emerson was engaged in researching the creativity of Nizami Gencevi in his country.

H. Toro loved Emerson's work Nature and, influenced by it, wrote his work Walden or Life in the Woods. The main idea of this work is connected with the Eastern worldview and philosophy. Toro drew inspiration from the famous Eastern books Bhagavad Gita and Vishnu Purana. Toro's creativity resonates with Azerbaijani literature. When speaking of the American writer Toro, he expressed the connection between his works and ideas with Nesimi.

James Fenimore Cooper, who laid the foundation for the novel genre in America, was a famous romantic writer. His famous work is The Leatherstocking series. It consists of five novels: The Pioneers, The Last of the Mohicans, The Prairie, The Pathfinder, and The Deerslayer. All his works feature Eastern themes. Science has proven that the Native Americans in his works are Siberian Turks. Some events in the novels extend as far back as the Ancient East. Scientists have confirmed that Native Americans were Shamans. The renowned Tatar scientist Abram Karimullin also addressed the issue of the Proto-Turks being Proto-Turks in his book “Proto-Turks and American Indians” and included Turkish-origin words in the languages of some Indian tribes.

Keywords: America, Romanticism, East, Proto-Turks, Siberian Turks.

TÜBİTAK 3005 Projesi "Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Tarım Terimleri[†]

Ümit HUNUTLU, Seher ERENBAŞ PEHLİVAN

Prof. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
https://orcid.org/0000-0002-1410-1203

Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı,
https://orcid.org/0000-0001-7405-507X

Özet

Altaylar ve Türkistan'da yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda Türklerin yaşadıkları bölgelerde çok eski çağlardan beri tarımla uğraştıkları kanıtlanmıştır. Kazakların ve diğer Türk topluluklarının çok erken zamanlarda tarım yaptığı, tarım aletlerinin olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Orta Çağ'ın sonlarında Türkistan, geniş bir tarım bölgesi hâline gelmiş ve çok sayıda yerleşim yerinin merkezi olmuştur. Bölge sakinleri tahıl yetiştirmenin yanı sıra sulu tarım ve satış için diğer tarımsal ürünlerin ekimiyle uğraşmışlardır. Bölgede sulu tarım yapılması için Yangiç hendeği, Mir-Karasu hendekleri, Sıgnak ve Çornak, Kara-bulak, Sazat-bulak adlarını taşıyan su kaynakları oluşturulmuştur. Türkistan Bölgesinde sulanan bu topraklarda tahıl ürünlerinden buğday, arpa başta olmak üzere; kavun, karpuz, üzüm vb. yetiştirilmiştir. Bu tarımsal uğraş alanları söz varlığında da kendini hissettirmiştir. Birçok tarım terimi söz varlığında yerini almıştır. Türkiye Türkçesi ve Kazakçadaki ortak tarım terimlerinden bunu anlamak mümkündür. Bu projede, "tarım" kavram alanına yönelik mukayeseli bir çalışma yapılmıştır. Tarımsal ürün, tarım araç-gereçleri, tarımın gerçekleştiği yer ve zaman dilimlerine ilişkin Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesindeki ortak terimler ortaya konmuştur. Tespit edilen ortak terimlerin Eski Türkçe devrinden itibaren fonetik, morfolojik ve semantik değişimi incelenmiş ve bu iki lehçeye geliş şekilleri irdelenmiştir. Türkçe ve Kazakçadaki ortak tarım terimlerinin kökenleri ve etimolojileri ile ilgili görüşler sunulmuştur. Tarım terimlerindeki ortaklıkların çoğu Eski Türkçeye dayanmaktadır. Yeni terimler ise Türkiye Türkçesinde çoğunlukla İngilizce ve Fransızcadan Kazakçada ise Rusçadan alıntı kelimelerdir. Kazakça ve Türkiye Türkçesinde ortak tarım terimleri olduğu gibi farklı terimler de mevcuttur. Ortak terimlerden bir bölümü ağızlarda yaşamaya devam etmektedir. Bugüne kadar bu iki lehçenin tarım terimlerinin ortaklığı konusunda bir araştırma yapılmamıştır. Böyle bir çalışmada tespit edilen ortak terimler, modern tarım alanındaki yeni alan ve buluşlara kaynak teşkil edecektir. Kazakistan ve Türkiye arasında düzenlenen tarım ve hayvancılık politikaları çerçevesinde iki ülke için ortak terimlerin belirlenmesi, bunların yaygınlaştırılması iş birliği ve kültürel bağı daha da arttıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Kazakça, Türkçe, tarım, söz varlığı, terim.

[†] Bu çalışma, TÜBİTAK - 3005 Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Yenilikçi Çözümler Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında desteklenen 123K325 proje numaralı "Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Tarım Terimleri" başlıklı projenin sonuçlarından üretilmiştir.

TÜBİTAK 3005 Project "Agricultural Terms in Kazakh Turkish and Turkish of Türkiye"

Abstract

Archaeological excavations in the Altai Mountains and Turkestan have proven that Turks have been involved in agriculture in the regions they inhabited since ancient times. It is clear that Kazakhs and other Turkic communities practiced agriculture very early on and possessed agricultural tools. By the late Middle Ages, Turkestan had become a vast agricultural region and became the center of numerous settlements. In addition to growing grain, the region's inhabitants engaged in irrigated agriculture and the cultivation of other agricultural products for sale. The Yangiç Ditch, the Mir-Karasu Ditch, and the water sources known as Sıgnak and Çornak, Kara-bulak, and Sazat-bulak were created for irrigated agriculture in the region. Grain crops such as wheat and barley, melons, watermelons, and grapes were cultivated on these irrigated lands in the Turkestan Region. These agricultural pursuits have also made their presence felt in the vocabulary. Many agricultural terms have found their way into the vocabulary. This can be understood from the common agricultural terms in Turkish and Kazakh. This project conducted a comparative study of the concept of "agriculture." Common terms in Turkish and Kazakh Turkish related to agricultural products, agricultural tools, and the locations and time periods in which agriculture takes place were identified. The phonetic, morphological, and semantic changes of the identified common terms since the Old Turkic period were examined, and their transfer into these two dialects was examined. Opinions on the origins and etymologies of common agricultural terms in Turkish and Kazakh are presented. Most of the common agricultural terms are based on Old Turkic. Newer terms are mostly loanwords from English and French in Turkish, and from Russian in Kazakh.

Kazakh and Turkish have common agricultural terms, as well as distinct ones. Some of these common terms persist in dialects. To date, no research has been conducted on the common agricultural terms of these two dialects. The common terms identified in such a study will serve as a resource for new fields and discoveries in modern agriculture. Within the framework of the agricultural and livestock policies established between Kazakhstan and Turkey, identifying and disseminating common terms for both countries will further strengthen cooperation and cultural ties.

Keywords: Kazakh, Turkish, agriculture, vocabulary, terminology.

Feriba Vefi Eserlerinde Kadın Kimliyi

Ayten VELİZADE

Araştırmacı, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi,
https://orcid.org/0009-0007-2521-8822

Özet

Bu makalenin amacı Güney Azerbaycan nesrinin yazarı Feriba Vefi'nin "Zirzemi Quşu" (Uçup Giden Bir Kuş) adlı romanını analiz etmektir . Günümüz edebiyatında Güney Azerbaycanlı kadın yazarların eserlerinde kadın ve özgürlük, kadının kendini bulma çabası çok işlenmektedir. Bu bağlamda Feriba Vəfi'nin eserleri de dikkat ekici bir yer tutar. Yazar minimalizm ve psikolojik derinlikle kadın kahramanlarının iç dünyasını sanatla betimler.

“Zirzemi Quşu”(Uçup giden bir kuş) adlı roman yazarın ilk romanıdır ve kadının içsel çatışmalarını, özgürlük arzusunu merkeze alır. Roman 35 yaşında, isimsiz bir kadının içsel yolculuğunu, annelik sorumluluğuyla çatışmasını ve sosyal beklentilerle mücadelesini anlatır. Baş kahrama, sessizliği ve içindeki duygusal baskıları simgelendirir, ancak sonunda kendi benliğini keşfederek özgürleşir.

Romanın başkahramanı, çocukluk travmaları, annesinin manevi öğretileri ve başarısız evliliği arasında sıkışmış bir kadındır. Bu karakterin gelişimi Jung'un "bireyleşme" ve "archetipler" teorilerine dayanarak analiz edilebilir. Kahraman uzun süre susmaya zorlanmış, ancak zamanla kendi kimliğini bulmaya karar verir. Romanın sonunda hayatını başkalarına uyum sağlamak yerine kendi doğrularına göre yaşamaya karar verir.

Makale kadının kimliği ve toplumsal normlarla olan ilişkisini vurgular. Eser bir dönüşüm süreci olarak kadının özgürlüğüne kavuşma yolundaki mücadeleyi ve bu sürecin bireysel farkındalıkla nasıl ilişkilendiğini ele alır. Feriba Vefi'nin bu romanı kadınların kendilerini tanıma ve subjektif duruşlarını güçlendirme açısından edebiyat alanında önemli bir yer tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: kadın, psikoloji, bireyleşme, kendini tanıma.

Female Identity in the Works of Feriba Vefi

Abstract

This article is supposed to review the novel Zirzemi Quşu (My bird by Feriba Vefi, a prominent writer in the Southern Azerbaijan literature. In the modern literature, Southern Azerbaijan female writers also tend to write about women and freedom, the struggle of women to discover themselves. Here the works of Feriba Vefi are in a significant position. Minimalism and psychological richness are used by the author to portray the inner space of female characters in an artistic manner. Zirzemi Quşu Vefi, the first novel of Zirzemi, is devoted to the inside struggles and the wish to be free of a woman. The story of the inner journey of an unnamed 35-year-old woman, her fight with the maternal responsibility and her fight with the social expectations is narrated in the novel. The protagonist is a representation of silence and repression of emotions but ends up being free by finding herself. The main character is a woman in a state between the trauma of childhood, the moral education of her mother, and her unsuccessful marriage. Her growth can be discussed according to the theories of Carl Jung of the individualization and the archetypes. The charachter remains silent for a very long period of time, however, little by little she chooses to discover her personal identity. At the culmination of the novel she decides to live in her own truths, instead of in the truths of others.

Keywords: woman, psychology, individuation, self-awareness.

Keçecizade İzzet Molla'nın *Mihnet-Keşân* Adlı Eserinde Giyim-Kuşam

Yağmur KAVŞUT, Sedat KARDAŞ

YL Öğrencisi, Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,
https://orcid.org/0009-0006-3379-9316

Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
https://orcid.org/0000-0002-3444-0106

Özet

Bu çalışmada, 19. yüzyıl Osmanlı edebiyatının dikkat çeken şairlerinden Keçecizâde İzzet Molla'nın *Mihnet-keşân* adlı eserinde giyim-kuşam unsurları incelenmiştir. Osmanlı toplum yapısında giyim, yalnızca bir örtünme aracı değil; bireylerin sosyal statüsünü, dini inançlarını, meslekî mensubiyetlerini ve estetik anlayışlarını yansıtan kültürel bir göstergedir.

İzzet Molla'nın *Mihnet-keşân* adlı eserinde yer alan beyitler aracılığıyla, dönemin erkek ve kadın kıyafetlerine, renklerin sembolik anlamlarına, tarikat mensuplarının kıyafet farklılıklarına, yas ve tören kıyafetlerine dair çok sayıda örnek sunulmuştur. Giysi adları, kumaş türleri, aksesuarlar ve renkler bağlamında şiirsel anlatımın hangi anlam katmanlarını taşıdığı analiz edilmiştir. Ayrıca giysi imgelerinin bireyin kimliğini, inanç dünyasını ve toplumsal pozisyonunu nasıl yansıttığı da yorumlanmıştır.

İzzet Molla'nın beyitlerinde geçen kıyafet, kumaş, renk ve aksesuar unsurları; dönemin kültürel çeşitliliğini ve toplumsal yapısını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Giysi imgeleri, kimi zaman bir tasavvufî hâlin, kimi zaman bir aşkın veya sitemin, kimi zaman da bir iktidar eleştirisinin taşıyıcısı hâline gelmiştir. İzzet Molla'nın *Mihnet-keşân* adlı eserinde dikkat çeken önemli bir tema da taşra ile İstanbul arasındaki giyim farklarıdır. Şairin gözlemci üslubuyla kaleme aldığı beyitlerde, taşrada daha sade, fonksiyonel ve yerel dokumalarla şekillenmiş giysiler öne çıkarken; İstanbul'da ise ihtişamlı, işlemeli, lüks kumaşlardan yapılmış gösterişli elbiseler yaygındır. Bu farklılık, dönemin sadece ekonomik düzeyini değil, aynı zamanda yaşam tarzı, değer sistemi ve estetik anlayışındaki ayrışmayı da gözler önüne sermektedir. Keçecizâde'nin *Mihnet-keşân* adlı eserinde bu fark açıkça hissedilir; Keşan'a sürgün edilen şairin gözlemleri, taşranın giyimiyle İstanbul'daki gösterişli hayat arasında dramatik bir karşıtlık kurar.

Keçecizâde İzzet Molla'nın *Mihnet-keşân* adlı eserinde bulunan beyitler, Osmanlı giyim kültürüne ait unsurların anlam dünyasındaki karşılıklarını ve kültürel işlevlerini ortaya koymaktadır. Giysiler, bu metinlerde hem geçmişe hem zamana hem de bireyin iç dünyasına dair ipuçları sunmaktadır. Bu yönüyle Keçecizâde'nin *Mihnet-keşân* adlı eserindeki beyitler, edebiyat, tarih ve kültür açısından değerlendirildiğinde, dönemin giyim estetiğini yansıtan kıymetli bir belge niteliği kazanır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı edebiyatı, İzzet Molla, *Mihnet-keşân*, Giyim-Kuşam, Elbise.

Clothing in Keçecizade İzzet Molla's Work Called Mihnet-Keşân

Abstract

This study examines elements of clothing and dress in the work Mihnet-keşân by Keçecizâde İzzet Molla, one of the most notable poets of 19th-century Ottoman literature. Within Ottoman society, clothing was not merely a means of covering oneself; it was a cultural indicator reflecting individuals' social status, religious beliefs, professional affiliations, and aesthetic sensibilities.

Through the verses in İzzet Molla's work Mihnet-keşân, numerous examples are presented regarding the clothing of men and women of the period, the symbolic meanings of colours, the differences in the clothing of members of religious orders, and mourning and ceremonial attire. The narrative layers of the poem have been analysed in terms of clothing names, fabric types, accessories and colours. Furthermore, the imagery of the poem has been interpreted in terms of how it reflects the individual's identity, belief system and social status.

The clothing, fabrics, colours and accessories mentioned in İzzet Molla's couplets help us understand the cultural diversity and social structure of the period. Clothing imagery has sometimes become the vehicle for a mystical state, sometimes for love or lamentation, and sometimes for criticism of power. An important theme that stands out in İzzet Molla's work Mihnet-keşân is the difference in clothing between the countryside and Istanbul. In the verses written in the poet's observational style, clothing in the countryside is more simple, functional and shaped by local fabrics, while in Istanbul, ostentatious, embroidered, luxurious dresses made of luxurious fabrics are common. This difference reveals not only the economic level of the period, but also the divergence in lifestyle, value system and aesthetic understanding. This difference is clearly felt in Keçecizâde's work Mihnet-keşân; the observations of the poet, who was exiled to Keşan, create a dramatic contrast between the clothing of the countryside and the ostentatious life in Istanbul.

The verses found in Keçecizâde İzzet Molla's work Mihnet-keşân reveal the meanings and cultural functions of elements belonging to Ottoman clothing culture. In these texts, garments offer clues about the past, the present, and the individual's inner world. In this respect, when evaluated from the perspectives of literature, history, and culture, the verses in Keçecizâde's Mihnet-keşân become a valuable document reflecting the clothing aesthetics of the period.

Keywords: Ottoman literature, İzzet Molla, *Mihnet-keşân*, Clothing, Dress.

Fıkıhtan İslam Hukukuna

Yahya MACİT

Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
https://orcid.org/0000-0003-3012-2167

Özet

Temel İslam bilimleri içerisinde insanın bireysel ve sosyal hayatına doğrudan ve en çok dokunan ilim Fıkıhtır. En geniş anlamından en dar anlamına kadar Fıkıh çeşitli aşamalardan geçmiştir. En geniş anlamını İmam Ebu Hanife'nin tanımında bulmuştur. Ona göre fıkıh kişinin leh ve aleyhinde olan her şeyi bilmesidir. Diğer bir ifadeyle kişinin her türlü hak ve sorumluluklarını bilmesidir.

İnsanın lehine ve aleyhine olabilecek şeylerden bilmesi gereken en önemli hususlar, temeli Tevhid'e dayanan itikatla ilgili konulardır. Kısaca Allah'a ve onun inanılmasını istediği her şeye iman etmekle alakalı meselelerdir. İmam Ebu Hanife'nin, aslında temel akait konularını incelediği eserine el-Fıkhu'l-Ekber (en büyük fıkıh) ismini vermesi bunu izah etmesi açısından önemlidir. Öte yandan el-Fıkhu'l-Ebsat'da da, fıkhın en faziletlisin ne olduğunu ifade ederken Allah'a imanı en başa almış olması da bunun başka bir ifadesidir.

İnsanın lehinde ya da aleyhinde olup bilmesi gerekenlerden bir diğeri de muamelatla ilgili hükümledir. Bunlar, insanla Allah, insanla insan, insanla toplum ve insanla çevre arasındaki ilişkileri tanzim eden hükümlerdir. Yine bunlar, insanın bireysel ve toplumsal hayatının sağlıklı bir zeminde tutulması için elzem olan ilişki ağını oluştururlar.

Bahsi geçen muamele/ilişki ağlarının gerçekleştirilmesi sırasında ahlaka uygun davranmanın ilkelerini bilmek de insanın lehinde ya da aleyhinde olup, bilmesi gereken hususlardandır.

Bunlardan birincisine fıkhın itikat boyutu, ikincisine fıkhın ameli boyutu ve sonuncusuna da fıkhın ahlaki boyutu diyebiliriz. Bunlar, itikâdî fıkıh, amelî fıkıh ve vicdânî fıkıh olarak ta adlandırılmıştır. Fıkhın amelî yapısına ek olarak hem itikadî hem de ahlakî anlamda boyutlandırılması yaklaşımı, muamelatın bir yandan inanç diğer yandan ahlak bağlarıyla güçlendirilmesi amacına matuftur.

Fıkhın, hayatın bütün boyutlarını kuşatan bu en geniş anlamı bir müddet sonra daralma yoluna girecektir. Bu daralma, daha önceki tanımıyla fıkhın ameli hükümleri içine alıp itikadi ve ahlaki hükümleri ilgili disiplinlere havale etmesi şeklindeki bir daralmadır. İmam Ebu Hanife'nin öğrencileri tarafından bu tanıma "amelen" lafzı eklenerek, "kişinin amelî bakımdan leh ve aleyhinde olanları bilmek" şekline dönüşecektir. Öte yandan İmam Şafiî de Fıkıh tanımını "şer'î amalî hükümleri bilmek" şeklinde yapmıştır. Hem İmam Ebu Hanife'nin öğrencilerinin hem de İmam Şafiî'nin bu kayıtlamalarıyla Fıkıh, sadece amelî boyuta indirgenmiştir. İmam Ebu Hanife'nin öğrencilerinin ve İmam Şafii'nin bu şekildeki fıkıh tanımları asırlarca mevcudiyetini korumuştur.

Son iki- üç asırda Batı uygarlığının birçok noktada gelişme göstermesi ve ilerlemesi karşısında İslam dünyası adeta yerinde saymaya başlamış hatta birçok yönden gerilemiştir.

Gerileme yaşandığı düşünülen sahalardan birisi de hukuktur. Ancak bu gerileme, ilmî ya da teorik anlamda değil uygulama sahalarını kaybetmesi anlamındaki bir gerilemedir. Zira, devasa bir hukuk birikimine sahip olan fıkıh, gelişimini son asırlara kadar hem teorik hem de pratik anlamda sağlamıştır. Son iki-üç yüz yılda bilhassa 20. asırda kendi coğrafyasında uygulama alanı azalmış ancak teorik ve sistematik anlamda gelişimini sürdürmüştür. Öyle ki İslam Hukuk Tarihi müelliflerinin çoğu bu son dönemleri "fıkhın uyanış çağı" olarak değerlendirmişlerdir.

Batılıların İslam coğrafyasını sömürgeleştirmeleri ve kültürel emperyalizme tabi tutmaları sonrasında Fıkıh, yukarıda ifade ettiğimiz gibi uygulanma alanlarını peyderpey kaybetmiştir. Ancak teorik anlamda fıkhi/hukukî çalışmalar asla kesintiye uğramamıştır. Aslında geniş bir hukuk külliyatına ve devasa bir hukuk mirasına sahip olan Fıkhın, sistematik bir şekilde ele alınması ihtiyacı hasıl olmuş ve Batı menşeli hukuk sistematiğinden istifade edileme yoluna gidilmiştir. Ancak Batı kaynaklı hukuk sistematiğinde amelî hükümler kapsamında ibadetler bulunmadığı için, ibadetler başka alana havale edilerek yeni bir hukuk sistematiği oluşturulmuştur ki buna da İslam Hukuku adı verilmiştir.

Hasılı, ilk zamanlarda itikadî, amelî ve ahlakî hükümleri kapsayacak genişlikte bir tanıma sahip olan Fıkıh, önce ibadetleri de içine alacak şekilde ameli boyuta, sonra da ibadetlerin de çıkarılacağı daha dar kapsamdaki ameli boyuta indirgenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, İslam Hukuku, Ahkam, Muamelât.

From Fiqh to Islamic Law

Abstract

Among the basic Islamic sciences, Fiqh is the science that most directly affects the individual and social life of humans. From its broadest to its narrowest meaning, fiqh has gone through various stages. Its broadest meaning is found in the definition of Imam Abu Hanifa. According to him, fiqh is knowing everything that is beneficial and detrimental to a person. In other words, it is knowing all of one's rights and responsibilities.

The most important issues that a person should know about the things that may be beneficial or detrimental to her are matters related to faith, which is based on Tawhid. In short, they are matters related to believing in God and everything She wishes to be believed in. It is important to explain this that Imam Abu Hanifa named her work, which essentially examines fundamental matters of faith, al-Fiqh al-Akbar (the greatest jurisprudence). On the other hand, in al-Fiqh al-Absat, when she stated what is the most virtuous of fiqh, she put belief in Allah first, which is another expression of this.

Another thing that a person should know, whether it is for or against him, is the rulings regarding transactions. These are the rules that regulate the relationships between humans and God, humans and humans, humans and society, and humans and the environment. These also form the network of relationships that are essential for keeping one's individual and social life on a healthy basis.

Knowing the principles of behaving morally while carrying out the aforementioned transactions/relationship networks is one of the issues that a person should know, whether it is for or against him.

We can call the first of these the belief dimension of fiqh, the second the practical dimension of fiqh, and the last the moral dimension of fiqh. These are also called theological fiqh, practical fiqh and conscientious fiqh. The approach of including both theological and moral dimensions in addition to the practical structure of fiqh is aimed at strengthening transactions with the bonds of faith on the one hand and morality on the other.

This broader meaning of fiqh, encompassing all dimensions of life, would eventually narrow. This narrowing was due to its previous definition of fiqh encompassing practical rulings and relegating theological and moral rulings to related disciplines. The students of Imam Abu Hanifa added the word "amal" to this definition, transforming it into "knowing one's advantages and disadvantages in practical matters." Conversely, Imam Shafi'i defined fiqh as "knowing the practical rulings of the Sharia." With these limitations by both Imam Abu Hanifa's students and Imam Shafi'i, fiqh was reduced to a solely practical dimension. This definition of fiqh by Imam Abu Hanifa's students and Imam Shafi'i persisted for centuries.

In the face of Western civilization's many advances and developments over the last two or three centuries, the Islamic world has stagnated and even regressed in many ways. One of the areas considered to be in decline is law. However, this decline is not a scientific or theoretical

one, but rather a loss of application. Indeed, fiqh, possessing a vast legal heritage, developed both theoretically and practically until recent centuries. Over the last two to three centuries, and particularly in the 20th century, its scope of application within its own geography has diminished, but it has continued to develop theoretically and systematically. So much so that most authors of Islamic legal history have considered these recent periods the "age of fiqh's awakening."

After the Westerners colonized the Islamic geography and subjected it to cultural imperialism, Fiqh gradually lost its areas of application. However, theoretical jurisprudential/legal studies were never interrupted. In fact, the need arose to systematically address Fiqh, which has a wide legal corpus and a huge legal heritage, and a path was taken to benefit from the Western-origin legal system. However, since the Western-based legal system does not include religious practices within the scope of practical provisions, religious practices were relegated to another field and a new legal system was created, which was called Islamic Law.

In short Fiqh, which initially had a broad definition encompassing belief, practice and moral provisions, was first reduced to a practical dimension that included acts of worship, and then to a narrower practical dimension that excluded acts of worship.

Keywords: Fiqh, Islamic Law, Provisions, Transactions

Kaçarlar Döneminde İran'da Türkçe Basının Gelişimi ve Toplumsal Etkileri

Zikrullah AYKAÇ

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, SBMYO,
https://orcid.org/0000-0002-2023-9583

Özet

İran'da basının doğuşu, 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan batılılaşma ve meşrutiyet hareketleriyle eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. Avrupa ve Osmanlı'daki örneklerden esinlenilerek yayımlanan gazeteler, toplumsal dönüşümün sağlanması amacıyla halkı bilinçlendirmeyi ve kamuoyu oluşturmayı hedeflemiştir. Meşrutiyet süreciyle birlikte yayımlanmaya başlayan gazete ve dergiler hem İran'daki hem de dünyadaki gelişmelerden halkı haberdar etmede önemli bir araç olmuştur.

19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında, İran'da Türkçe veya iki dilli (Türkçe-Farsça) gazeteler de yayımlanmaya başlanmıştır. Azerbaycan, Ana Dili,Vatan Dili, Hayrendiş, Molla Nasreddin, Söhbet, Şeker, Feryad ve Ferverdin gibi gazeteler, dönemin öne çıkan yayın organları arasında yer almıştır. Bu gazeteler, özellikle Azerbaycan bölgesinin sosyo-politik, ekonomik ve kültürel hayatında önemli etkiler yaratmıştır.

Bu çalışmada, Kaçarlar dönemi İran'ında yayımlanan Türkçe gazeteler incelenecek; söz konusu yayınların dönemin toplumsal yapısına ve düşünsel atmosferine katkıları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: İran, Azerbaycan, Kaçarlar, Türkçe, Ana Dili, Türkçe Basın.

The Development and Social Impact of the Turkish Press in Iran During the Qajar Period

Abstract

The emergence of the press in Iran coincided with the Westernization and Constitutional movements that took place in the second half of the 19th century. Newspapers inspired by European and Ottoman examples aimed to raise public awareness and shape public opinion in order to promote social transformation. During the Constitutional Revolution, newspapers and journals became significant tools for informing the public about political and social developments both within Iran and abroad.

By the late 19th and early 20th centuries, Turkish-language or bilingual (Turkish–Persian) newspapers also began to be published in Iran. Newspapers such as Azerbaijan, Ana Dili, Vatan Dili, Hayrendiş, Molla Nasreddin, Söhbet, Şeker, Feryad, and Ferverdin were among the prominent publications of the period. These newspapers had considerable socio-political, economic, and cultural influence, particularly in the Azerbaijani region.

This study examines Turkish-language newspapers published during the Qajar period and evaluates their contributions to the social structure and intellectual environment of the era.

Keywords: Iran, Azerbaijan, Qajar, Turkish, Mother Tongue, Turkish Press.

مدرسة الحوليات الفرنسية وأثرها في تطوير الكتابة التاريخية

صوافي زهرة (Dr. Zahra Souafi)

University of Oran 1 Algeria

تلخيص

مثّلت مدرسة الحوليات الفرنسية منذ تأسيسها عام 1929 نقطة تحول رئيسية في تاريخ الكتابة التاريخية، إذ أحدثت قطيعة مع السرد التقليدي للأحداث السياسية، وفتحت أبوابها على دراسة البنى الاقتصادية والاجتماعية مستفيدة من مناهج العلوم الإنسانية الأخرى. وقد بلغ مشروعها التجديدي أوجه مع فرنان بروديل، قبل أن يعرف لاحقًا أزمة منهجية أدت إلى انقسام المدرسة وفقدان التاريخ لجزء من استقلاليته.

لقد كان لهذا المسار تأثيره الملحوظ السياق الجزائري بعد الاستقلال، حيث استفاد الباحثون من مقاربات الحوليات لتجاوز الرواية الاستعمارية الضيقة، والعمل على إعادة بناء التاريخ الوطني بمنهج أكثر شمولية. فبات التركيز لا يقتصر على الحدث السياسي وحده إبل امتد إلى دراسة المجتمع، الاقتصاد، الذاكرة الشعبية، مما ساعد في كتابة تاريخ وطني متحرر من سيطرة النموذج الاستعماري. وبالتالي، فإن تحليل تجربة مدرسة الحوليات لا يبرز فقط رهانات التجديد والأزمة في السياق الفرنسي، بل يكشف أيضًا مساهمتها غير المباشرة في تأسيس كتابة تاريخية جزائرية أكثر عمقًا وتوازنًا.

تتناول الدراسة تأثيرات مدرسة الحوليات الغير المباشرة في الكتابة التاريخية الجزائرية بعد الاستقلال. كما ستستعرض كيف استطاع المؤرخون الجزائريون الاستفادة من أساليب الحوليات لتجاوز السرد الاستعماري. ثم تختم بحدود استخدام مقاربات الحوليات في البحث التاريخي الجزائري الحديث.

The French Annulas School and Its Impact on the Development of Algerian Historical Writing

Abstract

Since its establishment in 1929, the French Annales School has represented a major turning point in the history of historical writing, as it broke away from the traditional narrative of political events and opened its doors to the study of economic and social structures, benefiting from the methodologies of other human sciences. Its renewal project reached its peak with Fernand Braudel, before later experiencing a methodological crisis that led to the division of the school and the loss of some independence in history.

This trajectory had a noticeable impact on the Algerian context after independence, where researchers benefited from the Annales approaches to move beyond the narrow colonial narrative and work on reconstructing national history with a more comprehensive methodology. The focus was no longer limited to political events alone but extended to the study of society, economy, and popular memory, which helped in writing a national history free from the dominance of the colonial model. Therefore, analyzing the experience of the Annales School not only highlights the stakes of renewal and crisis in the French context but also reveals its indirect contribution to establishing a deeper and more balanced Algerian historical writing. The study addresses the indirect effects of the Annales School on Algerian historical writing after independence. It will also review how Algerian historians were able to benefit from the Annales methods to overcome the colonial narrative. It concludes with the limitations of using Annales approaches in contemporary Algerian historical research.

ماهية منهج دراسة التاريخ الجديد

الدكتوراه شنعة خديجة (Dr. Şenʿa Hadîce)

University of Sidi Bel Abbes, Algeria.
https://orcid.org/0009-0000-7891-6973

تلخيص

لقد أعتبر التاريخ في القديم سرد الاحداث حسب التسلسل الكرونولوجي الا ان حاليا تخطت الدراسات الحديثة المفهوم التقليدي للتاريخ فلم يعد التاريخ اليوم ما كان عليه بالأمس أي لم بعد ذلك العلم الذي يهتم بالماضي فقط بل اصبح علما يهتم بالإنسان و أحواله المتبدلة باستمرار علي مر العصور و هو مستمر باستمرار وجود الانسان حيث اتسعت دائرة مجال الدراسات التاريخية الي حد انه اصبح بلا حدود فتنوعت اهتمامات المؤرخ و شكلت نمطا جديدا في الكتابة التاريخية تعرف حاليا باسم التاريخ الجديد la nouvel histoire و عليه يتمحور التجديد علي تلاث مستويات :(مستوي القضايا المطروحة ، مستوي المقاربات ، مستوي الابستمولوجيا أي الجانب المعرفي وهنا لم يبقي مفصولا عن بقية العلوم بشتي أنواعها حيث يذكر عبد الله العروي حول ضرورة تجديد التاريخ المغاربي "من مستلزمات التجديد، خلق ذهنية معاصرة عند المؤرخين المغاربة وذلك بتوسيع وتعميم الدراسات المنهجية والأبستمولوجيا"

والهدف من كل هذا هو الالمام بالموضوع من كل الجوانب ولعل من أحسن ما قيل حول الموضوع، ما أجاب به المؤرخ مارك بلوك ابنه عن سؤال لما يصلح التاريخ أبتاه؟ ليجيبه: لنفهم

Papa explique -moi donc à quoi sert l'histoire

Un mot : pour tout dire domine et illumine nos études ; comprendre

أي لنفهم ماضينا، وبهذا استرداد الذات الأصيلة لتكون حافزاً وسداً منيعاً للأعاصير التي تضرب مختلف الدول في وقتنا الراهن.

وفي التجربة الاكاديمية الجزائرية وجدت مدارس الدكتورالية التي جمعت التخصصات الثلاث التاريخ، الفلسفة وعلم الاجتماع لدراسة الدين والمجتمع وعليه تخطي التقيد بسرد الوقائع وانما تحليلها من خلال زوايا التخصصات الأخرى.

الكلمات المفتاحية: التاريخ الجديد، المنهج العلمي، العلوم المساعدة، المؤرخ، البحث الأكاديمي، الابستمولوجيا، التجديد، التقليدي

What is the new approach to studying history?

Abstract

History in the old days considered the narrative of events according to the technological sequence, but now modern studies have exceeded the traditional concept of history, so history today is no longer what it was yesterday, that is, not after that science that cares only about the past, but has become a science that cares about man and his constantly changing conditions throughout the ages, and it is constantly continuing the existence of man, where the circle of the field of historical studies has expanded to the point that it has become limitless, so the interests of the historian have varied and formed a new pattern in Historical writing is currently known as the new history la nouvel histoire and therefore the renewal is centered on the contamination of the levels of :(the level of issues raised, the level of approaches, the level of epistemology, i.e. the cognitive aspect, and here it has not remained separated from the rest of the sciences of various kinds, where Abdallah Aroui mentions about the need to renew Maghreb history "from the requirements of renewal, the creation of a contemporary mentality among Moroccan historians by expanding and generalizing methodological and epistemological studies"

The aim of all this is to familiarize himself with the subject from all sides, and perhaps one of the best things that has been said about the subject is what the historian Mark Block his son answered the question of what does history fix his father? to bring To answer him: Let's understand

That is, to understand our past, and thus to restore the authentic self to be a catalyst and an impervious barrier to the hurricanes that hit various countries of our time.

In the Algerian academic experiment, there were schools of Doctoralism, which brought together the three disciplines of history, philosophy and sociology to study religion and society, and therefore to avoid adhering to the narrative of facts but analyzing them from the halal angles of other disciplines.

Keywords: New History, Scientific Method, Auxiliary Sciences, Historian, Academic Research, Epistemology